n 10
2017 10
Mėnesinis kultūros ir meno žurnalas
nemunas
Jurga Lago
Howard P. Lovercraft
Justas Tertelis
Mykolė
Andrius Mamontovas
3,50 €
9 770134 314021

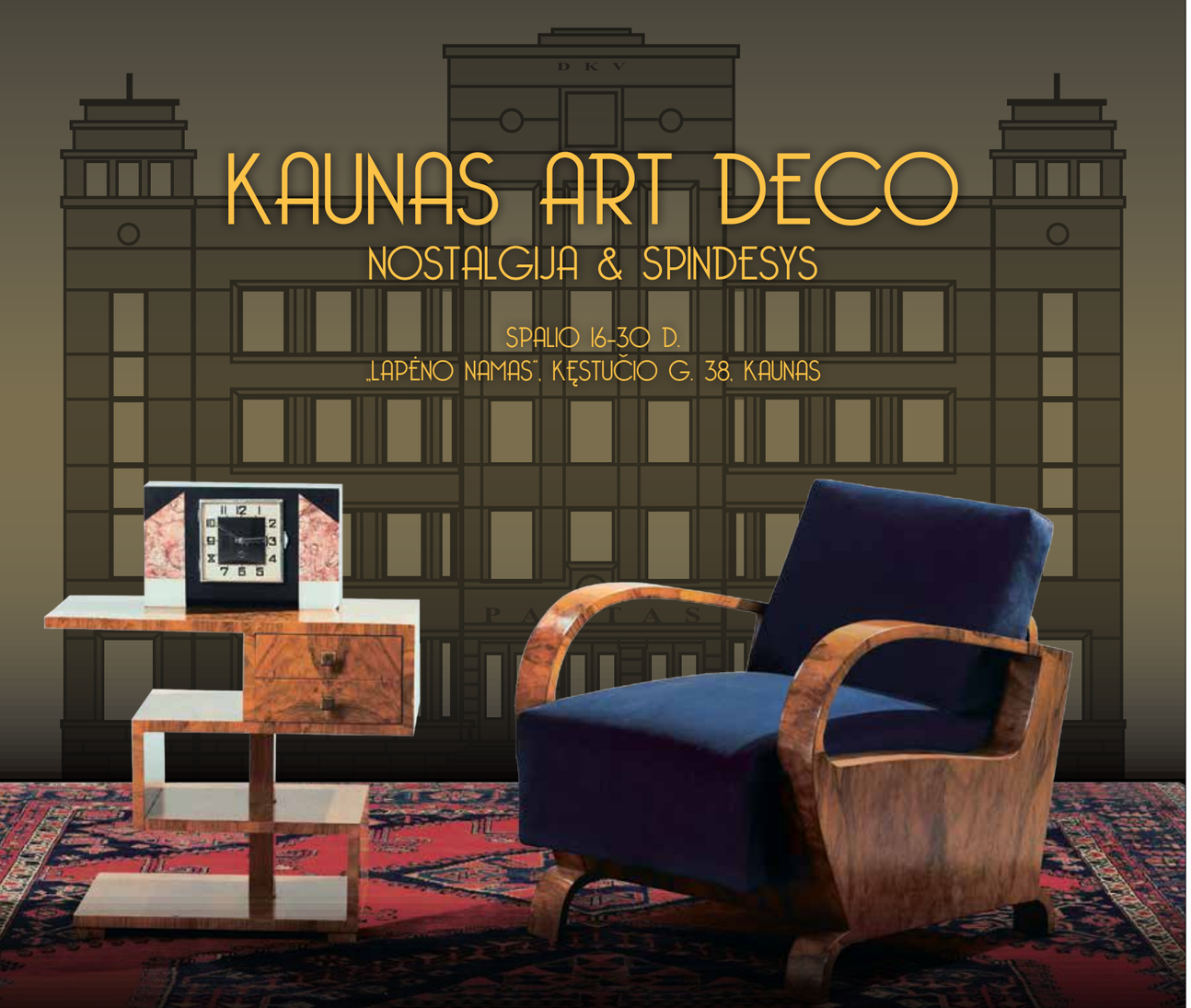

MECENATAS

KAUNO PREKYBOS, PRAMONĖS IR AMATŲ RŪMAI

RĖMĖJAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA

LIETUVOS KULTŪROS TARYBA

KAUNAO

iniciatyvos KAUNUI

PARODOS SPAUSTUVĖ

KOPA

TECHNINIAI RĖMĖJAI

abromika

Gerovė UŽ ŽALIĄ ŠVARĄ

paramodos

Kasvyksta.lt

PARODA SKIRTA TARPUKARIO LIETUVOS VISUOMENEI, SUKŪRUSIAI SAVITĄ KAUNO MODERNIZMO STILIŲ ARCHITEKTŪROJE, INTERJERE IR MADOJE, PAGERBTI. PARODOS KURATORIAI: DAINIUS LANAUSKAS IR LAURA BOHNE

DEMONTUOTAS KVADRATAS

ERIKA DRUNGYTĖ

Manęs neįkvepia paminklai. Ypač vertikalės. Jei kultūra yra visa tai, kas nėra natūra, besistiebiantys į šviesą ir šilumą akmeniniai, metaliniai, mediniai kūriniai niekada nepamėgdžios be jokių pastangų dangun šaunančio daigo, kurio egzistavimo viršūnėje visada yra žiedas, apdulkinimas, vaisius. Ir jokio skirtumo, kas konkuruotų – liepa su Karlu Linėjumi, alyvmedis su Aleksandru Makedoniečiu ar rugio varpa su Nikita Chruščiovu. Tvarinijai tenka ta vieta, kuri atitinka žemės ir kosmoso dėsnius, tad nekyla klausimų, kodėl po ąžuolu išgyvena tik samanos, o skurdžiose plynaukštėse ryškiai ir kvapiai linguoja levandos. Tyčia parinkta lokacija išaukštintas postamentas, išdidintos kūno proporcijos – viena iš daugybės manipuliacijų, kuriomis perkuriama tikrovė įsivaizduojamosios vardan. Taigi – kas įsivaizduoja, ką įsivaizduoja, kodėl įsivaizduoja?

Dažniausiai įsivaizduoja tas, kuris kuria, nors būta (ir būna) ne vieno užsakomojo įsivaizdavimo. Tačiau joks subjektas savojo objekto nerado vakuume. Aplinka, aplinkybės bei vieno ar kito meto ideologija siūlė vis naują stabo vardą, žygdarbių spalvą, nuopelnų nokautą. Per kelis tūkstantmečius mažai tepakito paminklo kryptis, vis dar stiebdamasi „aukštyn, žvaigždžių link“. Atplėšti garbinamojo kojas nuo žemės, nukreipti akis į tolius, neįmanomybės įmanomybę sutvirtinant rankos atplyšimu nuo kūno viršun, o rankos siekį pratęsiant kardu, knyga ar kitu simboliu – štai paminklo poetika nuo antikos iki šių dienų. Nes tai, kas ne ant žemės, yra aukščiau, vadinasi (žr. Lietuvių kalbos žodyną) – gera, puiku, žymu, garbinga, aukščiausios rūšies, kilmės, svarbiau, viršiau. Ir tai, kas arčiau dangaus, yra švenčiau, arba, paprasčiau tariant (žr. ten pat), tai – kilnūs tikslai, pagarbos kėlimas, saugojimas, nelietimas iš pagarbos, neabejojimas, pripažinimas, nepaneigimas, nepažeidimas. Dangus vis dar švenčiau, žemė vis dar žemiau, nes žėma (irgi ten pat) – prasta, nekilminga, netituluota, silpna, menka, neiškilminga, neprašmatnu, nuolanku, paklusnu, negarbinga, nedora.

Naujausių laikų žmogus, apčiupinėjęs visus įmanomus paviršius, susipažinęs su pasaulio kūryba, religijomis, mokslu, aiškiau nei bet kada suvokęs, kad sąlygos atsiranda ir praeina, kad teorijos patvirtinamos ir paneigiamos, laisvai ir be kontrolės teršdamas atliekomis kosmosą, kuriame pasirodo ir dingsta kūnai, svajingai tebevadinami žvaigždėmis, vis dar bijo akis atgręžti į save ir klausti, *kas aš esu*?

Manęs neįkvepia paminklai. Neįkvepia atkaklumas įpaminklinti stabologiją, dėl kurios pateisinami ir įteisinami melas, beprasmybė, patologijos, bukumas, fanatizmas. Ir apskritai – koks tikslas įprasminti stačią iliuziją?

Mėnesinio kultūros ir meno žurnalo **nemunas**

2017 **10** *turinys*

Mėnesinis kultūros ir meno žurnalas
2017 m. spalis, Nr. 10 (991)
ISSN 0134-3149
Leidžiamas nuo 1967 m. balandžio mėn.

M. Daukšos g. 34, 44283 Kaunas
El. p. info@nemunas.press

Steigėjas – Lietuvos rašytojų sąjunga
(SL Nr. 405)

VYRIAUSIOJI REDAKTORĖ – Erika Drungytė
Tel. +370 614 13883
El. p. erika@nemunas.press

PROJEKTŲ VADOVĖ – Sandra Bernotaitė
El. p. sandra@nemunas.press

MENO REDAKTORĖ – Eglė Petreikienė
El. p. egle@nemunas.press

REDAKCINĖ KOLEGIJA:
Zita Bružaitė (LKS), Gintaras Česonis (LFS),
Gediminas Jankauskas (VDU), Saulius Keturakis (KTU),
Vidas Poškus (LDS)

DIZAINERIS – Darius Petreikis (UAB „Mamaika")
KALBOS REDAKTORĖ – Milda Kiaušaitė

VIRŠELYJE: Andrius Mamontovas. Tomo Petreikio nuotrauka

Spausdino KOPA® www.kopa.lt

Tiražas 1400 egz.

Rankraščių nerecenzuojame ir negrąžiname.
Redakcija neatsako už reklamų turinį.

Visos teisės saugomos. © NEMUNAS, 2017
Kopijuoti ir platinti žurnale publikuojamą medžiagą galima tik gavus raštišką redakcijos leidimą.

Rėmėjai

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

KAUNAS

LIETUVOS KULTŪROS TARYBA

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS MINISTERIJA

ASOCIACIJA LATGA

Rima Juškūnė 4 — 5

Nauji poetės eilėraščiai, sukurti grįžus į Lietuvą po kelerių metų, praleistų emigracijoje. Gaivališki, ilgesingi, skausmingi, besijuokiantys.

Jurga Lago 6 — 7

APIE KULINARIJĄ, MADĄ IR LIGAS. Rašytoja drauge su savo novelių heroje Liucija šnekučiuojasi apie kulinariją, madą ir ligas, minkydama politikos, tradicijų ir aktualijų tešlą. Humoru negausioje lietuvių kūryboje, autorė išsiskiria gebėjimu kalbėti šviesiai ir tikrai šmaikščiai.

Aistė Kisarauskaitė 8 — 11

PAMINKLINĖS LENTOS KAUNO BIENALĖJE. Menininkė, rašytoja Aistė Kisarauskaitė savąją publikaciją parašė išnaršiusi visas vieno didžiausių tarptautinių šiuolaikinio meno renginių ekspozicijas. Tikėtina, kad jos pastebėjimai ne tik padės geriau suprasti 2017 metų Kauno bienalės koncepciją, bet ir praturtins žiniomis apie miesto ir šalies istorinius kontekstus.

Howard Phillips Lovercraft 12 — 14

VĖSUS ORAS. Vienas įtakingiausių XX a. siaubo rašytojų panašus į ateivį ar regėtoją, nubrėžusį didžiausių žmonijos baimių ribas ir sutvėrusį savo fantastinį kosmosą. Savo laiku šlovės taip ir nesulaukęs autorius padarė milžinišką įtaką dabarties literatūrai (ypač siaubo žanrui). Jo novelė „Vėsus oras" įtraukta į pirmą kartą lietuvių kalba pasirodysiančio autoriaus kūrinių rinkinį.

Justas Tertelis 15 — 17

LEGENDA APIE NOAU. „Nemune" debiutuoja teatro ir kino aktorius Justas Tertelis, pristatydamas savo pjesę. Šis kūrinys skirtas netradiciniam, eksperimentiniam teatrui, ir publikuojama ištrauka neatskleidžia to poveikio, kurį patiria spektaklio žiūrovai, patys tapdami jo dalimi, pagrindiniais veikėjais, tačiau verčia susimąstyti ir kelti klausimus.

Gediminas Jankauskas 18 — 21

VANDENS FORMAI SUTEIKTAS AUKSINIO LIŪTO PAVIDALAS. Tai straipsnis, skirtas 74-ajam Venecijos kino festivaliui. Skaitytojui priminęs festivalio atsiradimo istoriją, kino kritikas žvalgosi po vertinimams pristatytų filmų panoramą, tiksliai nusakydamas kino industrijos tendencijas ir politiką.

Mykolė 22 — 31

Eglė Petreikienė PEIZAŽAS BE PRAEITIES. Jauna, talentinga, pirmiau Paryžiuje, ir tik vėliau gimtinėje puikiai įvertinta dailininkė Mykolė, aštuonerius metus praleidusi Prancūzijos sostinėje ir dvejus – Danijos, yra laiminga, galėdama vėl tapyti Lietuvoje.

Adriaan Hoogduijn 32 — 33

JAUNOJO MENININKO VARGAI. Kokios istorinės aplinkybės, skirtingas visuomenių augimas ir socialinių grupių formavimasis sudarė nevienodas sąlygas vertinti ir mecenuoti meną? Įsigilinęs į Lietuvos situaciją, visuomenės kultūrinio įsitraukimo priežastis analizuoja Adriaanas Hoogduijnas.

Erika Drungytė 34 — 37

PROFESIONALUMUI NEREIKIA PREZIDENTŲ GLOBOS. Dažnai kultūros formuotojų ir pirmeivių ilgus metus nepastebi tie, kurie negali suprasti reiškinio svarbos, entuziastų indėlio į nacionalinį vertybių banką. Erika Drungytė išskiria LDS galerijos „Meno parkas", įkurtos Kaune 1997 m., veiklą ir iniciatyvas keičiant visuomenės požiūrį į šiuolaikinį meną.

Saulius Keturakis 38 — 40

NUOGI RAŠYTOJAI IR GRAŽUOLIŲ NOVELĖS. Net ir tie, kurie niekada neskaitė žurnalo „Playboy", apie jį tikrai yra girdėję, bet gali būti, jog tik paskalas. Žinia, kad mirė jo sumanytojas ir leidėjas Hughas Hefneris, paskatino aptarti žurnalo reikšmę pasaulinei literatūrai.

Sandra Bernotaitė 40 — 42

SEKSAS IR TEKSTAS. Apie moterų bei rašytojų feminisčių pastangas lygia greta su vyrais manifestuoti savo kūrybą „Playboy" puslapiuose, mūsuose dar nekalbėta. Ar tikrai literatūros era baigėsi mirus Hughui Hefneriui, sujungusiam seksą ir tekstą?

Nodaras Dumbadzė 43 — 45

KRAUJAS. Vieno žymiausių gruzinų rašytojų Nodaro Dumbadzės novelę pristato poetė ir vertėja Violeta Šoblinskaitė Aleksa. Kūrinyje ryškiai atspindėtas autentiškas gruzinų gyvenimas, papročiai, santykiai, požiūriai ir svarbiausia autoriaus mintis, kad laikai keičiasi, bet žmogaus prigimtis glūdi giliai.

Andrius Mamontovas 46 — 57

Alfredas Kukaitis ANDRIUS MAMONTOVAS: „ABSOLIUTI LAISVĖ ĮMANOMA TIK KŪRYBOJE". Apie savo požiūrius bei nuostatas tikėjimo ir meno klausimais Alfredui Kukaičiui atvirai pasakoja Andrius Mamontovas – viena ryškiausių šalies asmenybių.

Justina Žvirblytė 58 — 59

Jauna poetė Justina, įkvėpimo randanti ir savo studijuojamoje biofizikoje, „Nemune" debiutuoja puikia eilėraščių publikacija, kurioje šiuolaikinio gyvenimo detales įsuka į egzistencinio klausimo sūkurį.

Appias Albina 60 — 69

Eglė Petreikienė LINIJA – JUNGTIS TARP STILIŲ IR ŽEMYNŲ. Savita technika išsiskiriančią grafikę ir dizainerę iš Lietuvos į Amerikos kompanijos „Moon Armada" komandą paviliojo merginos talentą pastebėję noise muzikos aparatūrą gaminantys teksasiečiai. Kviečiame menininkę atrasti ir jus.

Lukis Stuors i Andriens 70 — 72

SAULES MIESTA CHARAKTERIS ir **TIKRŲ VYRŲ REIKALAI.** Postliteratūros rubrikoje su savo neabejotinais bestseleriais debiutuoja naujos literatūros žvaigždės Lukis Stuors ir Andriens, šiaulietiškai aiškiai ir tiksliai abejodami: „Nu nebluogai tas Vilnius stum, visai be logikas, kai visad. Nu bet iš kituos puses, patūsint suostinej irgi variants".

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2017 metams skyrė 26000 Eur dalinį finansavimą projektui „Kultūros vyksmas: kūryba, refleksijos, polemikos, komunikacijos, partnerystės"

Lietuvos kultūros taryba 2017 metams skyrė 3000 Eur dalinį finansavimą projektui „Europos literatūros vardai"

PRENUMERATA

Indeksas 5589
Prenumeratos kaina mėnesiui – 2,75 Eur
Prenumerata priimama visuose pašto skyriuose, redakcijoje ir internetu: www.post.lt, www.nemunas.press.
Dėl platinimo užsienyje teiraukitės el. paštu: info@nemunas.press.

www.nemunas.press

zurnalasnemunas

Rima Juškūnė

paukštelis

palikusi mirusiems mirusius, pareinu pas gyvuosius:
gimdau ir laistau gėles, sodinu bulves, myliuosi,
rašau apie vasaros debesis minkštus bičių pilvus saulės salas,
spausdintuvui priperku rašalo,

išraviu daiktus iš spintų, išmetu
sunkiasvorius prisiminimus, pašėrusi aukso žuvis puriom uodegom ir didžiulėm akim,
auginu vaikams albumus išblizginu langus, akvariumą, suleidžiu vėjus ir skersvėjus,
garuojančiais puodais, megzdama kojines, laukiu:

gal ir koks gelsvas paukštelis atskris.

apelsinai

tirštame judriame Nemune –
apelsinų lietus, kuriame
inkarai – aš ant jų atsigulčiau –
aprasoja nuo trykštančių sulčių.

tris paras

liečiau vaikiškus daiktus,
nejusdama jų paviršiaus.

kruvini dostojevskio puslapiai –
tris paras mūsų guolyje.

natiurmortas

tėvas: beveik vaikiškais drabužėliais, kikenantis,
glostantis naujų langų rankenas;
mama: bandanti iškosėti savo vidurius;
ir aš: sukalkėjusi savo vaikystės lovoje
prieš 30 metų.

iš feisbuko 1: koncertas

„nėra ko norėti, suvažiavo visos
Monikos Nails, Kristinos Crystal,
Enrikos Love ir t. t. iš visų Anglijos
pakampių, visos gėlių skynėjos, vaisių
pakuotojos ir nepamirškim Londono
valytojų – elitas, su papūstom lūpom,
rankinukais kinietiškais Luis Vuitton iš
Ebay, ilgais batais iki kelių, užmautais
ant baltų džinsų, prisigėrusios pigaus
lietuviško brendžio prieš koncertą,
kad nereikėtų viduj pirkti, nes
per brangu, prisiminusios senas
meiles ir nuoskaudas, paliko
agresyvios ir kibo į plaukus viena kitai,
nes nepasidalino staliaus iš Londono,
kuris vairuoja BMW 7 ir su tokia faina
maikute Emporio Armani, su ženklu
per visą priekį, ir Gucci piderastke“

rugsėjis

pėdkelnės susilydo su oda,
kailinių kailiai vitrinose – su gyvųjų plaukais,
akys – minkšto stiklo mygtukai prie liftų –
kūno angos vyniojasi nei dūmų sklidinos ventiliacinės sistemos:
tu skrieji
iš dvidešimt penkto aukšto –
gryna nei spiritas siela,
grynesnė už kepsnį mėsa,
sriegianti nei lėktuvas ugnis:

tai dabar šoksime išsitraukę
kardelius ir kulkosvaidžius, bintuosimės laideliais,
raikysim pasaulio puses paleisim gyvas upes:
jos keis savo vagą, plauks nešamos valčių, į vakarus,
kol apkeliaus pusrutulį, kol sumiš
odos, plaukai ir ragenos,
liežuviai suaugs, traukiniai pasieks skrydžio greitį,
tik tuomet prinoks mūsų vaisiai,
ir pusiaujo gyvatė užmigs,
švelniai apsivyniojusi obelį:

jos skliaute
šventieji mėlynais skafandrais – mano sūnūs
tebelaiko praskėtę mano kaulus;
nagi, Karavadžai:
juk senokai žinai, kur laidelis.

(im)potencija

„jauna poetė“ – „senam krienui“ E. A.

negaliu pabaigti eilėraščio,
disertacijos, ketvirto nėštumo,
užuojautos motinai meilės,
gailesčio savo vaikystei, užgesint jos šviesos,

pavasarį pabaigti rudens, krentant lapams –
žiemos, įsibridus į Pervalkos smėlį, paleist
vabalų iš delnų, nors jie skrenda į jūrą ir grįžta,
šiugždančia smarvės puta susigėrę į smėlį,

plevena ore nei maudytis draudžianti vėliava,
nei išblukę tėvo plaukai, kur vyniojas
pakrantėmis, raitos aplink autobusų stotelių stulpus,
butų nuomos skelbimus, kabo užuolaidom,

stringa tarp lūpų, kadais pravertų pirmam bučiniui
ir paskutiniam močiutės atodūsiui ant pakeltos pagalvės:
liko guminė pūslė, pripilta vandens: ji ten guli jos lovoje
jau dvidešimt metų, gal laukia manęs

besidraikančios po aštuonis pasaulio kraštus,
spalvotais rūbeliais skambančios, skirtingom oktavom
virpinančios gerklas, šokančios traukiniuos su knygelėm ant rankų:

negaliu (iš)baigti gyvenimo.

APIE KULINARIJĄ, MADĄ IR LIGAS

JURGA LAGO

– Tai blogai, kad tu netikinti.

– Kodėl?

– Nes o kas tikės? Niekas netiki, netiki… Anksčiau visi tikėjo dėl mados, dabar visi dėl mados netiki. Kažkam tikėti juk reikia?

Liucija lygina savo keturias servetėles. Jos visada būna patiesiamos ant rudo lakuoto mažojo stalelio savaitgalio pietums. Kai ateina Albertas, nes „o kam kur nors eiti, jeigu nėra dailių servetėlių per pietus? Jeigu nėra staltiesės? Prie plikos stalo nugaros gali namuose žmogus vienatvėje pasėdėti. Kokia šeima be baltos staltiesės, a?“

– Bet jūs irgi netikinti.

– Jaunimas privalo kuo nors tikėti.

– Kuo nors?

– Taip. Dėl moralės… kad ir Dievu.

– Baikit.

– Nu kodėl? Kodėl Dievas šiandien blogai? Aš tai jau savo atitikėjau, o jūs, va, pradedat nuo antro galo, – juokiasi. – Tai kuo tikėsit?

– Vienas kitu. Aš jumis – jūs manimi. Žmogumi tikėsim.

– Aš irgi tikiu žmogumi. Nagliu Šulija, – pakreipia galvą ir šypsosi puse lūpų.

– Oho.

– Ir mano tikėjimas nėra beribis, daugiau niekam nebeužtenka vietos. Naglis ir tai ilgokai gavo tupėti susirietęs, bet dabar jau gali patogiau įsitaisyti, kojas ištiesti, nes užėmė tikėjimo naująją kultūros ministre vietą. Taigi, jis liepė man šiltai rengtis, nes iš taikiųjų Svarstyklių šią savaitę Jupiteris pereis į kompromisų nenorintį pripažinti Skorpiono ženklą. Tu žinok, parašė, kad man reikia save saugoti, o ypač kojas, kad „galimos peršalimo ligos, kvėpavimo takų infekcijos“. Koks rūpestingumas! Pasiruošiau, va – iš sodelio erškėtrožių ir čili pipiriuko. Dar rašė, kad Jupiteris yra autoritetų visuomeniniame beigi politiniame gyvenime globėjas, apgina visokius vargšus, kurie turi savo nuomonę ir savo pažiūras. Vienintelis. Jupiteris!

– Apgina?

– Taip. Rašė, kad ši tendencija išliks maždaug metus, iki kito rudens, kai Jupiteris pereis į savo astrologinius namus – Šaulio ženklą. Apgins visus, turinčius kitokias nuomones maždaug iki kito rudens.

– Oi, čia svarbūs dalykai!

– Strateginiai, Jurga, – Liucija įsitaiso ant sofutės. Jos kojos apmautos šiltomis kaimiškomis vilnonėmis kojinėmis – pilkomis su žaliais pakraštėliais, iš anų laikų.

– Tai Jupiteris mus gins maždaug iki naujojo prezidento rinkimų?

– Prezidentės.

– Manote, kad vėl bus moteris?

– Gal ir bus. Šiandien valdo moteris – ji labai tinka vargšiukei Lietuvai *pagal charakterį*, bet politikės lyties neturi. Ir šiaip, žinok, moterys šiandien irgi ne madoj.

– Kodėl?

– Nes mados toks dalykas. Išėjo Dievas, išsivedė moteris. Tos mados… keičiasi ir keičiasi, pati žinai. Visokios moterys su vaikų košėmis, samčiais ir sijonais šiandien liko mados paraštėse. Kažkam šalį valdyti juk reikia – Jupiteris pats nevaldys Lietuvos, jis užsiėmęs visu kosmosu, pribėgdamas dar vis apgina čia vieną kitą „kitaip mąstantį“, kiek jėgos leidžia…

– Vietoj Dievo, ką?

– Lietuvoje jį suprastų tik Kaunas.

– Ir tai mažuma, gal koks 20%?

– Logiška, gali būti moteris.

– Šilkinė pirštinė, geležinis kumštis. Lietuva taip įpratusi, tokią nori matyti savo karalienę – kitaip tu jos nepavaldysi, nes ji yra kaip tas ilgai skriaustas prieglaudinis šuo, kur visų bijo: susirietusi tupi, susigūžusi, kol išsijudina, kol įsitikina. Senos baimės įsišaknijusios, seni įpročiai, pyktis per dešimtmečius neišlietas. Ir nebetiki niekuo, kaip jūs, jaunimas.

– Aš nebesu jaunimas.

– Ir tu jaunimas, ir tavo vaikai jaunimas. Jie irgi netikintys?

– Ne, aišku.

– Niekas čia neaišku, žinok.

– Kodėl?

– Nes kad ir koks didžiausias esi ateistas, vis tiek nukryžiuotasis yra mūsų DNR prikaltas. Tokie šiandien esame tik todėl, kad mūsų Dievas buvo tas, iš Šventosios Dvasios, ir trečiąją dieną į dangų nužengęs.

– Tas tai taip, bet…

– Kitaip mūsų architektūra ir kulinarija būtų kitokios.

– Teisybė.

– Taip, vaikeli. Mes, senojo kirpimo, esame Dievo kraujo ir kūno ragavę, todėl mums bet ko dabar į burną neįkiši – veganais taip paprastai natūraliai netapsim, seitano ir tofu mes – nė iš tolo.

– Reikia juk žmogui keistis?

Liucija mirksi, ir tik dabar suprantu, kas pas ją šiandien kitaip – nėra jokio fono mūsų pokalbiui: nėra televizoriaus, transliuojančio žinias, nėra jokios muzikos, jokio pašalinio garso.

– Tu vis su tom savo madom. Šiandien galbūt labiau reikia stebėti, kaip kiti keičiasi, nes pats gali nebespėti. Keistis. Reikia išlaikyti taisyklingą laikyseną, žinok, mus to mokydavo, o vaikams šiandien irgi reikia kažkaip į galvą įkalti, kad nesikūprintų, kad nesusimestų į pečius, nesiriestų, kad kilstelėtų kartais galvas nuo žydrųjų ekranų, apsidairytų, atidžia akimi viską permestų ir pastebėtų, kad būtų tiesūs, nes iškryps stuburas, kaip politikams.

– Stuburas, skaičiau, yra anatomiškai silpniausia žmogaus kūno dalis. Dievas ją prastai apgalvojo. Per greit mes, *homo erectus*, ant kojų atsistojome, stuburas taip ir liko keturkojų.

– Tai va. Stovi tiesiai. Kaip žmogus, ne kaip keturkojis! Mes, Lietuvoje, žinok, šią ligą paveldime.

– Sakote, ne taip, kaip kitur, kur ji įgyjama per gyvenimą?

– Mes vis riečiamės į ežį, traukiamės, – Liucija apkabina šiltomis kojinėmis apmautas kojas, linksmai mirkteli akį ir parodo, kaip mes traukiamės į ežį. – Stuburas Lietuvos yra skoliozės susuktas, osteochondrozės pagraužtas su daugybinėmis išvaržomis, nervai trumpesni, nei įprasta, ir net Jupiteriui čia pritrūktų specifinių žinių – šioje sferoje jis bejėgis. O kur dar Stokholmo sindromas? Jeigu rimtai, Lietuvą turėtų valdyti koks nors puikus kineziterapeutas. Švelniai, su meile.

– Tai gal kaimo kunigėlis, ką?

– Atsimenate, būdavo tokie žaisliniai šuniukai, kuriuos tarybiniais laikais pritaisydavo automobiliuose? Pats šunelis nejudėdavo, tik galva.

– Prisimenu.

Juokiamės.

Tvarkelė.

Liucija pasilenkia. Lėtai glosto išlygintas servetėles, lanksto kiekvieną į keturias dalis, sulygina, sutampo nėriniuotus pakraštėlius, kruopščiai sudeda kampus. „Šeimos sekmadienis“ jai ir jos vyrui Albertui yra šventas, nors jau daugybę metų abu gyvena atskirai, sekmadieniniai bendri pietūs, kai aptariamos savaitės naujienos, ligos, pažįstami, aistringai ginčijamasi apie politiką ir knygas, kai susitikę iš naujo draugiškai apsikabina, Albertas jai pabučiuoja ranką, o Liucija jam gamina „ką nors su bulvių koše“, šitie sekmadienio pietūs yra atskaitos taškas, kuriuo užbaigiama kiekviena savaitė ir pradedama naujoji. Liucija visuomet ima ruoštis jau nuo ryto – sekmadieniais atsikelia anksti, sutaupo laiko, nes neina į mišias, kol aplink susispietusios, susirūpinusios Vilniaus bažnyčios ir gražuolė cerkvė perdažytais kupolais kviečia savo aveles visais varpais ir varpeliais, Liucija verda bulves. Trina jas su sviestu, plaka bulvių košę, ragauja, čepsi, tada iš senojo savo šaldytuvo, vardu Inskas, ištraukia paruoštą-pamarinuotą šventinį mėsgalį ir visa mūsų laiptinė kvepia taip, kaip kvepėjo kiekvieno vaikystė – sultiniu su lauro lapais. Tada reikalingos nėriniuotos servetėlės.

– Nes namai jaukūs tik tuomet, kai juose kvepia maistu, kai juose yra ŠILTO MAISTO ir šaltų gėrimų. Prisimink, čia labai svarbu gyvenime, ypač auginantiems vaikus.

– Dėl kaulų?

– Taip, dėl jų. Dėl tiesaus stuburo.

– Vaikai turi valgyti namuose, žinau.

– Neįpras – visą gyvenimą, rodos, kažko vis trūks. Aha, kaip tarybiniuose stalo žaidimuose, kur iš pirmo žvilgsnio viskas gerai, viskas veikia, bet žaisti negali, nes visada pristigdavo vienos jungties, vienos detalės – ją būdavo pavogusios kokios nors mitrios pakuotojos rankos. Tas jūsų lakstymas po restoranus ir valgyklas gali turėti pasekmių. Žinai, anais pilkų vilnonių kojinių laikais, šeimos niekada nesikalbėdavo apie politiką prie pietų stalo.

– Žinau.

– Viską aptardavo, o apie politiką kalbėtis negalėjo. Nevalia.

– Taip ir šiandien – nėra įpročio.

– Nėra. O kol neatsiras…

– Apie mus pagalvos Naglis Šulija.

– Tikrai, jis gerai mąsto, nesakyk, va: kad savaitės pradžia sunkoka, o kasdieniai darbai Svarstyklėms, be jokių abejonių, eisis lengvai ir sklandžiai. Kad turtiniai, piniginiai reikalai klostysis kuo puikiausiai, tikėtina nemenka nauda… Rūpestingasis.

– Mes namuose nepietaudavom. Retai. Pavalgydavome kas kur – mokyklose, su tėvais dažnai eidavome kompleksinių pietų.

– Matai, tas pietavimas drauge irgi paveldimas, kaip skoliozė. Daugelis pas mus nepratę, nusiramink.

– Pradėsiu nuo rytdienos. Nuo sekmadienio.

– Pradėk.

– Reikia visokių ingredientų, žinokit. Halėje nuo ryto *užsipirksiu* rudens produkcijos. Gal moliūgą?

– Moliūgas visada yra gėris! Pertrinta moliūgienė kaip klijai veikia žmonių santykius! O, vaikeli, su pipiriukais ir keptu raudonuoju svogūnu, nes mėsgalio nenusimato jokio, o iki pensijos dar ilgas kelias. Bet tu savo svarbiausius ingredientus jau turi.

– Kokius?

– Vaikus ir vyrą. Šiandien nebėra kam prie stalų susėsti, nes visai apypilne šeima gali būti laikoma trijulė: aš, veidrodis ir katė.

Liucija įjungia viryklę. Jos namuose viryklė dažnai būna įjungta, nes rudenį, „kol nešildo“, reikia šildytis arbatėlėmis, ypač mėtomis vakarais. Ir dar Liucija turi savo receptą, kuris kaštai arbatai prideda dar daugiau karščio – žolės ir erškėčio uoga kiekvienam puodeliui. Medaus? Medaus nereik. Saldumas turi eiti iš vidaus. Ir visai pabaigai, kai jau beveik pritraukė – smulkintos aštraus raudono pipiriuko žievės šilumos. Puodas turi būti didelis, kaip *viedras*, nes reikia natūraliai sušilti ilgam vakarui, lėtai gurkšnoti, kol išdegs visi kiemo langai priešais, kol akys pačios ims vesti žmogų į lovą. Tada ilga diena pati ramiai užgęsta. Švelniai.

PAMINKLINĖS LENTOS KAUNO BIENALĖJE

AISTĖ KISARAUSKAITĖ

Sophie Calle ATSITRAUKIMAS,1996. Iš Walter Kuna kolekcijos. Svetlanos Baturos nuotrauka

Vėl ruduo, vėl Kauno bienalė.

Nereikia tikėtis, kad mintyse nebus lyginamos prieš porą metų įvykusi bienalė, pavadinta „SUJUNGTI", ir šioji, skirta paminklų (ne)galimybės klausimui. 2015 metais kuratoriumi buvo pasaulinė įžymybė Nicolas Bourriaud (Prancūzija), skelbęs „Gijas: fantasmagoriją apie atstumą" ir išnaudojęs tam itin tinkantį Kauno centrinio pašto pastatą. Ir ši ryškioji (nors mintyse ne vienas pridūrė – kiek pablėsusi) kuratoriaus žvaigždė sudaro didžiulį kontrastą ypatingais tarptautiniais kuratorystės laurais nemojuojančiai lietuvei Paulinai Pukytei. Prieš porą metų bienalė didžiavosi partnerių iš Italijos, Didžiosios Britanijos, Kroatijos parodomis ir tarpdisciplininiais vaizdo bei garso projektais, tarptautine jaunųjų menininkų rezidencija, įvairiais bendruomeninio ir socialiai angažuoto meno projektais, tarptautiniu garso meno seminaru, diskusijomis, kūrybinėmis dirbtuvėmis ir edukaciniais užsiėmimais vaikams bei šeimoms galerijų erdvėse, žodžiu – ohoho. Šiemet viskas kukliau, be tarptautinio-tarpdisciplininio-tinklinio blizgesio, be nuostabiojo Kauno centrinio pašto pastato, įtariu, kad ir bienalės finansinės galimybės yra gerokai kuklesnės, tačiau, kaip žinome, mažiau tikrai ne visuomet yra blogiau.

Kaip pabrėžė Kauno bienalės meno vadovė Virginija Vitkienė, N. Bourriaud sukurtas festivalis, kad ir koks įdomus, tačiau galėtų vykti bet kurioje pasaulio šalyje, o šiais, 2017-aisiais, norėjosi savito, lietuvišką kontekstą ir problematiką aktualizuojančio požiūrio, todėl buvo pakviesta Londone gyvenanti menininkė, rašytoja, dailės kritikė P. Pukytė. Jos pasirinkta tema man iš pradžių atrodė siauroka ir sudėtinga menininkams, tačiau nepaprastai aktuali pačiai Lietuvai, baigiančiai savo miestus apkarstyti prasčiausio skonio paminklais, varijuojančiais nuo stalinistinio patoso iki kičo angeliukų. Tiesa, labai abejoju, kad mūsų valdininkai įsiklausys į Lietuvos ir užsienio, net pasaulinio garso menininkų balsus ir pažiūrės į paminklo sąvoką šiuolaikiškiau – kaip sakoma, dėl skonio nesiginčijama. Sunku išgydyti nuo deklaratyvaus patoso, reikalaujančio tonų bronzos ar granito monumentams, neturintiems nieko bendro su dabarties laiku, su asmenybėmis ar įvykiais, kuriems įamžinti jie skirti, ir dažnai atrodantiems lyg pigūs padirbiniai, tarsi pasaulio sostines užplūdusios rankinės, puoštos D&G logotipais, su tikrosiomis dizainerių idėjomis neturinčios nieko bendra. Abiem atvejais, deja, greičiausiai veikia tie patys – nelegalaus pelno – dėsniai. Arba tiesiog stalinistinio ir gariūninio kultūros suvokimų mišinys. O bienalė yra itin aktuali, pritraukusi puikių menininkų ir įdomiausių kūrinių (tad mielai piešiu nematomą pagyrimo raštą kuratorei), atvira, nes objektai išdėlioti mieste ir pasiekiami net tiems, kurie niekada nebuvo apsilankę šiuolaikinio meno parodoje. O neblogai nutuokiantiems, kas dabar vyksta meno pasaulyje, kaip ir pradedantiems su juo susipažinti, P. Pukytė suteikė progą pamatyti garsiosios prancūzų menininkės Sophie Calle „Atsitraukimą" (1996), pasakojantį apie Rytų Berlyne buvusius ir pašalintus sovietinius monumentus. S. Calle klausia, provokuoja, verčia mąstyti tiek savo fotografijomis, kuriose užfiksuotos kadaise buvusių paminklų vietos, tiek archyvinėmis jų nuotraukomis ir, kaip daugumoje šios menininkės kūrinių, tekstais – užrašytais liudininkų prisiminimais. Tai tokia proga susipažinti su viena iš ryškiųjų šiuolaikinio meno figūrų, kad save gerbiantis ir kultūringu laikantis žmogus būtinai privalo (netgi parašyčiau BŪTINAI PRIVALO) užsukti į Kauno Paveikslų galeriją, kur taip pat rodoma ir Laimos Kreivytės kuruota anksčiau Lietuvos menininkų darytų performansų, akcijų, filmų, objektų paminklų ekspozicija tema „Ateini ar išeini?"

Bienalės kūrinius įvairiausiose miesto vietose vienu ypu apžiūrėti iš tiesų nelengva, net paslaugiai vežamiems ekskursijos autobusiuku, tenka užgaišti porą valandų, tad ne kauniečiams, matyt, teks atvykti bent keletą kartų. Organizuojamos net trys skirtingos ekskursijos, vedamos architektūros tyrinėtojų-entuziastų. Bienalės lankstinuke nėra eksponuojamų objektų nuotraukų, paliekant intrigą ir galimybę žiūrovui juos pačiam atrasti. Turėčiau dejuoti, kad oi, oi, kaip sunku išsiveržti iš amžinojo darbų rato, įkalinančio kaip koks serialo pagrobėjas-maniakas, tačiau ekskursijos vyksta šeštadienį, o Kaunas net ir be bienalės eksponatų ar gidų gali pasiūlyti architektūros benefisą. Tačiau pažymėsiu, kad viską viename tekste sutalpinti taip pat keblu, kaip ir greitai apžiūrėti, tad tenka žvelgti siauresniais kampais, ieškant bendrumų tarp, atrodo, pačių skirtingiausių kūrinių. Nenorėdama kartoti ekskursijų rengėjų, pastaruosius grupavusių pagal tris skirtingas turinio kryptis, pabandysiu žvelgti formalistiškai – nemaža dalis autorių liko ištikimi plokščiojo stačiakampio formatui, net garso kūriniai (tiksliau – juos transliuojantys garsiakalbiai) dažnai yra „pakabinti" ant pastatų sienų lyg paveikslai, kuriant ne tiek paminklus, kiek paminklines lentas. Ir tai, gink dieve, nėra prasčiau už didinguosius herojinius monumentus, greičiau priešingai – mažiau pompastikos, žmogiškiau, jaukiai įsiterpiant į gatvės gyvenimą ir neuzurpuojant erdvės.

Išlipus iš traukinio, pirmajame perone pirmiausiai ir pasitinka žymiosios paminklinės lentos nežinomam menininkui autoriaus – Kosto Bogdano – garso kūrinys „300 000" (2017). Beveik trečdalį milijono Lietuvos gyventojų sovietų režimas ištrėmė į Rusijos gilumą. „Statistinius skaičius suvokti sunku. Kuo didesnis skaičius, tuo labiau jis atrodo nutolęs nuo realaus žmogaus su jam tekusiais išgyvenimais", – rašo bienalės organizatoriai. Garsiai skaičiuodamas nuo 1 iki 300 000, Kostas Bogdanas vėl šiam skaičiui grąžina žmogiškąją dimensiją. Skaičiavimas trunka daugiau kaip 200 valandų, todėl suvokęs, kad tokio kūrinio pats fiziškai nepajėgs atlikti, menininkas gerokai nusiminė. Teko į pagalbą pasitelkti montažą. Tačiau taip vėl keliamas klausimas, kiek mes iš viso pajėgūs paminklu įamžinti didžiąsias tautos tragedijas.

Žingsniuojant nuo stoties Laisvės alėjos link, akį (ar jos signalus priimančias smegenis) džiugina įvairiaformės Vilniuje niekur nesutinkamos šaligatvio plytelės. Pirmoji mano dėmesį į jas atkreipė literatūrologė Neringa Butnoriūtė, nufotografavusi ir paviešinusi internete Kauno plytelių įvairovę. O, rombai, koriai, juostos ir kiti ornamentai! Žinantys jau suprato, kad kalbą suku Dainiaus Liškevičiaus projekto „Laisvės alėja" (2017), prieš bienalę eksponuoto Kauno POST galerijoje, link. Dabar šio kūrinio vieta – šaligatvis ties Savanorių pr. 225-uoju namu ir Kauno miesto muziejus, Rotušės a. 15. Penkios grindinio plokštės, iš rekonstruojant Laisvės alėją pakeistų granitu, menininko buvo perduotos saugoti Kauno miesto muziejui. „Šiuo metu vykstanti alėjos rekonstrukcija kelia daug diskusijų apie senojo grindinio vertę bei istorinę reikšmę. Ar jis svarbus tik vienai kartai, tik tam tikroms žmonių grupėms vien kaip jaunystės nostalgiją žadinantis artefaktas? Ar jis yra vertybė, miesto paveldas, kurį verta išsaugoti kaip svarbų miesto laikotarpį menantį darinį? Dainius Liškevičius klausia toliau: ar pačios grindinio plokštės, atsietos nuo konkrečios vietos, išlaiko Laisvės alėjos „aurą", ar gali ją reprezentuoti? Ar jos gali virsti paminklu? Jis ieško atsakymų ne tik į šiuos, bet ir į bendresnius klausimus apie reikšmingų istorinių-kultūrinių artefaktų įamžinimą: ar jų vieta turėtų būti muziejuje, ar atvirkščiai – ten, kur jie galėtų „gyventi", atlikti tiesioginę savo funkciją?" – rašoma bienalės lankstinuke. O nuo savęs pridėsiu – menininkas kelia tą patį senąjį vintažo klausimą – kada daiktas yra istorinė vertybė, kiek jis įdomus kaip istorinis artefaktas, ištraukus jį iš kasdienio konteksto? Ir kada mes, kažką renovuodami, keisdami daiktus ar aplinką į naujesnius, naikiname istoriją, o kada tiesiog išmetame šiukšles?

Grindinio plyteles Vienybės aikštėje esančiam kūriniui „054 Miesto dainotakis" (26 plytelės) | Platuma: 54.899107° N – 54.899867° N / Ilguma: 23.911322° E – 23.914066° E. (2017) naudoja Allardas van Hoornas. A. van Hoorno performansas buvo atliktas per bienalės atidarymą, menininko sukurtas garso failas gimė panaudojus 26 šaligatvio plyteles ir varžtą. Karo muziejaus sodelis su tautos didvyrių panteonu, atstatytu Sąjūdžio laikotarpiu, yra greta tuščios aikštės, kur tarybiniais metais stovėjo didžiulis Lenino paminklas. Nepriklausomybės laikais Vienybės aikštė buvo išklota granito plokštėmis, o „sovietinėje" liko sutrūkinėjusių senų plytelių danga. Čia aiškiai matyti riba tarp dviejų pasaulių, ideologijų, tarp naujo ir seno. Menininkas išryškina skirtį iš 26 plytelių, kurios nepriklauso nė vienai pusei, nėra nei iš kiniško granito, nei sutrūkinėjusios dėl išvogto cemento, tai tiesiog šaligatvio plytelės. Jos – tarsi tarpinė būsena, neutrali ribinė erdvė, kuri netrukus pradings, atėjus dar vienai renovacijai. A. van Hoorno čia sukurtą garso failą galite parsisiųsti kaip suvenyrą arba kaip tos nepriklausomos erdvės dalelę. Sakyčiau, kad kūrinys primena pačią svarbiausią vertybę – gebėjimą nepriklausyti jokioms ideologijoms, išsaugant bent požiūrio nepriklausomybę, jei jos neįmanoma išsaugoti kitaip.

Dar vienas šio menininko darbas yra „055 Miesto dainotakis" (statinis laukas) | Platuma: 54.902386° N – 54.902892° N / Ilguma: 23.916612° E – 23.917294° E. (2017), instaliuotas ant Kristaus Prisikėlimo bažnyčios sienos. Jis atliekamas kasdien nuo 15.00 iki 15.15. Kauno Prisikėlimo bažnyčia pradėta statyti tarpukariu kaip paminklas nepriklausomos Lietuvos valstybės prisikėlimui, bet, sovietinei Rusijai okupavus Lietuvą, bažnyčios pastatas buvo paverstas radijo gamykla. Ji užbaigta tik po 1990-ųjų. Okupacijos metais tarybų valdžia vien Kaune įrengė 26 bokštus, skirtus trukdyti radijo signalams iš Vakarų, kad Rytų Europos gyventojai negalėtų klausyti laisvo pasaulio radijo

Philip MIller IKH VIL NIT VISN – NENORIU ŽINOTI, 2017. Garso instaliacija. Balsas: Bella Shirin ir Maya Pennington.Svetlanos Baturos nuotrauka

Parodos „Ateini ar išeini?“ (kuratorė Laima Kreivytė) ekspozicija. Remio Ščerbausko nuotrauka

stočių, tokių kaip „Amerikos balsas“ ir „Laisvosios Europos radijas“. 11-osios Kauno bienalės metu A. van Hoornas paverčia šią bažnyčią radijo arba trukdžių bokštu, prie sienos pritvirtintu garsiakalbiu transliuodamas signalo trukdžius ir kitus radijo garsus, taip pat iš 26 „tarpinių“ plytelių Vienybės aikštėje sukurtus garsų įrašus, ir taip vėl bando aktualizuoti tokias sąvokas, kaip laisvė ir nepriklausomybė. O apie jas kalbėti be pigaus patoso yra tikrai ne taip paprasta.

Dar vienas garso kūrinys – Philipo Millerio „Ikh vil nit visn – Nenoriu žinoti“ (2017), instaliuotas J. Gruodžio g. 31 ir M. Daukšos g. 6. Jis sukurtas priminti, kad iki Holokausto Kaune gyveno apie 34 000 žydų, kurių dabar mieste tėra likę apie 500. P. Milleris įrašė seną geto dainą „Žydų vaikas“ (įdainavo Lietuvoje gimusi aktorė Bella Shirin ir Izraelio dainininkė Maya Pennington), papildė ją jidiš kalbos aforizmais, posakiais apie atmintį ir užmarštį, kalbėjimą bei tylėjimą ir „įkurdino“ žydų gyventose Kauno vietose, ten, kur jidiš, Europos žydų kalba, tada buvo neatsiejama Lietuvos garsinio peizažo dalis.

Visai neatsitiktinai po šį kūrinį iliustruojančia pašto dėžučių fotografija bienalės lankstinuke matome užrašą „Foto: Paulina Pukytė“. Kuratorė, rengdama bienalę, neapsimetinėja ar neredukuoja savęs kaip menininkės, tą pačią poziciją užima ir L. Kreivytė, rengusi ekspoziciją „Ateini ar išeini?“, kur taip pat rasite jos pačios kūrinį. P. Pukytė tarp kitų bienalėje pristato savo kūrinį „29 = 42. Povaizdžio atmetimas“ (2017). Tai – smulki lentelė su skaičiumi 42 ir nedidele instrukcija ant šaligatvio ties Laisvės al. 29-o numerio namu bei pranešimas spaudai, žodžiu, dar viena memorialinė lenta ten, kur jos trūksta.

1940 metais šiame name dirbo Nyderlandų Karalystės garbės konsulas Janas Zwartendijkas. Gelbėdamas nuo nacių bėgančius žydus, jis padarė jiems 2345 „vizas“, suteikusias leidimą vykti į Olandijai priklausančią Kurasao salą Karibų jūroje, o iš tiesų – tiesiog į Vakarus. Gavę tokį Nyderlandų Karalystės patvirtinimą, žydai kreipdavosi pas dabar garsų Japonijos konsulą Chiunę Sugiharą tranzitinių „gyvybės vizų“. Tačiau jokio atminties ženklo, skirto Pasaulio Tautų Teisuoliui J. Zwartendijkui, ant 29-ojo namo fasado nėra: 2003 m. jo savininkas nesutiko, kad čia būtų pakabinta atminimo lentelė žydų gelbėtojui, todėl ji kabo ant 42-ojo Laisvės alėjos namo, kur jau vėliau buvo Nyderlandų Karalystės konsulatas. „42 sekundes žiūrėkite į skaičių, tada pažiūrėkite į sieną“, – sako autorė. Jei šioji būtų vienspalvė ir lygi, pakėlę akis nuo lentelės, gulinčios ant žemės, ir žvelgdami į sieną, kelias sekundes matytumėte skaičių 42. Tačiau blizgiomis įvairaus žalumo plytelėmis išklijuota siena atmeta povaizdžio galimybę. Kaip sakė gidas, ir ši lentelė net bienalės metu jau kelis kartus paslaptingai dingo. Daugelį svarbių dalykų, nors, atrodo, lyg ir niekam nekliudančių, inertiškai iškreiptomis dogmomis gyvenančiai visuomenei priminti nėra lengva. Ta gerai pažįstama atmetimo reakcija, nenoras „nieko žinoti“!

Tačiau paminklinės lentos gali būti ne tik granitinės, ne tik garso ar kitos nematomos, numanomos, bet ir ryškios, šveičiančios naktyje. Dviejų menininkų – Jono Oškinio ir Raimundo Krukonio – kūrinys „Gdzież jestem?“ („Kur aš?“) (2017) skirtas Adomui Mickevičiui ir žymi dar vieną objektą, kurio nebėra – sovietmečiu sunaikintą medinį namelį, kuriame Kaune buvo apsigyvenęs garsusis poetas. Neoninis užrašas „Gdzież jestem?“ ir Google žemėlapiuose tikslią vietą žymintis ženklas išsiskiria savo atlikimo technika, neono šviesa lyg reklaminė kavinės iškaba kviesdamas užsukti ir užduodamas amžinąjį būties klausimą – kur aš esu? Ar mes vis dar esame toje tamsoje, kur tik retuose taškuose šviečia kultūros ženklai? O gal šviesa skirta vien privilioti produktų vartotojus, pirkėjus?

Taip, ir dar apie parduotuves... Tai vienas iš projektų, kurių nepavyktų priskirti atminimo lentoms, tačiau jo nepaminėti tiesiog negaliu. Kauno žydų getui ir ten gyvenusiems žuvusiesiems atminti lietuvių kilmės britų menininkė Jenny Kagan kiekvienam Jūsų siūlo sudalyvauti kūrinyje „Didžioji akcija“.

Kauno Vilijampolės teritorijoje nuo 1941-ųjų iki visiško sunaikinimo 1944-aisiais egzistavo Kauno getas, kuriame gyveno beveik 30 000 žmonių. Tuo metu ten, kur dabar yra „Aibės“ parduotuvė, buvo taip vadinama Demokratų aikštė. 1941 m. spalio 28 d. čia įvyko „Didžioji akcija“, virtusi didžiausiomis masinėmis žydų žudynėmis per visą karo laikotarpį Lietuvoje.

Visiems geto gyventojams įsakyta 6 valandą ryto gyventojų surašymui susirinkti Demokratų aikštėje. Buvo teigiama, kad kiekvienas, rastas namuose, bus nušautas. Atranka nuo 9 ryto truko iki pat vakaro. Žmonės buvo statomi į kolonas ir varomi pro gestapo viršininką, kuris siuntė juos į kairę arba į dešinę. Patekę į dešinę tą vakarą sugrįžo į namus. Atsidūrusieji kairėje 9200 vyrų, moterų ir vaikų ryte buvo nuvaryti į IX fortą ir sušaudyti. Čia nėra jokio paminklo, jokio ženklo šiam baisiam įvykiui pažymėti.

Šioje „Aibės“ parduotuvėje pirkdami bet kokią prekę ir pateikę bienalės lankstinuko kuponą, esantį prie kūrinio aprašymo, gausite maišelį su tuo pačiu lemtingu užrašu – „Į kairę“ arba „Į dešinę“. Mano kolegei Jolantai Marcišauskytei-Jurašienei gavus maišelį „Į kairę“ net pajutau dilgtelėjimą širdyje, todėl panaudojau kiek nelegalų veiksmą, tais lemtingais 1941-aisiais neįmanomą – paprašiau pardavėjos, kad man ir ypač mano šešiametei dukrai duotų su užrašu „Į dešinę“. Visi šie maišeliai yra sunumeruoti greta esančios mokyklos moksleivių rankomis, todėl kiekvienas jų – unikalus. Apsilankę čia galite pabūti ne tik banaliuoju vartotoju, bet ir gauti tikrą, vienintelį tokį J. Kagan meno kūrinį!

O pabaigoje tiesiog paliksiu vietos projektams, kurių kaip vilnietė, nors ir keletą kartų atvykusi į Kauno bienalę, nespėjau apžiūrėti. Arba tiesiog pamiršau, praleidau. Nes tokia ta mūsų žmogiškoji atmintis, ji moka blokuoti net pačius svarbiausius dalykus – meilę, kurios bijome, praeities skaudulius, tragiškus įvykius. Kitaip kartais tiesiog neišgyventume. Tačiau mums duota ir savirefleksija, leidžianti praėjus laikui atpažinti žaizdas, jas įvardinti, taip įprasminant patirtį, su viltimi, kad šie ženklai leis nekartoti klaidų. O didingosios istorijos žymės – kad leis jai likti gyvai ir tų mažųjų, kol kas dar tik keliamečių atmintyje.

Gimęs devynioliktojo amžiaus gale, ekscentriškasis amerikietis HOWARDAS PHILLIPSAS LOVECRAFTAS atrodė priklausąs pasauliui, kuris nepažįsta nei laiko, nei eiliniam žmogui įprastų gyvenimo normų. Panašus į ateivį ar regėtoją, nubrėžusį didžiausių žmonijos baimių ribas ir sutvėrusį savo fantastinį kosmosą, šis savo laiku šlovės taip ir nesulaukęs rašytojas padarė milžinišką įtaką ne tik dabarties literatūrai (ypač siaubo žanrui), bet ir muzikos, kino, netgi architektūros kūrėjams. Netrukus mūsų knygynuose pagaliau pasirodys pirmasis H. P. Lovecrafto kūrinių rinkinys lietuvių kalba.

VĖSUS ORAS

HOWARD PHILLIPS LOVECRAFT

Prašote paaiškinti, kodėl bijau vėsaus skersvėjo; kodėl, užėjęs į šaltą kambarį, virpu labiau nei kiti; kodėl mane tarytum apima šleikštulys ir pasibjaurėjimas, kai malonią rudens dieną nepastebimai pasitraukia karštis ir įsėlina vakaro vėsuma. Kai kas sako, jog aš į šaltį reaguoju taip, kaip kiti į blogą kvapą: tikrai neimsiu neigti, kad taip ir yra. Verčiau papasakosiu apie baisiausią man kada nors nutikusį įvykį ir paliksiu jums patiems nuspręsti, ar to pakanka šiai mano keistenybei paaiškinti.

Klystame manydami, jog siaubas būtinai susijęs su tamsa, tyla ir vienatve. Aš su siaubu susidūriau akinamoje popiečio šviesoje, aplink skambant didmiesčio garsams, žmonių knibždančiame, aptriušusiame, niekuo neypatingame nuomojamų kambarių name, lydimas proziškos šeimininkės ir dviejų augalotų vyrų. 1923 metų pavasarį gavau nuobodaus ir nepelningo darbo viename Niujorko žurnale, tad, neišgalėdamas mokėti bent kiek stambesnės sumos už nuomą, vis krausčiausi iš vieno pigaus nuomojamo būsto į kitą, ieškodamas kambario, kuris pasižymėtų trimis savybėmis: būtų padoriai švarus, apstatytas patvariais baldais ir nuomojamas už labai nedidelę kainą. Neilgai trukus paaiškėjo, kad galiu rinktis tik iš skirtingų blogybių, tačiau po dar kurio laiko atradau namą Vakarų keturioliktojoje gatvėje, kuris man kėlė daug mažesnį pasišlykštėjimą nei kiti lig tol matyti.

Tai buvo akivaizdžiai ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje pastatyti keturių aukštų rausvo smiltakmenio rūmai su medžio ir marmuro apdaila, kurios purvina, suteršta didybė bylojo apie nuosmukį iš skoningos prabangos aukštumų. Dideli kambariai aukštomis lubomis, išmušti šlykščiais tapetais ir išpuošti absurdiškai įmantriais gipso karnizais, slogiai dvelkė pelėsiu ir nežymiai atsidavė nepažįstamais maisto kvapais, bet grindys buvo švarios, patalynę keitė ganėtinai reguliariai, karštas vanduo ne per dažnai būdavo šaltas arba užsuktas, todėl man tai pasirodė bent jau pakenčiama vieta peržiemoti, kol bus galima sugrįžti į tikrą gyvenimą. Šeimininkė – apsileidusi, kone barzdota ispanė pavarde Herero – neerzino manęs paskalomis ar priekabėmis dėl lempos, vėlai naktį degančios man tekusiame priešakiniame trečio aukšto koridoriuje, o kiti nuomininkai buvo nepriekaištingai tylūs ir nebendraujantys, daugiausia vos šiek tiek aukštesnės nei pačios prasčiausios ir šiurkščiausios kilmės ispanai. Mane rimtai erzino tik automobilių ūžesys, sklindantis nuo magistralės po langais.

Kai įvyko pirmasis neįprastas incidentas, buvau ten pragyvenęs apie tris savaites. Vieną vakarą, apie aštuntą valandą, išgirdau lašant ant grindų ir staiga suvokiau jau kurį laiką uodžiąs aitrų amoniako kvapą. Apsižvalgęs pamačiau, kad laša nuo permirkusių lubų, o drėgmė, matyt, smelkiasi per kampą gatvės pusėje. Norėdamas sustabdyti procesą jam dar neįsibėgėjus, nuskubėjau į rūsį pranešti namo prižiūrėtojai, o ši mane patikino, kad nesklandumai netrukus būsią pašalinti.

„Čė doktoras Munjosas, – šaukė ji, pirma manęs paskubomis kopdama laiptais aukštyn, – jys išpylti savo chėmikalai. Jys pėr smarkei sėrga, kad pats savo doktoras – vys labiau labiau sėrga – bėt nėpriyma nėkas kytas pagalba. Jys labai keistas sėrga – vysa dėna maudosi nėmalonus kvapas voniojė yr nėgali jaudyntis arba šylūma. Jys pats vyska tvarkytis – jo mazas kambarys pylna būteliai yr įrėnginiai, o jys nėbėdyrbti doktoras. Bet sėnei jis būvo garsūs – apė jy zynojo mano tėvas yš Barsėlona – yr vysai nėsėnei jys pagydyti ranka santėchnikas, kūriam dėl nėkas skaudėti. Jys nėkada nėjty lauk, tyk ant stogas, mano vaikas Ėstėbanas nėšti jam maistas yr skalbiniai, vaistai yr chėmikalai. Dėl Dėvas, amonis chlorydas šytas žmogūs naudoja šaldytis!"

Ponia Herero užkopusi laiptais į ketvirtą aukštą pradingo, o aš grįžau į savo kambarį. Amoniakas nustojo lašėti, o išvalęs ant grindų susikaupusį skystį ir atidaręs langą įleisti oro, išgirdau viršuje dunksint sunkius namo prižiūrėtojos žingsnius. Paties dr. Munjoso dar nebuvau girdėjęs, išskyrus tam tikrus garsus, kuriuos galėjo skleisti koks nors degalais varomas mechanizmas – mat jo eisena buvo minkšta ir lengva. Minutėlę susimąsčiau, kokie neįprasti vargai galėtų kamuoti tą žmogų, ir ar jo užsispyrimas nepriimti pašalinių pagalbos nebuvo tiesiog niekuo nepagrįsto ekscentriškumo apraiška. Banaliai samprotavau, jog aukštos padėties netekusio įžymaus žmogaus dvasinė būsena turi būti persmelkta begalinio tragizmo.

Gal niekada ir nebūčiau susipažinęs su dr. Munjosu, bet vieną priešpietį, rašant prie stalo kambaryje, mane staiga ištiko širdies smūgis. Gydytojai buvo įspėję apie tokių priepuolių keliamą pavojų, todėl žinojau, jog gaišti nevalia, ir prisiminęs, ką namo prižiūrėtoja pasakojo apie neįgaliojo suteiktą pagalbą sužeistam darbininkui, nuslinkau laiptais aukštyn ir silpnai pabeldžiau į buto virš manojo duris. Į beldimą gera anglų kalba atsakė neįprastas balsas, kuris skambėjo šiek tiek dešiniau ir teiravosi mano vardo ir kokiu reikalu atėjau, o man prisistačius ir pasiaiškinus, atsidarė durys šalia tų, į kurias beldžiau.

Mane pasitiko vėsaus oro gūsis, ir nors tai buvo viena karščiausių birželio pabaigos dienų, virpėjau žengdamas per slenkstį į didelį butą, kurio gausūs ir skoningi papuošimai buvo staigmena šioje skurdžioje ir aptriušusioje lindynėje. Sudedamoji lova šiuo metu atliko dieninį sofos vaidmenį, o raudonmedžio baldai, ištaigingos užuolaidos, seni paveikslai ir švelnių atspalvių knygų lentynos priminė veikiau džentelmeno studiją nei miegamąjį pensione. Dabar supratau, kad prieškambaryje virš manojo kambario – ponios Herero minėtame „mazamė kambaryjė" su buteliais ir įrenginiais – buvo tik daktaro laboratorija, o pagrindinis jo būstas buvo įrengtas erdviame gretimame kambaryje, kurio patogiose nišose, taip pat šalia esančiame dideliame vonios kambaryje jis galėjo paslėpti visas virtuvės spinteles ir į akis krintančius buitinius prietaisus. Dr. Munjosas neabejotinai buvo aukštos kilmės, išprusęs ir išlavinto skonio žmogus.

Priešais mane stovintis vyras buvo žemo ūgio, tačiau dailių proporcijų, vilkėjo šiek tiek formaliais, tobulai sukirptais ir ant kūno gulančiais drabužiais. Kilmingą, valdingos, bet nearogantiškos išraiškos veidą puošė trumpa geležies pilkumo barzda su ūsais, o senamadiška pensnė dengė gilias tamsias akis ir vainikavo ereliškų nosį, suteikiančią mauriškų bruožų jo fizionomijai, kuri visais kitais atžvilgiais buvo keltiška-iberiška. Virš aukštos kaktos gulė grakščiai perskirti stori, tvarkingai nukirpti plaukai, bylojantys apie reguliarius kirpėjo apsilankymus, o bendrai jo išvaizda liudijo stulbinantį intelektą ir aukštesnės rūšies prigimtį bei auklėjimą.

Vis dėlto, išvydęs dr. Munjosą pučiant tam vėsaus oro gūsiui, pajutau pasibjaurėjimą, kurio negalėjo pateisinti jokia jo išvaizdos detalė. Suteikti šiam jausmui fizinį pagrindą galėjo tik pamėlusi jo veido oda ir šalta plaštaka, bet net ir šių savybių buvo galima nepaisyti, turint omenyje gerai žinomą to žmogaus neįgalumą. Taip pat mane galėjo atstumti neįprastas šaltis, mat šitokia vėsa tokią karštą dieną nebuvo normalus reiškinys, o nenormalūs dalykai visada sužadina neprielankumą, nepasitikėjimą ir baimę.

Tačiau netrukus pasibjaurėjimą užgožė susižavėjimas, mat, nepaisant jo iš pažiūros bekraujų rankų ledinio šaltumo ir drebulio, tuojau pat iškilo aikštėn nuostabiojo gydytojo išskirtiniai įgūdžiai. Vos žvilgterėjęs jis aiškiai suprato, ko man reikia, ir viską padarė meistriškai mikliai, tuo pat metu subtiliai moduliuotu, nors neįprastai dusliu, tembrą praradusiu balsu mane tikindamas, jog esąs aršiausias prisiekęs mirties priešas, kuris iššvaistė turtus ir prarado visus draugus, mat paskyrė gyvenimą keistiems eksperimentams, turėjusiems užkirsti mirčiai kelią ir ją sunaikinti. Regis, tam tikru mastu tai buvo geraširdis fanatikas: jis kone plepėjo padrikais sakiniais, klausydamas mano krūtinės ir maišydamas reikiamą dozę vaistų, atsineštų iš mažesniojo laboratorijos kambario. Matyt, toje nuskurusioje aplinkoje geros kilmės žmogaus draugija jam buvo reta naujovė, todėl, užplūdus prisiminimams apie geresnes dienas, ėmė šnekėti daugiau, nei buvo pratęs.

Galbūt jo balsas nebuvo normalus, bet jis bent jau ramino, o vienam po kito liejantis rafinuotiems sklandiems sakiniams nebuvo girdėti nė kvėpavimo. Jis stengėsi nukreipti mano dėmesį nuo širdies smūgio, pasakodamas apie savo teorijas ir eksperimentus, ir pamenu jį taktiškai mane guodus dėl silpnos širdies žodžiais, jog valia ir sąmoningumas stipresni net už organinę gyvybę, tad jeigu kūnas iš prigimties sveikas ir gerai prižiūrėtas, mokslinėmis priemonėmis sustiprinus šias ypatybes jis gali likti gyvas nerviniu pagrindu net ir ištikus patiems rimčiausiems sutrikimams, defektams, ir netgi tada, kai stokojama tam tikrų organų. Pusiau juokaudamas jis pasakė, kad vieną dieną galbūt išmokys mane gyventi – ar bent jau palaikyti tam tikrą sąmoningą egzistenciją – visai be širdies! O dėl jo, tai jį kamuojančios tam tikrų ligų komplikacijos, dėl kurių jis privaląs laikytis labai griežto režimo, įskaitant ir nuolatinį šaltį. Bet koks ženklus temperatūros padidėjimas, jeigu tik ilgiau užsitęstų, galįs jį pražudyti, o jo būste tvyrantį apie 12 ar 13 laipsnių Celcijaus šaltį palaikanti vėsinimo amoniaku absorbcinė sistema, kurios siurblius varantį benzininį variklį aš dažnai girdėdavęs savo kambaryje po jo laboratorija.

Per stebuklingai trumpą laiką išgelbėtas nuo širdies smūgio, išėjau iš to virpulį keliančio būsto tapęs talentingojo atsiskyrėlio mokiniu ir gerbėju. Nuo to laiko užsimetęs paltą dažnai pas jį lankydavausi, klausydavau jo pasakojimų apie slaptus tyrimus ir beveik kraupius jų rezultatus ir šiek tiek šiurpdavau apžiūrinėdamas netradicinius ir stulbinamai senus veikalus jo knygų lentynose. Beje, meistriškai mane prižiūrėdamas, ilgainiui jis beveik visiškai išgydė mano ligą. Regis, jis neniekino viduramžių išminčių užkalbėjimų, kadangi manė tose paslaptingose formulėse slypint retus psichologinius dirgiklius, galinčius ypatingai paveikti organinių impulsų netekusios nervų sistemos medžiagą. Mane sukrėtė jo pasakojimas apie senąjį dr. Toresą iš Valensijos, su kuriuo jiedu eksperimentavo anksčiau, prieš aštuoniolika metų, kai jis susirgo ta sunkia liga, iš kurios kilo dabartiniai negalavimai. Vos tik garbingasis gydytojas išgelbėjęs kolegą, tuojau ką tik nukauta niūrioji priešininkė įveikusi jį patį. Galbūt jį pražudžiusi per didelė įtampa: dr. Munjosas pašnibždomis (nors neišsamiai) paaiškino, jog įjudviejų naudoti gydymo metodai buvo itin nepaprasti, susiję su tokiomis vietomis ir procesais, kuriuos pagyvenę konservatyvūs Galenai[1] laikė nepriimtinais.

Bėgant savaitėms, apgailestaudamas pastebėjau, jog mano naujojo draugo fizinė būklė iš tiesų lėtai, bet užtikrintai prastėja, kaip minėjo ponia Herero. Dar labiau išryškėjo jo veido odos melsvumas, balsas tapo dar duslesnis ir sunkiau girdimas, raumenų judesiai – prasčiau koordinuoti, o protas ir valia pamažu silpo ir neteko gyvybingumo. Buvo matyti, kad jis puikiai suvokia šias liūdnas permainas, tad po truputį jo veido išraiškas ir kalbos manierą persmelkė šiurpi ironija, vėl pažadinusi manyje per pirmąjį susitikimą pajaustą vos pastebimą pasibjaurėjimą.

Jį apsėdo keisti kaprizai: taip pamėgo egzotinius prieskonius ir egiptietiškus smilkalus, kad jo kambarys ėmė kvepėti kaip Karalių slėnyje palaidoto faraono rūsys. Taip pat jam reikėjo vis šaltesnio oro, tad mano padedamas jis išplėtė kambaryje įrengtą amoniako tiekimo vamzdyną ir taip patobulino siurblius ir tiekimą į šaldymo įrenginį, kad galėjo palaikyti 1 ar 4, o galiausiai net –2 laipsnių pagal Celsijų temperatūrą, nors, žinoma, vonioje ir laboratorijoje temperatūra buvo aukštesnė, kad neužšaltų vanduo ir nesutriktų cheminiai procesai. Šalia jo gyvenantis nuomininkas ėmė skųstis dėl šalto oro, sklindančio per įjudviejų būstus jungiančias duris: šį nesklandumą padėjau jam pašalinti sunkiomis užuolaidomis ant durų. Atrodė, jog jį apėmė vis stiprėjantis perdėtas, niūrus siaubas. Jis be perstojo šnekėjo apie mirtį, tačiau imdavo dusliai juoktis vos tik aš atsargiai užsimindavau apie pasirengimą laidotuvėms.

Apskritai tapo neraminančiu ir netgi šiurpiu pašnekovu, tačiau aš, jausdamas dėkingumą už suteiktą pagalbą, negalėjau jo palikti svetimų aplinkinių valiai, todėl kasdien, apsimuturiavęs sunkiu, specialiai tam reikalui įsigytu apsiaustu, kruopščiai išvalydavau jo kambaryje dulkes ir jam patarnaudavau. Taip pat dažnai eidavau už jį apsipirkti ir suglumęs aikčiodavau dėl kai kurių chemikalų, kurių jis užsakinėdavo iš vaistininkų ir laboratorijų sandėlių.

Atrodė, jog aplink jo butą kuriasi vis stipresnė nepaaiškinama panikos atmosfera. Jau minėjau, jog pelėsiu atsidavė visas namas, tačiau jo kambaryje kvapas buvo dar bjauresnis – nepaisant visų prieskonių, smilkalų ir aitrių chemikalų, kuriuose jis dabar be perstojo maudydavosi, griežtai atsisakydamas bet kokios pagalbos. Supratau, kad toks užsispyrimas turėtų būti susijęs su jo negalavimu, ir šiurpdavau pagalvojęs, koks tas negalavimas galėtų būti. Ponia Herero jį pamačiusi žegnodavosi ir visiškai perleido jo globą man, net savo sūnui Estebanui uždraudusi vykdyti jo pavedimus. Man pasiūlius kreiptis pagalbos į kitus gydytojus, ligonis įsiusdavo

[1] Klaudijus Galenas arba Elijus Galenas (129–210 m.) – žymus graikų kilmės gydytojas, anatomas, fiziologas, gyvenęs Romos imperijoje. Susistemino savo laiko medicinines žinias ir buvo laikomas autoritetu iki pat Renesanso. Anglų k. „Galenais" gali būti vadinami gydytojai apskritai. (Vertėjo pastaba.)

taip smarkiai, kaip tik atrodė drįsta sau leisti. Jis aiškiai baiminosi stiprių emocijų fizinio poveikio, tačiau jo valia ir atkaklumas veikiau stiprėjo nei silpnėjo, todėl jis atsisakydavo gulėti lovoje. Prieš tai jo ligai būdingą vangumą dabar pakeitė vėl sukilęs ugningas ryžtas siekti tikslo ir atrodė, jog jis tuojau ims svaidytis panieka mirties demonui, nors ji, senoji priešė, jau buvo jį benustverianti. Jis beveik nustojo skirti dėmesį valgymui, nors į maistą visada žiūrėjo kažin kaip formaliai, todėl atrodė, kad galutinai nesubyrėjęs laikosi vien psichikos galia.

Ėmė be perstojo rašyti kažkokius ilgus dokumentus ir kruopščiai užantspaudavęs pateikdavo man nurodymus po jo mirties juos perduoti tam tikriems žmonėms, kuriuos konkrečiai įvardydavo: daugiausia tai buvo išsilavinę žmonės iš Rytų Indijos, bet taip pat ir kadaise žymus prancūzų gydytojas, dabar jau laikomas mirusiu ir minimas pačiuose neįtikėtiniausiuose ganduose. Jam mirus, aš visus tuos dokumentus sudeginau niekam nepristatęs ir neatplėšęs vokų. Jo žvilgsnis ir balsas tapo neabejotinai baugūs, o buvimas šalia – beveik nepakenčiamas. Vieną rugsėjo dieną netikėtai jį išvydusį žmogų, kuris buvo atėjęs sutaisyti elektrinės stalo lempos, ištiko epilepsijos priepuolis – pasislėpęs jis davė veiksmingus nurodymus, kaip tam žmogui padėti. Įdomu, jog tas vyras buvo pergyvenęs Didžiojo karo siaubus, tačiau dar nebuvo patyręs tokio didelio išgąsčio.

Tada, spalio viduryje, įvyko pats siaubų siaubas, apstulbinęs mane savo staigumu. Vieną naktį apie vienuoliktą valandą sugedo šaldymo įrenginio siurblys ir per tris valandas vėsinimo amoniaku procesas galutinai sustojo. Dr. Munjosas iškvietė mane daužydamas grindis ir aš mėginau žūtbūt pašalinti gedimą, šeimininkui tuo tarpu keikiantis tokiu balsu, kurio bedvasio tarškančio duslumo neįmanoma aprašyti. Vis dėlto mano mėgėjiški bandymai nieko nedavė, o kai iš kaimynystėje visą parą veikiančio garažo atsivedžiau mechaniką, paaiškėjo, jog negalėsime nieko padaryti iki ryto, mat reikės įsigyti naują stūmoklį. Atrodė, jog groteskišką mastą pasiekę merdėjančio atsiskyrėlio įsiūtis ir baimė tuojau į šipulius sudaužys jo silpstančio fizinio kūno likučius, o prasidėjus tam tikriems traukuliams jis priplojo rankas prie akių ir nuskubėjo į vonios kambarį. Iš ten išėjo apgraibomis, tampriai sutvarstytu veidu, ir aš daugiau niekada nemačiau jo akių.

Buvo justi, kad šaltis bute sklaidosi, o apie 5 val. ryto gydytojas persikėlė į vonią, įsakęs man nešti jam visą ledą, kiek tik pavyks gauti visą parą dirbančiose vaistinėse ir valgyklose. Grįžęs iš kartais nuviliančių žygių ir pastatęs grobį prie uždarytų vonios kambario durų, girdėdavau viduje nerimastingai pliuškenantis ir storu balsu iškrenkščiant įsakymą: „Daugiau! Daugiau!“ Pagaliau išaušo šilta diena ir viena po kitos ėmė atsidarinėti parduotuvės. Paprašiau Estebano padėti nešioti ledą, kol aš parūpinsiu stūmoklį siurbliui, arba užsakyti stūmoklį, kol aš nešiosiu ledą, bet jis, kaip buvo liepusi motina, griežtai atsisakė.

Galiausiai nusamdžiau apskurusį dykinėtoją, sutiktą ant Aštuntosios aveniu kampo, kad nešiotų pacientui ledą iš parduotuvėlės, – jį pristatęs šeimininkams, pats uoliai ėmiausi uždavinio surasti stūmoklį siurbliui ir sutarti su darbininkais, kurie mokėtų jį sumontuoti. Atrodė, kad tai užtruks amžinai, ir aš niršau kone taip pat smarkiai kaip pats atsiskyrėlis, matydamas, kaip viena po kitos lekia valandos, kol aš be kvapo, nevalgęs bergždžiai skambinėju ir požeminiu traukiniu arba automobiliu karštligiškai lakstau šen ir ten, į atsitiktines vietas. Apie vidurdienį aptikau tinkamą sandėlį miesto centre toli nuo namų ir apie 13.30 val. parvykau į savo gyvenamąją vietą su visais reikalingais reikmenimis ir dviem tvirtais aštraus proto mechanikais. Padariau viską, ką galėjau, ir tikėjausi suspėjęs laiku.

Vis dėlto mane pralenkė juodas siaubas. Namą buvo apėmusi visiška suirutė, o per išsigandusių balsų tarškėjimą girdėjau sodriu bosu besimeldžiantį vyrą. Ore sklandė šėtoniškos esybės, o nuomininkai vis kartojo savo rožinius, uosdami per užrakintų gydytojo buto durų apačią sklindantį kvapą. Regis, mano nusamdytas dykinėtojas pabėgo rėkdamas, paklaikusiomis akimis neilgai trukus po to, kai antrąkart atnešė ledo, – galbūt buvo pernelyg smalsus. Žinoma, jis negalėjo išeidamas užrakinti durų, bet dabar jos buvo užsklęstos, tikriausiai iš vidaus. Viduje nebuvo girdėti jokio garso, išskyrus sunkiai nusakomą lėtą, tirštą lašėjimą.

Trumpai pasitaręs su ponia Herero ir darbininkais, nepaisydamas iki pat sielos gelmenų graužiančios baimės, pasiūliau duris išlaužti, tačiau namo prižiūrėtoja sugalvojo, kaip kažkokiu vieliniu įrankiu pasukti raktą iš koridoriaus pusės. Prieš tai buvome atidarę visų kitų to koridoriaus kambarių duris ir skubiai iki pat viršaus pakėlę stumdomus langus. Dabar, prisidengę šnerves nosinėmis, virpėdami įsiveržėme į tą prakeiktą pietinį kambarį, kurį buvo užliejusi šilta ankstyvos popietės saulė.

Tam tikra tamsios spalvos gliti šliūžė vedė nuo atdarų vonios kambario durų iki koridoriaus durų, o nuo ten iki stalo, prie kurio buvo susikaupusi kraupi balutė. Ant stalo, popieriaus lape, šlykščiai suterštame tarytum tų pačių letenų, kurios paskubomis vedžiojo paskutiniuosius žodžius, buvo kažin ko prikeverzota pieštuku pasibaisėtina aklojo rašysena. Nuo ten šliūžė vedė iki sofos ir čia nenusakomu būdu nutrūko.

Kas buvo – arba buvo buvę – ant tos sofos, čia negaliu ir nedrįstu sakyti. Bet, prieš užžiebdamas degtuką ir iki gruzdų sudegindamas lipniu skystimu suterštą popieriaus lapą, krečiamas drebulio jame išskaičiau štai ką. Kol namo prižiūrėtoja ir abu mechanikai paklaikę išbėgo iš to pragariško būsto vapėti savo nerišlių istorijų artimiausioje policijos nuovadoje, aš, sukaustytas siaubo, išskaičiau štai ką. Toje geltonoje saulės šviesoje, iš sausakimšos Keturioliktosios gatvės kylant triukšmingam automobilių ir sunkvežimių dardėjimui, šitie koktūs žodžiai atrodė beveik neįtikėtini, bet pripažįstu, kad tąkart jais patikėjau. Tikrai nežinau, ar tikiu jais dabar. Būna dalykų, apie kuriuos geriau nemąstyti, tad galiu pasakyti tik tiek, kad nepakenčiu amoniako kvapo, o papūtus neįprastai vėsaus oro gūsiui man darosi silpna.

„Štai ir galas, – buvo rašoma toje pradvokusioje keverzonėje. – Daugiau ledo nebus – tas žmogus pamatė ir pabėgo. Darosi vis šilčiau, audiniai neišsilaikys. Noriu, kad žinotum – dėl to, ką sakiau apie valią, nervus ir organams nustojus veikti išsaugotą kūną. Teorija buvo gera, bet negalėjo veikti amžinai. Kūnas pamažu ėmė gesti, o to aš nebuvau numatęs. Dr. Toresas viską žinojo, bet mirė nuo šoko. Negalėjo susitaikyti su tuo, ką jam reikėjo padaryti, – įvykdęs mano laiške pateiktus nurodymus ir sugrąžinęs man gyvybę, jis turėjo pernešti mane į vieną nepaprastą tamsią vietą. Todėl organai daugiau nebeveikė. Teko viską daryti savaip – dirbtinai konservuoti. *Supranti – tąkart prieš aštuoniolika metų aš numiriau.*“

Iš anglų kalbos vertė Paulius Jevsejevas

Ištrauka iš leidyklos „Kitos knygos“ planuojamos išleisti Howardo Phillipso Lovecrafto knygos „Tykantis tamsoje“. Vertėjai Paulius Jevsejevas ir Marius Burokas, redaktorė Asta Bučienė. Publikuojama leidyklai sutikus.

LEGENDA APIE NOAU

JUSTAS TERTELIS

(Pirmojo Lietuvoje tekstinio spektaklio pjesės ištrauka)

Kiekviena pjesės eilutė, kurios nesako aktoriai, yra atskira skaidrė, matoma ekrane. Skaidrės keičia viena kitą, o žiūrovai, skaitydami tekstą, kviečiami įsitraukti ir dalyvauti veiksme.

Spektaklio pradžioje TECHNIKAS (sėdintis prie savo darbo stalo, netoli scenos) informuoja: Prieš pradedant, manęs prašė pranešti, kad šis spektaklis... netradicinis. Na, gal paprasčiausia pasakyti, kad tai eksperimentinis, tekstinis spektaklis. Jis truks apie vieną valandą. Prašysime vaidinimo metu nefotografuoti ir nefilmuoti.

AKTORIAI

Mes tuoj išeisim.
Ir aš žinau, kad mums išėjus
niekas nepasikeis.
Nes vakarą kuriu ne aš.
Ir ne aš.
Vakarą kuriate Jūs.
Kad ir kaip tai sunku priimti ir suvokti,
bet tik Jūs ir kuriate šitą bendrą laiką
ir erdvę.
Aš galiu jam duoti formą ar braižą,
bet turinys priklauso tik nuo jūsų.

Gera tuo pasidalinti.
Atrodo, kad tai pamirštama.
Aš nežinau, ką tu galvoji.
Galiu tik spėlioti. Bet tu žinai,
ką galvoju aš.
Ir aš.
Dabar jau žinai ir nebegali nežinoti.

EKRANAS

Taip skamba aktoriai.
Dabar aktoriai išeis.
Jie išeis ir...
...nebegrįš.
(Galite paploti pagal poreikį.)

Aktoriai išeina.

Aktoriai išėjo.
Likome tik MES.
Viskas priklauso tik nuo Mūsų.
Tiksliau, nuo...
...Jūsų.
Kaip viskas vyks toliau.
Priklauso tik nuo Jūsų.

TECHNIKUI garsiai suskamba telefonas. Viskas vyksta greitai. Ekrane tekstas „sustoja“. Jis žiūri į telefoną. Atrodo sutrikęs. Atsiliepia. Klauso. Bando išsiaiškinti. Bando pasiaiškint, kad negali dabar išeit. Kad paskambins vėliau. Galiausiai visiškai sutrikęs baigia pokalbį. Atsistoja prieš publiką.

TECHNIKAS. Man reikia išeiti. Labai reikia. Gal jūs galite patys pabaigti spektaklį? Čia pakanka spausti tarpą ir keičiasi skaidrės. Kas galite, tiesiog spauskite didžiausią mygtuką... tą ilgiausią mygtuką, ir viskas. Ir... galėsite žiūrėti toliau. Kas nors vienas, gerai?
Aš tikrai turiu eiti.

TECHNIKAS greitai susirenka savo daiktus ir išeidinėja. Sustoja lyg prisiminęs. Greitai priduria.

TECHNIKAS. Ai, tiesa, kai baigsis... čia yra sąrašas, kur surašyti emailus, kas norite paštu gauti tą legendą. Šviesos įsijungia čia. Durys neužrakintos. Tai gero Jums vakaro.

TECHNIKAS išeina. Salėje nieko nevyksta tol, kol kas nors iš žiūrovų neprieina ir nepaspaudžia mygtuko.

EKRANAS

AČIŪ!!!
(Plojimai.)
AČIŪ TAU!!!
Tu išgelbėjai šį vakarą.
Tu...
...šio vakaro herojus.
Aš nežinau...
...kas Tu?
Bet...
Tu tikriausiai...
...truputį jaudiniesi.
Tu viską darai gerai.
Iki šiol Tau puikiai sekėsi.
Tiesiog neskubėk...
...spausti mygtuko.
Ramiai ir lengvai.
Puiku.
Na va.
Bet nespausk ir per lėtai.
Tiesiog leisk visiems perskaityti ir judėk toliau.
(Aš tau padėsiu.)
Padrąsinkime šį žmogų.
Plojimai.
Tiesa,
už kompiuterio...
rasi dovanėlę.
Čia Tau.
Gali visiems parodyti,
bet parodęs pasilik ją sau.
Nes dar kurį laiką...
...pabūsime kartu.
Man patinka...
...kaip tu spaudi mygtuką.
Taip švelniai.
Jautriai.
Jaučiu, kad...
...esi jautrus žmogus.
Nors visai Tavęs nematau,
Bet...
...tikiu, kad esi tas žmogus,
kuriuo galima pasitikėti.
Esi drąsus žmogus.
Išdrįsai...
...pirmas paspausti mygtuką.
Tikrai nesi savanaudis,
o galintis aukoti...
...savo asmeninį patogumą...
...dėl kitų.
Dėl tų, kurie yra šalia.
Netgi dėl...
Teatro.
Žinoma,
dabar atrodo,
kad visi galėtų
...atsisėsti į Tavo vietą.
Bet sėdi...
...Tu.
Tai yra faktas.
Nuo Tavęs...
...priklauso šis vakaras.
Tau pavyks.
O Jums...
Ar Jums patogu skaityti?
Jeigu taip, garsiai paplokite.
Ačiū.

Dabar viskas priklauso tik nuo Jūsų visų.
Toks yra dabartinis...
...NAOU.
Daugiau čia nieko nėra.
Turiu klausimą.
(Kreipiuosi į salę.)
Kas atsitiko tą...
...akimirką...
...kai kažkam vienam
reikėjo prieiti ir paspausti mygtuką?
Pagalvokite, kaip Jūs jautėtės...
...kai buvo ta galimybė?
Kaip Jūs jautėtės...
...kai atsirado „išgelbėtojas"?
Kas atsitiko,
kad JŪS neatsiradote jo vietoje?
Juk tai...
...labai įdomu.
Kiekvienas dabar galėtų sėdėti ten
ir spausti mygtuką.
Bet taip atrodo...
...DABAR.
O TADA taip neatrodė.
Dabartis yra tokia,
kad Jūs sėdite salėje.
O ne prie mygtuko.
:)
Tikiu, kad kitą kartą toje vietoje...
...galite sėdėti kiekvienas Jūsų.
Bet...
Kaip taip nutinka, kad mes kartais...
...sustojame?
Nesiryžtame?
Pametame...
...NOAU.
Anot Legendos...
„...Yra vienas žodis, kurį reikia...
...išmokti pasakyti savo protui.
Žmonija ilgą laiką buvo valdoma...
...paprastais metodais.
Metodais, kurie lengvai manipuliuoja...
...žemos sąmonės gyvybės formomis.
Ir yra vienintelis žodis, kuris
...kaip burtažodis,
kaip raktas,
kaip slaptažodis...
reikalingas žmogaus protui.
Tas žodis –
NEBIJOK.
Nes žmogaus protas sutvertas taip,
kad apsaugotų,
taip, kad išvengtume nepatogumų.
Bet...
...saugodamas Jus,
protas taip pat
Jus STABDO.
Stabdo daryti tai...
...ką Jūs norite padaryti.
Kiek ilgai žmogaus protas...
...gali abejoti...
...kai pats žmogus mato, kad kažkam...
...reikia pagalbos?
Arba...
...kai norisi pasakyti svarbią mintį?
Arba...
...kai nori užtarti kitą žmogų?
Arba...
...kai nori mesti darbą?
Arba...
...kai norite paspausti mygtuką?
Arba...
kai jūs ŽINOTE, ką reikia daryti,
tik...
jūsų protas dar...
abejoja,
nesiryžta,
stabdo,
vengia.
Todėl prisiminkite –
NEBIJOK.
Net kai protas...
...sąmoningai bandys
Jums ištrinti šį žodį (o jis tikrai bandys),
Jums reikia
prisiminti –
nebijok.
NEBIJOK.
Nes
svarbiausia vyksta dabar.
Čia ir dabar.
NAOU.
Nes dabar Jūs jau žinote
Ir negalite nežinoti.
Galite tik tikėti...
...arba netikėti.
Nes net ir pats žodis „tikėjimas"...
...susideda iš dviejų žodžių.
Tikėjimas.
Tik ėjimas.
Ėjimas į priekį.
Ne galvojimas,
mąstymas,
abejojimas,
vengimas,
bet...
...ėjimas.
TIK ėjimas,
TIKėjimas.
Ne mąstymas,
O veikimas.
NEBIJOK."

Mūsų laikas senka.
Viskam beliko tik keletas minučių.
O dar reikia kai ką nuveikti.
NEBIJOKIT.
Nieko tokio baisaus nereikės daryti.
Noriu tik,
kad pažiūrėtumėte į žmogų,
kuris vis dar spaudžia mygtuką.
Jei jis to nedarytų,
niekas nevyktų,
šiandien jis yra
labai svarbus.
Tiesa?
Noriu,
kad pagalvotum apie kitą žmogų,
kuris Tavo gyvenime yra svarbus.
Artimas,
reikalingas,
bet tuo pačiu...
...nesulaukęs Tavo dėmesio,
kai Tu tai turėjai padaryti.
Nes tuo metu...
...Tu turėjai „svarbesnių reikalų",
arba suabejojai,
arba nedrįsai.
Tas,
kuriam seniai norėjai parašyt,
bet neparašei.
Tas,
kuriam reikėjo kažką pasakyt,
bet nepasakei.
Tas,
kuriam reikėjo padėkot,
bet nepadėkojai.
Pagalvok, kas tai per žmogus?
(Leisk truputį pagalvot ir spausk kitą skaidrę.)
Sugalvojai?
Gerai.
Dabar pagalvok...
...ką svarbaus jam turėtum pasakyti?
Koks būtų tekstas, kurį jam
reikėtų,
norėtum,
galėtum pasakyti
?
Dabar...
...išsitraukite telefonus.
(Mes gi neprašėm išsijungti telefonų.)
Parašyk jam žinutę.
Tik nesiųsk.

Parašėt?
Tik dar nesiųskit.
Tie, kas parašėt...
...iškelkit telefonus.
Oho...
Gerai.
Dabar įsidėk telefoną atgal.
(Netikrink jokio pašto
ar Facebook'o.)
Įsidėjai?
Svarbu pasakyti tai, ką...
...svarbu pasakyti.
Ane?
Svarbu pasakyti, kad mūsų susitikimas...
...artėja prie pabaigos.
Susitarkime...
...kad per dvi valandas
(po to, kai paliksi šią salę)
...Tu...
...arba išsiųsti tą žinutę,
arba ją ištrinsi.
Aš nežinau, ką tu ten parašei,
bet tikiu, kad tai svarbu.
Man TIK...
...įdomu...
kas gali atsitikti,
išsiuntus žinutę...
...arba...
kas atsitiks, jei Tu jos
neišsiųsi.
Bet tai...
...Tavo sprendimas.
Tavo NAOU.
Susitarkime...
Jei kas nors atsitiks, išsiuntus žinutę...
...parašyk man laišką apie tai
(kad ir labai trumpą).
Būsiu labai dėkinga.
legendaapienaou@gmail.com
Tu man atsiųsk kad ir trumpą istoriją,
o aš Tau atsiųsiu Legendą.
Ačiū.
O dabar...
Dabar liko paskutinės
30 skaidrių.
Bet prieš tai...
Pastebėjot, kad tas...
...žodelis – NOAU,
Kartais buvo rašomas NOAU,
O kartais – NAOU
NAOU
NOAU
NAOU
NOAU
NAOU
NOAU
Ir iš tikrųjų...
...visiškai nesvarbu...
...kaip Jūs tai užrašysite..
...ar ĮVARDINSITE.
Svarbu, ką Jūs...
...tą akimirką...
...darysite.
Tik tai ir...
...yra svarbu.

Nes kiekviena Jūsų...
...akimirka...
...yra kaip ši skaidrė,
kurią dabar skaitot.
Ir tik Jūs turite mygtuką.
Tik nuo Jūsų priklauso...
...kaip greit Jūs jį spausite.
O Jūs gi žinote...
...kad skaidrių kiekis ribotas.

Mums...
...liko...
...30 skaidrių.

30
29
Norėčiau, kad dar kartą paplotumėte
žmogui,
spaudžiančiam mygtuką.
28
Plojimai.
27
26
25
...„Tai, kas įvyko,
yra dėl mūsų kaltės...
24
...ir mūsų priežasties."
23
22
Nepamirškit...
21
...svarbiausia vyksta DABAR...
20
...ir DABAR.
19
Dabar jūs jau perskaitėte
18
1099 skaidres.
17
Čia akimirka Nr. 1100
16
Liko 16
15
Tiesa, plojimų šiandien teatre nereikia.
14
Buvo aktoriai, buvo žiūrovai,
bet plojimų nebereikia.
13
Bet plojimų nebereikia.
12
Paplosite kitą kartą.
11
O kam gi plotumėte? Ekranui?
10
Aktoriai šiandien tiek nesukūrė, kiek su-
kūrėte Jūs.
9
Tad geriau padėkokite vieni kitiems.
8
Žvilgsniais, žodžiais ar mintimis.
7
O paplosite kitą kartą.
6
Tegu tai irgi būna mažas NOAU.
5
Taip pat nepamiršk žinutės telefone.
4
SĖKMĖS.
NEBIJOK.
3
2
1
0
Sveiki sugrįžę.
BONUS SLIDES
(Čia ne slidės. Čia parašyta angliškai.)
Jau viskas baigėsi, bet...
...galim dar pabūt keletą skaidrių kartu.
O žinot, kaip NOAU skamba...
...lenkiškai?
NOAUSCZCSCČ
:)
Tai tiek.
IKI.
Plojimų nereikia.
Pabaiga.
(Paspausk mygtuką paskutinį kartą.)

VANDENS FORMAI SUTEIKTAS AUKSINIO LIŪTO PAVIDALAS

GEDIMINAS JANKAUSKAS

Venecijoje baigėsi 74-asis kino festivalis, kartu su Berlynu ir Kanais sudarantis svarbiausių kino švenčių (arba „A“ klasės kino festivalių) triadą.

Truputis istorinių faktų

Festivalis įsteigtas 1932 m. diktatoriaus Benito Mussolinio valia. Tada dučė aktyviai parėmė kunigaikščio Giuseppe'ės Volpio iniciatyvą papildyti nuo XIX a. pabaigos Venecijoje rengiamą menų bienalę „Tarptautine kino meno ekspozicija“ („Esposizione Internazionale d'Arte Cinematografica“), iš kurios ir išsirutuliojo pirmojo pasaulyje tarptautinio kino festivalio tradicija, o Lido salą jau daug metų rudenėjant užplūsta kinematografininkų desantai.

Pirmajame kino festivalyje, pavadintame tiesiog *Mostra*, nebuvo konkursinės programos ir žiuri, o geriausiais išrinkti filmai, už kuriuos balsavo pati publika. Tokio „referendumo“ būdu išaiškinti pirmieji nugalėtojai.

1937 m. pagal architekto Luigio Quagliatos projektą pastatyti prabangūs Kino rūmai, į kuriuos persikėlė svarbiausi festivalio renginiai. Po karo sąjungininkai šią buveinę buvo „okupavę“ savo reikmėms, todėl filmai keletą pokario metų rodyti kino teatre „San Marco“ ir istoriniuose Dožų rūmuose.

Antrojo pasaulinio karo metais festivalis nevyko, o karui pasibaigus viskas ne iš karto sugrįžo į savo vėžes. Bet netrukus padėtis stabilizavosi, ir *Mostra* susigrąžino savo reputaciją.

Pagrindinis Venecijos kino festivalio prizas – paauksuota sparnuoto liūto statulėlė – vadinama Auksiniu šv. Morkaus liūtu (jo pirmtakė iki 1942 metų buvo Mussolinio taurė). Sidabriniu liūtu žiuri gali apdovanoti geriausią režisierių. Pagal griežtą *Mostros* reglamentą filmas, įvertintas Auksiniu liūtu, negali būti nominuojamas Volpio taurei, kurią pelno ryškiausių vaidmenų atlikėjai. Marcello Mastroiannio prizu apdovanojami debiutuojantys aktoriai, o prizas „Osella d'oro“ („Auksinė moneta“) skiriamas už techninius pasiekimus – visų pirma už operatoriaus meistriškumą.

„Mažojo žmogaus“ problemų sprendimai

Šiemet Venecijoje, žinoma, netrūko ir naujausių Holivudo filmų, ir amerikiečių kino žvaigždžių. Bet čia bent atidarymo dieną nerodomi „Žmogaus voro“ ar „Karibų piratų“ tipo komerciniai hitai. Festivalį pradėjo režisieriaus Alexandre'o Payne'o fantastinė tragikomedija su ryškiu satyrinio grotesko prieskoniu. „Susimažinimas“ (*Downsizing*) pateikia dar nematytą pinigų ekonomijos programą, kurią testuojanti modernių technologijų korporacija pagal norvegų mokslininkų metodą siūlo žmonėms susimažinti – tada ir poreikiai gerokai sumažės. Taip bus bandoma išspręsti kasmet aktualėjančias maisto produktų krizės, ekonomikos *kolapso* ir senkančių energijos resursų problemas. Eksperimento reklamoje viskas atrodo pasakiškai: sumažintų žmonių rezervatas turi tapti prie lemtingos ribos atsidūrusios žmonijos išsigelbėjimu ir artimiausios ateities pasaulio modeliu.

Susigundęs perspektyva tapti šios naujos nuostabios tikrovės pionieriumi, susimažinimo operacijai pasiryžta terapeutas Polas Safranekas. Bet, kaip ir reikėjo tikėtis, liliputų šalyje negalima pasislėpti nuo pasaulio skersvėjų. Labai greitai tarp mažųjų žmogelių ima reikštis visos ankstesnio gyvenimo ydos ir išryškėja naujos bėdos: pavyzdžiui, kaip spręsti visiems aktualią nelegalių migrantų problemą ir ar gali mažiau suvartojantis ir mažiau mokesčių sumokantis pilietis turėti tokias pačias teises, kaip eksperimente nedalyvaujantieji? O kaip kovoti su terorizmu? Klausimų keliama tikrai daug, tačiau jų koncentracija greitai išsisklaido ilgos trukmės siužete, o pats kūrinys sustoja pusiaukelėje tarp aktualios satyros ir politiškai korektiškos antiutopijos.

Pagrindinio vaidmens atlikėjas Mattas Damonas vaidina ir filme „Suburbicon“. Sunku išversti šį pavadinimą, nes jis sudarytas iš dviejų žodžių *suburbia* ir *panopticon*: pirmasis reiškia priemiestį, o antrasis – dar XVIII a. britų filosofo ir socialinių problemų teoretiko Jeremy Benthamo pasiūlytą totalaus sekimo principu veikiantį tobulą kalėjimą. Scenarijų garsūs broliai Coenai parašė dar 1986 metais, vėliau siūlė pagrindinį vaidmenį suvaidinti George'ui Clooney, bet tada aktorius atsisakė, o dabar šį kūrinį režisavo. Ilgokas delsimas filmui išėjo į naudą – jis pasirodo tada, kai Amerikoje vėl kyla galinga rasizmo banga, šluojanti Pilietinio karo didvyrių paminklus ir drebinanti taip ilgai tvirtintus demokratijos pagrindus.

Scenarijus pagrįstas tikrais 1957-ųjų įvykiais, kuomet į Levitauno miestą Pensilvanijos valstijoje atvykę Viljamas bei Deizė Majersai tapo pirmąja afroamerikiečių šeima, apsigyvenusią sterilioje baltaodžių kaimynystėje. Jau pirmąjį vakarą prie naujakurių būsto susirinko keli šimtai protestuotojų, kurie mojavo Konfederacijos vėliavomis, ragino neprašytus svečius nešdintis ir padegė ant durų prikaltą kryžių. Kadangi vietinė valdžia nesiėmė jokių veiksmų, patriotiškai nusiteikę gyventojai ryžosi patys šią problemą išspręsti.

Filmo istoriją papildo pasakojimas apie kitą – *pavyzdingą* – Haroldo Lodžo šeimą, už kurios gražaus namo fasado vyksta tokie tektoniniai lūžiai, prieš kuriuos nublanksta šiurpiausi trileriai. Kino kritikai jau pasiskubino pranešti, kad, jų manymu, „Suburbicon“ yra greita reakcija į JAV prezidento Donaldo Trumpo nemokšiškos politikos išprovokuotą pyktį ir smurtą. G. Clooney spaudos konferencijoje tikino pradėjęs filmą prieš dvejus metus, tačiau sutiko, kad „dabar virš Amerikos tarsi grėsmingi audros debesys pakibo kritinė pykčio koncentracija“.

Dar vieną kritinės pykčio koncentracijos išprovokuotą siužetą filme „Trys reklaminiai skydai Ebingo pasienyje“ (*Three Billboards Outside Ebbing, Missouri*) atskleidžia režisierius Martinas McDonaghas, pagrindinį vaidmenį pasiūlęs aktorei Frances McDormand. Brolių Coenų absurdiškame trileryje „Fargo“ (1996 m.) ji vaidino nėščią policininkę, kuri buvo vienintelė kovotoja su hipertrofuotu blogiu. Naujajame filme pagyvenusi moteris Mildred yra Amerikos provincijos miestelio suvenyrų pardavėja, kuriai pabodo vietinės policijos abejingumas aplink vykstantiems nusikaltimams. Kai policijos viršininkas piršto nepajudina, kad būtų ištirta pačios Mildred dukros išniekinimo ir nužudymo byla, moteris paskelbia korumpuotiems pareigūnams tikrą karą. Bet jis vyksta ne tik išoriniame pasaulyje, bet ir abiejų antagonistų viduje. Ir tai yra kur kas įdomiau, net tradicinis pasakojimas apie kerštą. Ne veltui filmui įteiktas apdovanojimas už geriausią scenarijų.

Labai gyvenimišką paprastų žmonių istorija „Ieškant šventės“ (*The Leisure Seeker*) pasakoja italų režisierius Paolo Virzi, į pagalbą pasikvietęs du pasaulinio kino senjorus – kanadietį Donaldą Sutherlandą ir britę Heleną Mirren. Jie suvaidino amerikiečius sutuoktinius Elę ir Džoną, kurie pagaliau išsirengia į seniai planuotą kelionę po šalį su tikslu aplankyti Ernesto Hemingway'aus namą, nes atidėlioti jau nėra kur: Elei diagnozuotas progresuojantis vėžys, o Džoną vis stipriau savo gniaužtais griebia Alzheimerio dimensija, paprasčiau kalbant, silpnaprotystė. Orios senatvės prieglaudoje perspektyva sutuoktinių nevilioja, todėl jie pasirenka kur kas optimistiškesnį savo gyvenimo balanso variantą. Gali pasirodyti, kad „Ieškant šventės“ – tragiškas arba bent jau liūdnas filmas. Tačiau taip nusiteikę žiūrovai bus maloniai nustebinti. Komentuodamas savo herojų atsisveikinimą su gyvenimu, režisierius apsiribojo pasakęs, kad tai *„finale grandioso e trionfale“*. Komentarai, kaip sakoma, nereikalingi.

O štai garsaus režisieriaus Darreno Aronofsky'io filmas „Motina!“ (*Mother!*) Venecijoje susilaukė bene daugiausia komentarų. Dauguma jų buvo kritiški ir net pikti. Užkliuvo viskas – ir kiču dvelkiantys filmo plakatai, ir atviros citatos iš Stanley Kubricko „Švytėjimo“ (*The Shining*) ar Romano Polanskio „Rozmari kūdikio“ (*Rosemary's Baby*), ir pretenzija filmui suteikti globalaus skambesio universalios „apokaliptinės simfonijos“ statusą. Rezultatas, anot kritikų, yra greičiau dar vienas *froidistinis* trileris su banaliomis metaforomis ir prastai suvaidintais veikėjais. Pastarasis teiginys skamba paradoksaliai, nes tokio *kastingo*, kokį regime filme, galėtų pavydėti bet koks režisierius. Deja, ryškių individualybių (Jennifer Lawrence, Javieras Bardemas, Edas Harrisas ir Michelle'ė Pfeiffer) kolektyvas dar nebūtinai reiškia darnų ansamblį.

Politikos verpetuose

Nors iš visų trijų svarbiausių kino festivalių pasaulyje labiausiai politiškai angažuotu pelnytai laikomas Berlyno festivalis, Kanai ir Venecija taip pat jau seniai negali (ir nenori) aukšta siena atsitverti nuo politinių skersvėjų. Ypač nuo pasaulį krečiančio nelegalių emigrantų antplūdžio, kuris verčia dabartinę Europą ieškoti neatidėliotinų sprendimų. Šiai temai skirti dokumentiniai filmai dabar ne tik įtraukiami į pagrindinį konkursą, bet ir neretai nugali vaidybinį kiną (pvz., pernai Berlyno kino festivalyje „Auksinį lokį“ laimėjo režisieriaus Gianfranco Rosi „Liepsnojanti jūra“ – *Fuocoammare*). Šiemet Venecijoje garsus Kinijos menininkas ir politinis aktyvistas Ai Weiwei pristatė dokumentinį filmą „Žmonių srautas“ (*Human Flow*). Dabar Berlyne gyvenantis ir kuriantis menininkas daug jėgų skiria globalios migracijos krizės priežasčių analizei. Medžiagą „Žmonių srautui“ jis filmavo 23-ose šalyse, gyveno pabėgėlių stovyklose Graikijoje, Turkijoje ir JAV bei Meksikos pasienyje, dreifavo pripučiamoje valtyje Viduržemio jūroje, nors nemoka plaukti, o savo viešuose pasisakymuose vis tvirtina, kad mes susidūrėme ne su migracijos, o žmogiškumo krize.

Libijoje sukurtos dramos „Įžeidimas“ (*L'insulte*) režisierius Ziadas Doueiri anksti susidūrė su tuo, ką žiniasklaida vadina kariniais konfliktais Artimuosiuose rytuose. Jau debiutiniame filme „Vakarų Beirutas“ (*West Beyrouth*, 1998 m.) jis parodė 1975-ųjų metų balandį šalyje prasidėjusį pilietinį karą kaip tragediją paprastų

Kadras iš rež. Darreno Aronofsky'io filmo „Motina!" (*Mother!*)

žmonių, ne savo valia atsidūrusių zonoje tarp musulmonų ir krikščionių fronto linijų. „Įžeidime" vėl panaudojama tokia pati siužeto schema. Čia modeliuojama labai paprasta gyvenimiška situacija, kuri smurto persmelktoje atmosferoje gali lengvai tapti kruvino karo detonatoriumi: nereikšmingas buitinis konfliktas tarp krikščionio libaniečio ir palestiniečio darbininko išauga į nacionalinį teismo procesą ir net išprovokuoja priešiškų grupuočių susirėmimus gatvėse, o šios neapykantos ugnies nepajėgia užgesinti net šalies prezidentas, kuriam tiesiai šviesiai sakoma: „Tai ne jūsų kompetencijoje, juk jūs viso labo valstybės tarnautojas".

Izraelio režisierius Samuelis Maozas 2009-aisiais metais jau laimėjo „Auksinį liūtą" už karinę dramą „Libanas" (*Lebanon*, ją 2010 m. matėme Tarptautiniame Kauno kino festivalyje). Dabar jis Venecijoje parodė „Fokstrotą" (*Foxtrot*) – apgaulingai pavadintą filmą, kuris, anot nuolatinio svarbiausių festivalių dalyvio rusų kino kritiko Andrejaus Plachovo (pernai jis buvo „Kino pavasario" vaidybinių filmų žiūri narys), „susišaukia su „Libanu", tik atliktas dar rafinuotesne groteskine maniera. Bent du kartus situacija su žuvusiu kariu persiverčia nuo kojų ant galvos, ir mes beveik iki pabaigos nesuprantame, kas iš tikrųjų atsitiko. Užtai stebėdami tėvų reakciją, o taip pat matydami Dievo pamirštą postą saugančius keturis šauktinius, mes vis giliau pasineriame į Izraelio visuomenės frustraciją, kurią pagimdė pastovios grėsmės bei nervinės įtampos būsena. Ir pats filmas keletą kartų keičia ritmą, žanrą bei stilių – nuo jaudinančios dramos iki absurdo komedijos, nuo švelniausios lyrikos iki komikso". Visi šie privalumai neliko nepastebėti: JAV aktorės Anette'ės Benning vadovaujama komisija „Fokstrotui" įteikė „Sidabrinio liūto" statulėlę, pavadintą Didžiuoju žiuri prizu.

Kiti *Mostros* apdovanojimai

Pagrindinį prizą dauguma kritikų, akredituotų Venecijoje, pranašavo apklausose dažnai pirmavusiam JAV dokumentiniam filmui „Ex Libris: Niujorko Viešoji biblioteka" (*Ex Libris: New York Public Library*), kurio režisierius Frederickas Wisemanas (jam jau 87-eri!) atkakliai gilinasi į įvairias valstybines institucijas (nuo psichiatrinės ligoninės iki baleto trupės), žvelgdamas į jų veiklą iš skirtingų pusių, bet niekuomet nekomentuodamas to, kas pakliūva į jo kameros objektyvą. Šį kartą pastabaus F. Wisemano žvilgsnio nusipelnė tobulai organizuota Niujorko bibliotekų tinklo struktūra bei jos veikla. Kol mes dejuojame dėl skurdžios Lietuvos bibliotekų kasdienybės ir retėjančių skaitytojų gretų, ši unikali institucija, suteikianti laisvai prieinamą informaciją rekordiniam skaitytojų skaičiui, liudija tai, kad ir XXI a., nesvarbu, ką sakytų totalaus interneto šalininkai, spausdintų žodžių saugykla tikrai atsilaikys

Kadras iš rež. Guillermo filmo „Vandens forma" (*The Shape of Water*).

prieš *e-book* formato vartotojus vien todėl, kad bibliotekoje gali pasijusti esąs bendraminčių kompanijoje. Gaila, kad toks amžinas vertybes teigiantis ir labai viltingas filmas susilaukė tik dviejų nepagrindinių prizų, užtai kokių! Vieną jų skyrė Tarptautinė spaudos asociacija FIPRESCI, o kitas apdovanojimas vadinasi „Sąžiningas žaidimas" (*Fair Play Cinema Award*).

Pagrindinis prizas – „Auksinis liūtas" – šiemet įteiktas meksikiečiui Guillermo del Toro už jo fantastinę melodramą „Vandens forma" (*The Shape of Water*). Vieni šį kūrinį vadino ironiška pasakos apie gražuolę ir pabaisą parafraze, kiti ne be pagrindo prisiminė seną rusų nuotykių filmą „Žmogus amfibija" (*Čelovek-amfibija*). Svarbiausi „Vandens formos" įvykiai plėtojasi Šaltojo karo laikais slaptoje JAV laboratorijoje, kurioje vieniša nebylė (matyt, kad niekam neišplepėtų valstybinių paslapčių!) valytoja Eliza (ją vaidina nuostabi britų aktorė Sally Hawkins) kartą pamato akylai saugomą žmogaus bei žuvies hibridą, įsimyli šį mutantą ir bando jį išgelbėti.

Venecijos festivalio vadovas Alberto Barbera „Vandens formą" pavadino geriausiu dešimtmečio filmu, o režisierius savo kūrinį pakomentavo taip: „Sukūriau šį filmą kaip priešnuodį cinizmui. Manau, kad kai mes kalbame apie meilę ir tikime ja, tame yra truputis nevilties. Mes bijome pasirodyti naivūs ar nenuoširdūs. Bet meilė yra tikras jausmas. Kaip ir vanduo, meilė yra galingiausia jėga visatoje. Ji laisva ir beformė, kol mes jos neįsileidžiame į save. Mūsų akys aklos. Bet siela viską mato".

Sidabrinį prizą už geriausią režisūrą atsiėmė buvęs prancūzų aktorius Xavieras Legrand'as, jaudinančioje dramoje „Globa" (*Jusqu'à la garde*) papasakojęs apie paauglį, kurio gyvenimą komplikuoja tėvų skyrybos. Šis filmas dar apdovanotas ir prizu už geriausią debiutą.

Volpio taurė už geriausią moters vaidmenį atsidūrė legendinės aktorės Charlotte'ės Rampling rankose: dramoje „Hana" (*Hannah*, rež. Andrea Pallaoro) ji suvaidino visuomenės atstumto pedofilo žmoną, kuri dėl vyro nusikaltimų taip pat susilaukia pasmerkimo ir pamažu nutraukia bet kokius santykius su aplinkiniais.

Antrąją Volpio taurę už geriausią vyro vaidmenį gavo palestinietis teatro aktorius Kamelis El Bashas. Kritikams toks žiūri sprendimas pasirodė ne visai logiškas, nes pagrindiniai filmo „Įžeidimas" (*L'insulte*) herojai yra du, todėl dabar svarstoma, kodėl palestinietis apdovanotas, o libanietis – ne.

Venecijos kino festivalis baigėsi. Dabar jame pristatytų filmų lauksime pasirodant ir mūsų ekranuose.

SAARI 3/14, 2017. Akrilas, drobė, 60 x 80 cm

MYKOLĖ. PEIZAŽAS BE PRAEITIES

EGLĖ PETREIKIENĖ

Tikriausiai nesuklysiu teigdama, kad kiekvienas menininkas džiaugiasi, kai jo darbų gerbėjai įžvelgia papildomas, kitokias prasmes, pamato jų daugiau, nei pats kūrėjas siekė atskleisti. Vieniems žiūrovų impresijos tampa maloniomis staigmenomis, kiti – kaip tapytoja Mykolė – sąmoningai palieka savo paveiksluose erdvės mūsų mintims, kviesdami susikurti asmeninį santykį su jų kūriniais.

Ganydama akis Mykolės peizažuose, kelissyk patyriau *dežavu* efektą: prisiminimai tarsi laiko mašina perkėlė į paauglystę, į tą rudenį, kai dviese su suolo drauge kas rytą pėsčiomis sukardavome keturiasdešimties minučių kelią per Kauno Ąžuolyną iki mokyklos miesto centre. Paskelbusios boikotą perpildytiems rytiniams troleibusams, keldavomės visa valanda anksčiau, kad patirtume tai, ką patiria gal tik kaimo vaikai, į pamokas kulniuojantys savo kasdienius kilometrus drėgme bei ražienų plėkais alsuojančiais laukais, pažliugusiais miško keliukais. Tuo metu miesto parkas labiau priminė šabakštyną, užtvindytą pūvančių lapų umbros, karmino ir ochros. Esu trumparegė, tad aplijusius akinius kišdavau palto kišenėn, ir kraštovaizdis netikėtai suminkštėdavo, išplaukę medžių guotai prarasdavo aiškius kontūrus, tapdami keistomis dėmėmis; brėkštantis rytas šlapius parko takus paversdavo upeliais, nuvingiuojančiais ir išnykstančiais migloje. Eidavom dviese, ir visgi po vieną – tylėdamos, nugrimzdusios į savo poetines vizijas ar paaugliškas svajas. Retais saulėtais rytais skaidriame ore pajusdavau ypatingas vibracijas; siela, besimėgaujanti paspiriamų giliukų ir lapų čiuženimu, prisipildydavo džiugesio geram pusdieniui. Melancholija, ilgesys ir šviesi nostalgija – nematomi hifai, siejantys menininkės ir mano vaizdinius prisiminimus.

Mykolės vaikystė prabėgo Kaune, o visas gyvenimas – didmiesčiuose. Būdama penktokė ji pradėjo mokytis Kauno dailės gimnazijoje. Po metų tėvai išsikraustė gyventi į Vilnių ir perkėlė savo gabią mergaitę į Čiurlionio menų mokyklą. Vėliau ji tęsė tapybos studijas Vilniaus dailės akademijoje ir Aukštojoje nacionalinėje dailės mokykloje Paryžiuje (*École nationale supérieure des Beaux-Arts*). Prancūzijos sostinėje Mykolė praleido aštuonerius metus, dar dvejus – Kopenhagoje. Šiuo metu ji su savo vyru menininku Valdu Jenciumi sugrįžo į Vilnių, gyvena ir kuria žalumoje skendinčiame Antakalnyje.

Kalbamės apie išimtinai peizažinę Mykolės tapybą, natūralią, „nesušukuotą“ gamtą, kurioje žmogaus intervencijos – gal tik užuomina: vos įžvelgiamas pastato kontūras ar ūkuose tirpstantis praeivio siluetas. Mane kamuoja klausimas, ar menininkė, užaugusi mieste, sąmoningai savo kūriniuose bėga nuo žmogaus? „Peizažus pradėjau kurti Paryžiuje. Būdama svetur supratau, kas man yra Vilnius ir Lietuva, – pasakoja Mykolė. – Kažkada pasikviečiau prancūzus į Vilnių, kurį jie apibūdino kaip miestą miške. Vilnius man neatsiejamas nuo žalumos – užmiesčiai, priemiesčiai, pasivaikščiojimai po gamtą su tėvais ar draugais. Ribos čia išskydusios – nesuprasi, kur baigiasi miestas ir prasideda natūralus gamtovaizdis. Esu kūrusi ir Kauno parke, ir Vilniaus Antakalnyje, bet paveiksluose nematyti urbanistikos. Vaikščiodama mūsų miestų parkais iš tiesų kartais pasijuntu kaip miške: jaučiu civilizacijos buvimą kažkur, bet netiesiogiai. Nuo pat mano ankstyvos vaikystės turėjome šeimos

SAARI 14/14, 2017. Akrilas, drobė, 40 x 30 cm

GREEN LANDSCAPE 4/10, 2015. Aliejus, drobė, 40 x 30 cm

tradiciją – pasivaikščiojimus gamtoje. Apsigyvenus užsienyje, man prisiminimai apie tas išvykas tapo labai brangūs. Kai tik grįždavau namo, važiuodavome į Trakus ar į Rumšiškes aplankyti seniai pažįstamų vietų."

Bandau pro Mykolės peizažų brūzgynus brautis gilyn, lyg per triušio olą – į kūrėjos pasaulėjautą, teigdama, kad mes visi esam gamtos vaikai, jos dalis, tačiau socialios būtybės, ir stebiuosi, kodėl jai žmonės, jų bendravimas yra antraplaniai dalykai, regis, mažiau reikšmingi, nei pati gamta. Visi atsakymai slypi brangenybių dėžutėje – promenadų prisiminimuose. „Kai vaikštau kažkur viena ar su pašnekovu, paprastai dairausi aplink, stebėdama peizažą. Lietuviškame kraštovaizdyje, skirtingai nei užsienietiškuose parkuose, retai kada sutiksi praeivį. Mėgstu būti akistatoje su gamta. Kartais kažkur šmėsteli žmogaus figūra ir vėl išnyksta... Ar jaučiuosi vieniša, ar branginu savo vienatvę? Man ji asocijuojasi su vidiniu pasauliu. Meno kūrėjas daug laiko praleidžia su savimi, kurdamas, mąstydamas, tad vienatvė yra natūrali menininko būsena. Gamta man yra meditacijos forma: tapydama peizažus šnekuosi su jais, žiūriu į savo piešiamus gamtovaizdžius ir medituoju, mintys kažkur plaukioja, lyg aš pati vėl būčiau miškuose, matyčiau vaizdus kaip per sapną. Tai nėra kokia nors konkreti istorija ar veiksmas, apibrėžta vieta ar aplinkybės. Noriu sukurti tokį peizažą, į kurį žiūrovas pasinertų, nespręsdamas jokių socialinių problemų, nejžvelgdamas politinių deklaracijų, patirtų ramybę ir meditaciją. Nevaizduoju piliakalnių ar įspūdingų kalnų – tapau ypatingai paprastą vaizdą: šipšynai, krūmynai, sukuriantys keistą nuotaiką, kažką primenantys. Skurdi, neįspūdinga, minimalistinė mūsų gamta sukelia melancholiją, apytuštėje erdvėje lieka vietos skleistis mintims, vaizduotė sukuria įvairiausių vaizdinių, ypatingą atmosferą, provokuoja dialogą su savimi."

Peizažų autorė apgalvotai palieka savo kūrinius „neištapytus" iki galo: juose daug abstrakčių elementų, kuriems žiūrovai patys atranda asociacijas, suteikia reikšmes, kylančias iš asmeninių patyrimų ir vizualiosios atminties. Mykolė pateikia pavyzdį: „Dabar tapau tokį pelkės vaizdą, ir man tie nudžiūvę medžiai, kamienų basliai panašūs į vėliavų stiebus. Kiekvienam žmogui tos pačios formos gali priminti visai ką kita. Aplinkiniai kartais sako: „Čia pas tave kažkokie namai ar kalnai fone". Kai kurie nusprendžia labai konkrečiai: temperatūra tokia ir tokia, tirpsta paskutinis sniegas. Ir netgi vietovę įvardina. Patvirtinu: „Taip, tiksliai."

Mykolės kūryboje nerastume Paryžiaus parkų peizažų, veltui ieškotume pietietiško kolorito ar prancūziškų motyvų. Kaip pasakoja menininkė, visą savo laiką ji leido Paryžiuje, chaotiškame megapolyje, iš kurio taip paprastai – op! – į gamtą neištrūksti. Ten jautiesi uždarytas miesto rate. Prancūzai turi nuostabiai sutvarkytus

LAKESIDE 3/6, 2015. Akrilas, drobė, 30 x 40 cm

parkus, kurie Mykolei, pasiilgusiai lietuviško natūralios gamtos keistumo, deja, nesukeldavo jokių jausmų.

Tačiau šiųmetė meno rezidencija Suomijoje menininkei virto jautriais aplinkos tyrinėjimais: „Saari rezidencija yra paskendusi vietiniame peizaže; kiekvieną dieną atsibudusi išeinu į virtuvę ir jau esu gamtoje, kasdien matau ją pro langą. Kadangi Suomijos pietvakariuose panaši geografinė zona, mums artima augmenija, norėjau pajusti, kaip net ir maži skirtumai paveiks mano kūrybą. Regis, ta pati upės forma ar kalvos linkis, bet spalvos ir emocijos visiškai kitos. Pažiūri pro langą: pievos, pievos, keletas krūmokšnių... Lyg ir pažįstamas vaizdas, bet kūriniuose – akivaizdūs skirtumai. Tuo metu gamta buvo tarsi sustingusi, saulė plieskė nuo pat ryto ir krito tokie ilgi mėlyni šešėliai. Jeigu žiūri subtilia tyrinėtojo akimi, pamatai, kad paveiksluose vietoj rudų, pilkų, žalsvų spalvų atsiranda žydra, mėlyna, violetinė. Ten visiškai kitaip šviečia saulė."

Mykolės meditatyvi kūryba – lyg nutapyta lyrika. Regis, tokios jautrios vidinės sanklodos menininkė galėtų rašyti eiles. Mykolė prasitaria, kad poeziją kuria jos vyras Valdas, o ji pati žavisi autoriaus gyvai skaitomais tekstais (*poesie sonore arba lecture performée*, dar kitaip – slemu), taip pat dainuojamąja poezija. Jono Meko filmai jai yra nuostabūs poetiniai kūriniai. „Prancūzijoje patekau į tą terpę draugų, kuriuos jis suburdavo būdamas Paryžiuje, kai rengdavo parodas, rodydavo filmus. Jo charizma mane įkvepia. Tai yra žmogus, kuriam tikrai daug metų, bet jis visiškai apie tai nekalba: keliauja, organizuoja parodas, vis dar toks energingas – vienas iš pavyzdžių, kokia norėčiau būti,

THAW 1/4, 2015. Aliejus, drobė, 90 x 65 cm

THAW 2/4, 2015. Aliejus, drobė, 90 x 65 cm

THAW 3/4, 2015. Aliejus, drobė, 90 x 65 cm

THAW 4/4, 2015. Aliejus, drobė, 90 x 65 cm

sulaukusi jo amžiaus. Esu šiek tiek dirbusi su J. Meko filmų postprodukcija, subtitravusi, todėl labai nuodugniai susipažinau su visa šio menininko kūryba, kuri man itin artima – jautrumas gamtai, žmogui, detalėms, vaizdo poetiškumas, pavyzdžiui, filme *Reminiscences of a Journey to Lithuania (Prisiminimai iš kelionės į Lietuvą)*. Esu perskaičiusi nemažai Jono Meko knygų, vienos mylimiausių – „Semeniškių idilės", „Žmogus be vietos: nervuoti dienoraščiai", „Laiškai iš niekur".

Mums kalbantis apie įtakas, Mykolė prisimena M. K. Čiurlionio peizažus; būdama maža ji lankė dailės pamokas Mykolo Žilinsko dailės galerijoje, eidavo piešti Čiurlionio paveikslų. Taip pat kūrėja su dideliu užsidegimu pasakoja apie savo pažintį su menininku Pranu Gailiumi, gyvenusiu Paryžiuje. Mykolei teko lankytis jo studijoje, bendrauti, pristatyti jam savo kūrybą. Dailininkę sužavėjo P. Gailiaus energija, motyvavo jo pozityvumas. Lankytos prancūzų filosofo Pierre'o Bergounioux paskaitos literatūros istorijos temomis taip pat darė įtaką jos meniniams ieškojimams ir tyrinėjimų metodologijai.

Mykolės tapybos darbuose itin saviti potėpiai, turintys kryptį, kuriantys „nulyto" vaizdo efektą. Horizonte tarsi šydu aptraukti medžiai paklūsta gana griežtai geometrijai. Minimalistinės estetikos peizažuose nesunku įžvelgti gamtos architektūrą. Ploni, perregimi dažų sluoksniai kuria skaidrios atmosferos virpesius, nesibaigiančios erdvės pojūtį. Sunku būtų įsivaizduoti šiuos paveikslus, storai nuteptus tirštais dažais.

Peizažų autorė mielai komentuoja savo kūrybos techniką: „Čiurlionio menų mokykla man suteikė techninius įrankius. Mano akademinį piešimą mokytojai vertindavo dešimtukais. Labai patiko šios pamokos, labiausiai jose „veždavo" užmesti pradžią, būtent tūrius, komponuoti erdves. O mokantis Paryžiuje didžiausias dėmesys buvo skiriamas kūrybingumui, originalioms idėjoms, savęs ieškojimams: kas esi, kas tau artima, kuo tavo braižas skiriasi nuo kito. Šios dvi mokyklos šiandieninėje mano kūryboje susiliejo: naudoju Lietuvoje išmoktas technikas, bet jas interpretuoju taip, kaip man patinka, ir tiek, kiek man to reikia, kad perteikčiau išgrynintą savo idėją. Visuomet žavėjausi architektų eskizais, tuo, kaip juose vaizduojama erdvė, tūriai, plokštumos, užmestos spalvos. Atmosferos skaidrumas, švytėjimas man yra labai svarbūs. Atsimenu, per stojamuosius į Kauno dailės gimnaziją girdėjau, kaip man už nugaros mokytojos kalbasi: šita mergaitė labai talentinga, bet per plonai tepa dažus. Lietuviškose meno mokyklose moko storai pasiimti dažo, tapyti tirštais potėpiais. Už tokius natiurmortus gaudavau aukštus balus. Išmokau dėstytojams priimtinos technikos, bet nesijaučiau gerai – nuolat kildavo vidinis pyktis, aš su tokiais darbais „susimušdavau". Paryžiuje ėmiau tapyti vienu plonu sluoksniu ir dabar *kaifuoju*, medituoju. Jeigu užtepu per daug dažų, aš juos nutrinu. Dviejų skirtingų mokyklų sankirtoje atkrito tai, kas man nebuvo miela ir priimtina, liko mano savitos interpretacijos."

Kaip teigia prancūzų menotyrininkė Ingrid Luquet-Gad, „naujausiems Mykolės darbams gyvumo teikia iš plonų dažų gijų sudarytas tinklas, primenantis pirmapradę gyvybinę jėgą ir gamtos atsinaujinimo ištakas. Tai tarsi vizuali išraiška to, ką A. Schopenhaueris savo knygoje „Pasaulis kaip valia ir vaizdinys" vadino „aklu ir betiksliu gyvenimo troškimu" ir iš jo kildino visas materijos formas. Tai požeminė energija, lėtai ir nesulaikomai besiliejanti lyg magma, kartais išsiveržianti per kraštus ir drobėje atsiskleidžianti varvančiomis dažų linijomis. Mykolei ypatingai svarbu perteikti ciklišką besikartojantį, jos pačios žodžiais tariant, „esamajame laike nuolat esančios" ir praeities neprisimenančios gamtos laiką." Apie tai pasakoja menininkės darbai personalinėje parodoje „Gamtovaizdis", kurią spalio mėn. pabaigoje pradeda eksponuoti Lietuvos dailininkų sąjungos galerija Vilniuje.

SAARI 1/14, 2017. Akrilas, drobė. 90 x 120 cm

THICKET – WINTER 1, 2016.
Aliejus, drobė, 120 x 80 cm

SAARI 5/14, 2017.
Akrilas, drobė,
80 x 60 cm

SAARI 6/14, 2017.
Akrilas, drobė,
80 x 60 cm

JAUNOJO MENININKO VARGAI

ADRIAAN HOOGDUIJN

Visame pasaulyje jauni menininkai susiduria su ta pačia problema: kaip surengti pirmą savo darbų ekspoziciją, kai nesi žinomas, neturi jokių apdovanojimų ir nesi dalyvavęs jokiose parodose? Nors problema universali, sėkmei pasirodo esą labai svarbūs ir istoriniai veiksniai.

Giotto atradimas, be abejonės, yra vienas įstabiausių atvejų meno istorijoje. Viena iš labiausiai meno pasaulį paveikusių karjerų prasidėjo kaip puikus viduramžiškos praturtėjusio varguolio pasakos pavyzdys. Sykį vienas žymiausių to meno dailininkų pastebėjo ant lauko akmenų piešiantį piemens berniuką, kurį tučtuojau nusprendė paimti savo mokiniu. Aišku, tai legenda, bet ji turi pagrindą. Legendos paprastai byloja apie tai, kas nepasiekiama. Daugybė jaunų menininkų tokį atsitiktinį Giotto atradimą mato kaip priešingybę vargui, kurį patiria diena iš dienos bandydami atkreipti dėmesį į savo kūrybą.

Lyginant Giotto laikus su šiandienos situacija, kultūros peizažas smarkiai pasikeitė. Jei dabar menininkas suvokiamas kaip kūrybos genijus, anuomet jis tebuvo amatininkas. Įdarbintas kaip turtingo šeimininko išlaikytinis, dailininkas buvo atsakingas tik už tai, kad įamžintų kunigaikščių, abatų ir vyskupų užgaidas ir idėjas.

Jeigu tikėsime, kad individai gali pakeisti istorijos tėkmę, kiekviena šiuolaikinio menininko istorija turėtų prasidėti nuo Giotto. Būtent jis buvo italų Renesanso pradininkas, o tobulas kūrybos genijaus prototipas – Leonardo da Vinci – tapo laikotarpio kulminacija. Tapyba yra daugiau nei amatininko meistriškumas, „Tapybos traktate“ teigė didysis meistras, ir prilygino ją klasikiniams laisviesiems menams. Todėl da Vinci įkūnija galutinį virsmo tašką, kai pasikeitė požiūris į dailininką. Kaip ten bebūtų, da Vinci ne tik pakeitė menininko statusą, bet ir kardinaliai permainė jo požiūrį į savo profesiją.

Da Vinci užtvirtino dailininko virsmą iš šeimininko nurodymus skrupulingai vykdančio amatininko į apimtą įkvėpimo genijų, kuris vadovaujasi niekuo kitu, kaip savo kūrybiniu polėkiu. Ištrūkus iš globėjiško šešėlio, dailininkui atsivėrė nauji horizontai. Kurdamas be užsakovo suteikiamo saugumo, jis tampa investuotoju. Paveikslą ėmęs tapyti prieš surasdamas klientą, kuris užtikrintai jį nupirks, dailininkas pirmą kartą patiki savo kūrinį rinkos dėsniams. Tam tikra prasme, tuščia drobė virto investicijos objektu.

Prireikė dar kelių šimtmečių, kol menininkas-investuotojas tapo įprastu reiškiniu, bet pagrindinis dėmesys išliko nukreiptas į dailininką. Neturėtų stebinti, kad menui galutinai išplėšti iš globėjų glėbio prireikė anarchisto. Nusigręžęs nuo akademinio stiliaus ir pasukęs realizmo keliu, prancūzų dailininkas Gustave'as Courbet išlaisvino ilgai gniaužtą energiją, kuri paspartino tokius meno judėjimus, kaip impresionizmas ir ekspresionizmas. Šie judėjimai pagimdė bohemos artisto, kurį sutinkame Giacomo Puccinio operoje „La bohème“, stereotipą. Tai artistas, kuris gyvena tik dėl meno ir patiria daug vargo dėl vienui vienos priežasties: jis laikosi savo gilių įsitikinimų. Tai sekuliaraus amžiaus krikščionių kankinio variantas.

Artisto-kankinio įvaizdis atsirado dar prieš XIX a., o jo pradžią galima atsekti olandų tapybos „aukso amžiuje“. XVI a. atsiskyrę nuo Habsburgų imperijos, olandai ne tik priėmė protestantizmą kaip valstybinę religiją, bet ir įteisino respubliką kaip valdymo formą. Iš pradžių visiems, kurie dirbo meno sferoje, tai pasirodė katastrofiška. Regis, tik laiko klausimas, kada olandų dailininkai, šalyje išnykus katalikų dvasininkams ir Habsburgų rūmams, privalės ieškotis kito darbo. Tačiau po pirmojo šoko olandai visgi suprato, kad laisvoji rinka nebūtinai reiškia galą kūrybiniam produktyvumui. Greičiau atvirkščiai.

Tiesa, didžiausi olandų „aukso amžiaus“ tapytojai – nuo Johanneso Vermeerio iki Franso van Mieriso – tebebuvo remiami turtingų mecenatų. Vis dėlto jų vaidmuo smarkiai skyrėsi nuo kunigaikščių ar kardinolų rūmuose sutinkamų tradicinių globėjų. Šie olandų *nuvorišai*, užuot samdę tapytojus, įsigydavo teisę pirkti kiekvieną pabaigtą darbą, kurio idėją sukurdavo pats autorius ir niekas kitas. Dalis šių sutarčių buvo meno žinovų užsakymai, bet svarbią dalį užėmė toks pat spekuliavimas, koks tuo metu vyko naujai atsiradusiose akcijų biržose. Kokios bebūtų mecenatų intencijos, laisvoji rinka įrodė galinti dailininkui suteikti ne mažesnę naudą negu senoji globėjų sistema. Pavyzdžiui, vienas meno istorijos didžiųjų vardų, Rembrandtas van Rijnas, jokio globėjo niekada remiamas nebuvo, o savo reputaciją grindė ne tik meistriškumo įgūdžiais, bet ir klientūros poreikių išmanymu.

Savaime suprantama, tam, kad laisvoji rinka galėtų tinkamai veikti, reikia didelės klientų bazės su pakankama perkamąja galia. Peržvelgus kultūrinį Europos peizažą, tučtuojau į akis krenta vienas esminis dalykas – skirtumas tarp šalių, kuriose platus viduriniosios klasės sluoksnis istoriškai susiklostė, ir šalių, kurios tokios prabangos neturėjo. Nors kalnų masyvai ir upės paprastai žymi tik geografines sienas, tai yra ir reikšmingi kultūriniai riboženkliai. Istorija keliaujant į rytus palei Vistulą labai skiriasi nuo tos, kuri vystėsi į Vakarus nuo šios galingos upės. Milžiniškos žemės nuo Baltijos iki Juodosios jūros istoriškai buvo valdomos saujelės kilmingųjų, kuriems priklausė galybė baudžiauninkų. Šiomis sąlygomis, kitaip nei verteiviškose Vakarų Europos visuomenėse, niekaip nesužydėjo vidurinioji klasė. Kone visas meno išlaikymas buvo paliktas turtingų kilmingųjų saujelės globai. Tad meno rėmimas iki dvidešimtojo amžiaus pradžios vyko daugmaž pagal tuos pačius principus, kurie prieš kelis amžius buvo žinomi Giotto'ui.

Tautinių judėjimų pabudimas Baltijos regione palaipsniui pakeitė kultūrinį klimatą, o su tokiais menininkais kaip Mikalojus Konstantinas Čiurlionis ir Jānis Rozentālis Baltijos erdvėje pagaliau pasirodo genijus. Visgi didelė begimstančios šalies kūrybinė energija nukreipiama ne naujų meno horizontų ieškojimams, o valstybės statymui. Geriausiai šią situaciją iliustruoja 1905-ieji. Tais metais Henri Matisse'as su fovistais atidarė *Salon d'Autonome*, Ernstas Ludwigas Kirchneris subūrė *Die Brücke*, o Alfredas Stieglitzas Penktojoje aveniu įsteigė savo įžymiąją galeriją *291*. Šių revoliucinių įvykių fone grupė lietuvių studentų iš Krokuvos akademijos išvyko į kelionę po Lietuvą ieškoti tautinės dvasios. Sugrįžę Petras Rimša, Adomas Varnas ir Adalbertas Staneika išleido knygą „Lietuvių kryžiai“. Kol drebėjo meno pasaulio pamatai, Lietuvoje vienas reikšmingiausių kūrinių – paminklas šimtamečiui liaudies pamaldumui.

Ši savistabos tradicija išsilaikė iki pat respublikos sukūrimo, kur menas išliko didžiąja dalimi valstybės valdomas ar bent į valstybę orientuotas užsiėmimas. Tai įdomiai kontrastuoja su likusia Europa, kur, po Pirmojo pasaulinio karo kultūrinio nuosmukio, tokiais judėjimais, kaip Marcelio Duchampo dadaizmas ir Gabriele'o D'Annunzio futurizmas, menininkai ryžtingai nusigręžė nuo valdžios. Tačiau Lietuva negali sau leisti tokios prabangos. Didžiąją šalies kūrybinės energijos dalį suryja pastangos permąstyti praeitį taip, kad nepriklausomybė atrodytų kaip istorinė neišvengiamybė, taip pat išaukštinti jaunos valstybės pasiekimus. Tarnaujantis tautinei dvasiai menininkas vis dar be galo nutolęs nuo genijaus-investuotojo tipo, kuris išsivystė Renesanso laikais. Tuo pat metu sparčiai auganti buržuazija irgi vengia meno investuotojo vaidmens. Siekdama socialinio prestižo, ji persiima Art Deco stiliumi, tačiau tai retai peržengia mados ribas. Tuo tarpu meno mecenavimas išlieka didžiąja dalimi valstybės žinioje, meno žinovų užsakymai nelaužo priimtų normų, o sovietinis laikotarpis nugramzdina šalį į gilų žiemos letargą.

Per ketvirtį nepriklausomybės amžiaus migla išsisklaidė, o statistika atskleidė įdomų faktą: visoje Europos Sąjungoje kultūrinis gyvenimas klesti. Kada tik diskutuoju apie vietinį kultūros klimatą, lietuviai linkę teisintis dėl atsilikimo nuo Europos. Tačiau baltai yra optimistai ir dauguma tiki, jog su naująja karta išaugs ir kultūros vertinimas. Plačiai paplitusi nuomonė, kurią dažniausiai girdžiu, kad būtina įgyti patirties užsienyje ir praturtėti. Ir vėl sena gera Maslowo piramidė: jei žmonės gyvens apsirūpinę, menas anksčiau ar vėliau išsikovos jų galvose vietą. Ar tikrai taip paprasta?

Žiūrint į kultūrinės integracijos statistiką, ne iškart galima padaryti kokias nors logiškas išvadas. Kaimyninių valstybių duomenys smarkiai skiriasi, o šalys, Europos istorijoje palikusios tik mažytį pėdsaką, giriasi vienais didžiausių kultūrinio įsitraukimo rodiklių. Kai tokia palyginus nuošali šalis kaip Švedija savo piliečius įtraukia labai aktyviai, pilna kultūros Graikija negali jų pritraukti net per jėgą. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad visa lemiantis veiksnys yra pajamos, tačiau, įsigilinus į skirtumus, tampa akivaizdu, jog tai dar ne viskas.

Tokių valstybių, kaip Danija, Švedija ar Olandija, turinčių didelį meno galerijų skaičių vienam gyventojui, istorija panaši – tai daugiau ar mažiau egalitarinės ir meritokratinės visuomenės, turėjusios polinkį į protestantizmą ir dėl to išauginusios didelę ir gerai išlavintą viduriniąją klasę. Tokių visuomenių turtėjimas skatino kultūrinį įsitraukimą, tačiau tai nebūtinai dvi tos pačios monetos pusės. Akivaizdu, kad aukštos pajamos ir išvystyta vidurinioji klasė yra kultūriniam įsitraukimui palankūs, tačiau jo nesukeliantys, veiksniai. Pavyzdžiui, lyginant minėtąsias šalis su Suomija, istoriškai agrikultūrine šalimi, pajamų lygis yra daugmaž panašus, bet kultūrinio įsitraukimo lygis – dvigubai mažesnis. Bent kartą metuose 78% Švedijos gyventojų aplanko istorinį monumentą, muziejų arba meno galeriją. Tą patį padaro tik 44% kaimynų suomių. Lietuvos atveju šis rodiklis dar žemesnis – 39%.

Vien tik pajamų didėjimas savaime nėra lemiamas veiksnys. Abejingumas kultūrai istoriškai įaugęs į tam tikrų visuomenių sąmonę, ir pokyčiams reikės rimtų pastangų. Panašu, kad Lietuvos laukia vis dar ilgas kelias. Lyginant su pirmaujančiomis šalimis, Lietuva turi dvigubai mažiau muziejų vienam gyventojui, jos meno galerijų ir privačių muziejų kiekis – vienas mažiausių Europoje. Turint omenyje, kad valstybės kultūrai skiriamas biudžetas taip pat yra vienas mažiausių Europoje, o kūrybinė industrija beveik nežymi, didžiausia Lietuvos problema yra ne finansų, bet piliečius kultūriškai angažuojančių įstaigų trūkumas.

Ilgi istoriniai nukrypimai ir statistika galiausiai leidžia man prieiti šiokią tokią išvadą. Visame pasaulyje dailininkai susiduria su panašiais sunkumais, ir darbų eksponavimo erdvės suradimas ėmė prilygti išganymui. Ši problema opesnė ten, kur meno rinka mažesnė. Dažnai meno galerijos įsikuria prabangiose miesto vietose, tad tenka padengti dideles nuomos išlaidas. Žvelgiant iš komercinės perspektyvos, nežymių menininkų kūrinių eksponavimas yra rizika – jie atneša mažiau pelno ir pritraukia mažiau klientų. Jei šalyje investavimas į meną neturi istorinių šaknų ir nėra populiarus, tokia rizika dar padidėja. Dėl to daugelis galerijų žaidžia saugiai ir ieško jau surengusių parodas, apdovanotų autorių. Nuo to kenčia jauni menininkai, kuriems, grubiai tariant, telieka dvi galimybės: važiuoti į užsienį arba dirbti bukinantį darbą, laukiant geresnių laikų. Nors panašūs dalykai vyksta visame pasaulyje, įdomu pastebėti, kad šita situacija dėl istorinių veiksnių tampa labiau tikėtina ne tokiose šalyse, kaip, tarkim, Olandija ar Švedija, o tokiose, kaip Suomija ir Lietuva.

Adriaanas Hoogduijnas yra Kaune įsikūrusios galerijos „Nyčės ūsai“ bendrasavininkis. Ši galerija yra prieinama debiutantams ir siekia remti jaunus, daug žadančius kūrėjus.

Iš anglų kalbos vertė Sandra Bernotaitė

PROFESIONALUMUI NEREIKIA PREZIDENTŲ GLOBOS

ERIKA DRUNGYTĖ

Meno mugės „Volta NY 2017“ ekspozicijoje Jono Gasiūno kūriniai

Meno mugės „Position 2015“ (Berlynas) ekspozicijoje Jono Gasiūno ir Gretos Grendaitės kūriniai

Lietuvos kultūros sostinės viziją Kaunas kuria ant tų pamatų, kuriuos pastatė miesto kultūros žmonės, visada puoselėję progresyvias, drąsias idėjas, niekada nebijoję savo noru stotis ant galvos, kad tik įrodytų, jog ne nuo pozos, bet drąsos, profesionalumo, tikėjimo, atvirumo pasauliui ir siekio būti nors žingsniu priekyje, o ne stagnatoriškame „žygyje“ pagal monotoniškai nekintantį maršą, priklauso gyvenimo kokybė. Vos atkūrus nepriklausomybę Kaunas užvirė savo pogrindžiuose, iš kurių lyg garvežio kamino ėmė rūkti ir švilpti iki tol spaustas, veržtas, neatpalaiduotas laisvūnų balsas įvairiomis tonacijomis ir kakofoniškais deriniais. Pirmieji privatieji verslai, pavyzdžiui, kavinės „Skliautas“, „Suflerio būdelė“, knygynas „Septynios vienatvės“, tapo menininkų traukos vietomis, kuriose spontaniškai prasiveržda vo ne tik muzika, eilėraščiai ir dainos, bet ir buvo dėliojami būsimų sumanymų planai, kurių pagrindinis tikslas – apgyvendinti miestą kultūra. Tiesa, į tą kunkuliuojantį katilą savas razinas mėtė ir kai kurios institucijos, dar iki 1991-ųjų turėjusios panašias menininkų globojimo tradicijas. Ryškiausiai švietė Kauno menininkų namai, kuriuose buvo įsikūręs Lietuvos rašytojų sąjungos Kauno skyrius, ir Architektų namai su Lietuvos architektų sąjungos padaliniu.

Ką veikė ir kaip save išreiškė to meto Kauno dailininkai, jokia paslaptis – svarbiausios susitikimų akimirkos vyko parodų atidarymų metu, o po jų privatesnėse erdvėse, kuriose tikriausiai ir gimė pirma drąsi idėja – išrinkti jauną ir šiuolaikiškai mąstantį Lietuvos dailininkų sąjungos Kauno skyriaus pirmininką. Tai atsitiko 1996 m., kai 36-erių akvarelininkas Eugenijus Nalevaika, droviai nuraudęs dėl naujų antpečių, ėmėsi jam dar nežinomos veiklos vairo. Maištu laive buvo pavadintas jo sumanymas įkurti personalinę įmonę „Dailininkų sąjungos Kauno galerija“. Tai buvo beveik misija neįmanoma – entuziastui sulaukti palaikymo LDS Kauno skyriaus taryboje pavyko ne iš pirmo karto, ką jau kalbėti apie tuos kolegas, kurie savo iniciatyva rinko parašus prieš galerijos steigimą, nes jiems buvo daug svarbiau išsaugoti skyriui priklausančiose patalpose veikusią dailės reikmenų parduotuvę. Gerai, kad tuomet vos 40-metį perkopusiam ir jau po užsienį pasidairiusiam menininkui, ten ne vieno Lietuvos dailininko parodas surengusiam Arvydui Žalpiui, pirmininko pasiūlymas atrodė normalus ir sveikintinas. Tad 1997 m. LDS galėjo pasveikinti naujos iniciatyvos įgyvendintojus, nors kažin, ar buvo daug džiūgaujančių to meto sąjungos narių.

A. Žalpys prisimena: „Jau buvau įvykdęs ne vieną projektą svečiose šalyse, sukaupęs nemenką užsienio galerijų veiklos žinių „bagažą“. Kaune sveikas ir pažangus proveržis buvo galerijų „Al“ ir „Kauno langas“ veikla. Vilniuje teko bendradarbiauti su galerija „Vartai“. Aš net nežinau, ar iš viso tuomet egzistavo kažkokia galerijų sistema (nedrįsčiau teigti, jog ir šiandien Lietuvoje turime panašią į tą, kuri per daugelį metų nusistovėjo užsienyje). Anuomet mano paminėtos privačios galerijos tikrai buvo progresyvus žingsnis, o Dailininkų sąjungos galerijos, kai jau teko jas pažinti – tiesiog ekspoziciniai plotai, kurių programa buvo formuojama ir tvirtinama „iš viršaus“. Bet tuometis, o nuo 2017 metų vėl Kauno skyriaus pirmininku išrinktas E. Nalevaika tikėjo, kad galima aktyvi, tikra galerijos veikla, pristatant šiuolaikinius, dabar kuriančius menininkus, skiriant vietos ir laiko jaunimui, bendradarbiaujant su veikliais menininkais užsienyje.

Prieš 20 metų po Dailininkų sąjungos sparnu įkurtai Kauno galerijai, kuri šiandieną ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje puikiai žinoma „Meno parko“ vardu, vienintelis svarbus kriterijus buvo ir yra profesionalumas. „Žiūrint tiesmukiškai, „Meno parkas“ – galerija. Įsigilinus į visus veiklos aspektus – jau kaip ir ne visai. Kalbant apie visumą, tai neabejotinai yra reiškinys. Reiškinys, kuris, mano nuomone, svariai pakeitė ir paveikė (veikia ir dabar) Kauno miesto kultūrinį gyvenimą, reiškinys, smarkiai pakeitęs daugelio menininkų mąstymą, padaręs didelę įtaką visai LDS veiklai, ardydamas nusistovėjusias, bet nuo laikmečio atsiliekančias tradicijas“, – sako A. Žalpys. „Meno parką“ galėčiau apibūdinti kaip instituciją, kuri viską pasiekė savo profesionaliu darbu, neieškodama „draugų“ nei Kultūros ministerijoje, nei kitose panašiose įstaigose.

„Meno parko“ projektų „neglobojo“ nei prezidentai, nei ministrai pirmininkai, bet nuo to jų kokybė nebuvo menkesnė. Čia visada vyravo profesionalumo prioritetas“.

Kodėl prisimename „Meno parko“ atsiradimo istoriją, kodėl šią galeriją išskiriame ir apie ją kalbame dabar, kai ji, regis, jau nereikalinga nei pagyrų, nei įvertinimų, nes veikia kaip puikus vokiškos kokybės mechanizmas, nors retai ir mažai pastebimas valdžios institucijų, ypač – paties Kauno? Nes šis paradoksas, kai neabejotiną prestižą ir visai šalies Dailininkų sąjungai, ir Kauno miestui sukūrę žmonės labiausiai pastebimi, vertinami užsienyje ar nepriklausomų meno rinkos kritikų, verčia gūžčioti ir paspringti nejaukios pauzės akimirką, išgirdus valdininkų klausimą – o kas tas „Meno parkas“?

„Meno parkas“ užima labai svarbią vietą visos Lietuvos meno vyksmo ir požiūrio formavimo kontekste. Nuo 1999 m. vykdomame projekte „Meno linija“ visada buvo „paslėptas“ siekis – Lietuvos menininkų kūrybos „eksportas“. Šalia veiklos, „eksportuojančius“ lietuvius į užsienį, radosi ir atvirkštinis veiksmas – užsieniečių „importavimas“ į Kauną – festivalis „Kaunas In Art“, atspindintis tai, kas šiandien vyksta šiuolaikinio meno pasaulyje. Nedovanotina būtų nepaminėti ir dar vieno galerijos – jaunųjų globėjos ir skatintojos – vaidmens. Projektas „Jaunieji. Žalia sąmonė“ nuo pat premjeros sulaukė teigiamų įvertinimų, o atsiradusi Kultūros rėmimo fondo (vėliau – Kultūros tarybos) rėmimo platforma leido be trukdžių jį įgyvendinti. Kasmetinis jaunųjų menininkų pateikiamų paraiškų, idėjų ar sumanymų skaičius yra toks gausus, kad tampa aišku, kokia reikalinga, tiesiog būtina tokio bendradarbiavimo perspektyva.

Kaip gerai, kad prieš tuos dvidešimt metų kitokią viziją puoselėjęę jauni ir kūrybingi žmonės Kaune drąsiai gyveno, dirbo ir nesidairė į šalis. Jie aiškiai žinojo, kad gerojo ir blogojo paveldo papėdėje privalo būti ir ta šaltinio akis, iš kurios nuolat veržiasi šviežias, gaivus, kartais skaidrus, o kartais drumzlinas, bet gaivalingas vanduo – nutvilkantis, šokiruojantis, nesuprastas, atrandamas ir niekaip nesulaikomas, neužsistovintis. Šiuolaikiškumas, konceptualumas, įvairiausios vizualiojo meno formos, eksperimentai, gyvieji performansai, čia ir dabar kuriamos instaliacijos – tai ne privatūs įgeidžiai, o laiko pulso suvokimas, miesto bendruomenės įelektrinimas ir ištraukimas iš patogios, užliūliuotos, dažnai XIX a. romantizmu (!) apkaišytos pozicijos.

Galeriją lygiaverčiu partneriu laiko ir bendrus projektus ne vienerius metus su kauniečiais kuria Vakarų Vokietijos dailininkų sąjunga, Lenkijos „Kampania Artystyczna“, Vokietijos Bochumo miesto muziejus, Londono galerija „Unit 1“, tarptautinė organizacija „Kanibalhopox“, kuriai priklauso ne tik kauniečiai, bet ir galerija „La Xina ART“ (Barselona, Ispanija), meno centras „TPK Art i Pensament Contemporary“ (Hospitaletas, Ispanija), galerija „4 Barbier“ (Nimas, Prancūzija), „Ideas Emergentes“ (Porto, Portugalija), galerija „Stalowa“ (Varšuva, Lenkija), organizacija „5 Orte“ (Vokietija). Ką jau kalbėti apie pasaulines meno muges Bolonijoje, Londone, Singapūre, Berlyne, Budapešte ir galiausiai – Niujorke. Ilgai siektas tikslas ir svajonė aplankyti menų meką JAV bei sudalyvauti „VOLTA NY“ šiuolaikinio meno mugėje išsipildė po ilgo ir nuoseklaus darbo tarptautiniu mastu. Tai ne tik galerijos, Kauno miesto vardo, bet geriausių šalies kūrėjų reprezentavimas, o svarbiausia – globaliame meno žemėlapyje ne balta dėmė, bet aiškios koordinatės: Europa, Lietuva, Kaunas, „Meno parkas“.

„Meno parko“ sėkmės miestas yra Londonas – vienas įtakingiausių šiuolaikinio (ir ne tik) meno centrų pasaulyje. Pirmasis galerijos dalyvavimas mugėje „Art14 London“ buvo ypač sėkmingas. Ne todėl, kad už kadro liks Jono Gasiūno nuotykiai, kai jo tris didelio formato darbus įsigijęs kolekcininkas buvo priverstas vieno atsisakyti, nes, galerijai juos nuvežus pas meno mylėtoją, tik du tilpo į šiaip jau nemažą namą. Žinoma, tai didelis autoriaus įvertinimas. Bet maloniausia kuratoriams prisiminti, kad iš 180 dalyvaujančių galerijų naujokai iš Lietuvos buvo tarp keleto, kurių pateikti projektai laimėjo galimybę dalyvauti visose trijose kategorijose: įrengti savo stendą, pristatyti objektus ir instaliacijas, o taip pat performansus. Antrojoje programoje „Meno parkas“ buvo pasirengęs eksponuoti Tado Vosyliaus skulptūrinių objektų instaliaciją, kurios apimtis ir kokybė „pribloškė“ mugės kuratorius tikrąja žodžio prasme. Reikėjo skubiai keisti visą parodos ekspoziciją, ir Tado skulptūros atsidūrė centriniame mugės take. Bet tuo kuriozai nesibaigė – montuojant iš smalos sukurtas skulptūras, jas reikėjo kiek pataisyti, o tam būtina lietlempė. Tadui ją užkūrus, sulėkė ne tik visi apsaugos darbuotojai, bet ir Londono gaisrininkai. Tik kauniečiams tos smulkmenos buvo nė motais, nes juk daug svarbiau, kad tai buvo vienas pirmųjų kartų, kai jauno Lietuvos menininko kūriniai atsirado greta tokių grandų, kaip Ai Weiwei ir kitų.

Ne mažiau įdomu, kad tuomet mugės vizitine kortele tapo Židrijos Janušaitės (kartu su Rosanda Sorakaite ir Laurynu Leonaičiu) atliktas performansas „Gyvenimas susideda iš tokių mažyčių vienatvių“. Visi socialiniai tinklai „ūžė“ dalydamiesi fotografijomis iš šio reginio, o britų mugės organizatoriai performanso vaizdus naudojo reklamuodami ateinančių metų renginį, kurio metu didžiausias pasaulyje interneto portalas „Artsy“ paskelbė straipsnį apie aštuonias pasaulio galerijas, veikiančias ne pagrindiniuose meno centruose (Niujorkas, Londonas, Venecija, Berlynas), bet kurias privalu žinoti kiekvienam. Tarp tų aštuonių – „Meno parkas“.

2015 metais „Meno parkas“ Londonui pristatė jaunosios menininkės R. Sorakaitės kūrybą vienoje garsiausių pasaulio galerijų „Saatchi“, rengiančioje mugę „Start“. Čia ją atrado ne tik londoniečiai, bet ir galerija iš Niujorko, pasiūliusi bendradarbiauti. Na, o didelius gabaritus pamėgęs J. Gasiūnas ir jam atstovaujanti galerija mugėje „Art15 London“ vėl patyrė nuotykį „kaip tilpti į britų namus“. Tik prasidėjus renginiui ne viena šeima jau buvo pasiryžusi pirkti ir išsivežti dailininko tapybos darbą „Romantizmo pabaiga“. Bet visiems reikėjo pamatuoti, ar šis trijų dalių kūrinys tilps namuose. Kai ketvirtai lankytojai, besidominčiai paveikslu, kuratoriai pasakė, jog jau trys šeimos „matuoja“ namus, šioji sprendimą priėmė iškart: „Tikiuosi, kažkaip tilps“.

Tais pačiais metais „Meno parkas“ gavo kvietimą į šiuolaikinio meno mugę „POSITIONS Berlin“ ir atsisakė... Neturėjo pakankamai lėšų. Tik berlyniečiai kauniečių taip norėjo, kad pasiūlė minimalų dalyvio mokestį ir pažadėjo, jog galerijos stendas bus įkurtas mugės centre. Ten Aušros Barzdukaitės-Vaitkūnienės tapybinė instaliacija ir Patricijos Gilytės videoinstaliacija „TRI-GALAXIAN L4116“ tapo vienais mugės „topų“.

Ar tikrai sėkmė pagaliau atsigręžė veidu? Kai 2017 metų „POSITIONS Berlin“ dalyvavę kauniečiai gavo geriausius įvertinimus iš profesionalių kritikų, o iš lankytojų išgirdo, kad šie „norėtų gyventi tokiame kambaryje, kaip galerijos stendas“,

Meno mugės „ArtLondon 2015“ specialiajame skulptūrų projekte Tado Vosyliaus instaliacija „Monogama“

suprato viską padarę kuo puikiausiai. Berlyne ypatingo dėmesio sulaukė jautri ir subtili Agnės Jonkutės instaliacija, puikūs vertinimai lydėjo Patricijos Gilytės videoobjektą „Orbis Clock“, Elenos Balsiukaitės-Brazdžiūnienės, Eglės Ulčickaitės ir Aušros Andziulytės kūrinius.

Daug naujų atradimų ir patirčių suteikė dalyvavimas mugėje „VOLTA NY“. „Meno parkui“ pasaulio šiuolaikinio meno sostinėje teko laikyti „pirmąjį egzaminą“. Pagal mugės koncepciją, buvo galima pristatyti tik vieno autoriaus kūrybą, ir kuratoriai pasirinko tris didelio formato vieno geriausių Lietuvos tapytojų J. Gasiūno drobes. Taip, menininkas ten puikiai įvertintas. Tačiau, pasak A. Žalpio, labiausiai kauniečiams įstrigo klausimai, kodėl lietuviai, turėdami tokius nuostabius kūrėjus, per mažai jų parodo pasauliui. „Daug kam reikėjo aiškinti, jog Kaunas nėra kažkur Kanzase. Bet buvo smagu, jog atėjo nemažai lankytojų, prisimenančių Kauną, arba jų šeimynykščiai iš Kauno“, – šių metų pavasario Niujorke įspūdžiais dalijasi galerijos direktorius.

Iš tiesų, smagu tai girdėti, bet grįžkime į pasakojimo pradžią, kurioje sušmėžavo tolimoji retrospektyva ir artimoji perspektyva bei viso to variklis – kūrybingi ir veržlūs žmonės. Laikrodžiai tiksi. Tinkamai pasirengti Lietuvos kultūros sostinės vainikavimo akimirkai dar yra penkeri metai. Tačiau jei šiandieną šiuolaikinį meną reprezentuojančios galerijos didžiausias galvos skausmas lygiai toks, kaip ir prieš 20 metų, kažin, ar tas penkmetis ką pakeis... Juk yra padaryta viskas, kad tiek Kauno, tiek Lietuvos žiūrovui būtų galima pristatyti ne vieno pasaulinio garso menininko kūrybą, ne vieną žymiausią globalaus masto galeriją, bet...

„Tas „bet“ galimą proveržį Kauno miesto šiuolaikinio meno gyvenime stabdo jau daugelį metų – kol Kaunas neturės XXI a. reikalavimus atitinkančių ekspozicinių erdvių, tol daugelis projektų, galinčių garsinti miesto vardą ir labiau praturtinti kultūrinį gyvenimą, mus aplenks“, – sako galerijos „Meno parkas“ direktorius A. Žalpys, pildantis paraiškas mugei „Art BRUSSELS 2018“, kruopščiai besiruošiantis mugei „Art KARLSRUHE 2018“ Vokietijoje bei ateinančių metų festivaliui „Kaunas In Art“, kuriame Berlyno „Daniel Marzona“ galerija pristatys Venecijos bienalės žvaigždę Vajiko Chachkhiani, atstovaujantį Gruzijai ir Vokietijai, o iš Niujorko į Kauną atvyks Laura Zaveckaitė ir Vytenis Jankūnas.

NUOGI RAŠYTOJAI IR GRAŽUOLIŲ NOVELĖS

SAULIUS KETURAKIS

Būtent taip amžinatilsį Hughas Hefneris įsivaizdavo idealų „Playboy“. Jame turėjo būti skelbiamos nuogų garsių rašytojų fotografijos bei *kiškučių* literatūrinė kūryba. Bet didžiausia H. Hefnerio svajonė buvo toks žurnalas, kuriame rašytojas ir erotinių fotografijų modelis būtų tas pats asmuo. Per visą „Playboy“ istoriją taip atsitiko tik kartą – 1956 metais Alice Denham redakcijai pasiūlė savo apsakymą „The Deal“. Ir save kaip modelį. H. Hefneris, kaip pasakojama, buvo apimtas ekstazės – rašytoja tapo 1956 m. liepos mėnesio „Playboy“ mergina, o šalia buvo išspausdintas jos tekstas.

Alice K. Turner, kelis dešimtmečius buvusi „Playboy“ literatūros redaktore, savo atsiminimuose pateikė daug netikėtos informacijos apie H. Hefnerio žurnalo strategines vizijas. Kartą redakcinės kolegijos posėdyje leidinio įkūrėjas pareiškęs, jog tai turėtų būti Antrojo pasaulinio karo nugalėtojų žurnalas: grįžę iš karo turėjo vienoje rankoje laikyti apsikabinę blondinę, o kitoje – gerą knygą. Kitą kartą, pavargęs nuo ginčų dėl planuojamų skelbti tekstų, jis pasiskundęs, jog, laimei, yra merginų nuotraukų, nes jei ne jos, tai „Playboy“ būtų tiesiog literatūrinis žurnalas.

Literatūra „Playboy“ istorijoje buvo svarbus elementas. Ne tik todėl, jog pats H. Hefneris mėgo skaityti (ypač vertino F. Scotto Fitzgeraldo prozą). Jis ieškojęs būdo, kaip papasakoti, jog pokario *Amerikos svajonė* neturi nieko bendro su karo herojais, ji yra susijusi su galimybe tiesiog mėgautis gyvenimu. Būtent grožinė literatūra čia turėjusi suvaidinti savo vaidmenį, papasakoti, kaip reikia gyventi, turint tai, ką savo fotografijose ir reklamose skelbė žurnalas – seksualią moterį, namą, automobilį.

A. K. Turner pasakojo, jog jau antraisiais „Playboy“ leidimo metais rašytojai žurnalą atrado kaip puikią vietą skelbti savo kūrinius – didelis tiražas, be to, leidinys ryždavosi publikuoti ir aštresnius tekstus. Pamažu susiformavo „Playboy“ literatūros pavidalas, iki pat žurnalo populiarumo piko – XX a. 8-ojo dešimtmečio vidurio – apėmęs tris svarbias temas: amerikiečio individo likimą susidūrus su kitomis kultūromis, santuokoje ir išsiskyrus.

Pirmąją temą galėtų iliustruoti 1954 m. paskelbtas Charleso Beaumonto apsakymas „Black Country“, pirmasis literatūros kūrinys žurnalo istorijoje. Tai buvo pasakojimas apie baltaodį džiazo muzikantą Sonny, mėginantį rasti savo vietą juodųjų grupėje. Jis gabus muzikantas, tačiau tarp juodųjų ima prarasti savo tapatybę. Kaip sakė vienas juodaodis grupės narys, Sonny yra baltasis, tačiau nebegroja baltųjų muzikos. Jam tai pavyko labai sunkiai dirbant – pamirštant tai, ką mokėjo. Muzikinio stiliaus pokytis – dar ne viskas, Sonny baltojo amerikiečio tapatybei iškyla pavojus, kai istorijos viduryje į grupę ateina Roseann, aprašyta tarsi „Playboy“ mėnesio mergina, „apdovanota apvalumais ir oda, žvilgančia lyg naujas varinis centas“. Roseann yra trofėjus, kuris turėtų atitekti nugalėtojui, Sonny arba kitam juodaodžiui grupės nariui, Spoofui. Pastarasis miršta, Roseann laimi Sonny, tačiau šiam merginos nepakanka. Jis iškasa Spoofo kapą, pasiima į karstą įdėtą trimitą ir užgroja, taip simboliškai pasiimdamas net tai, kas priklausė kitam muzikantui – jo talentą. Finalinėje pasakojimo scenoje Sonny pasitinka kitus grupės narius, trimituodamas vieną iš mirusiojo kurtų melodijų. Komentuodama šią tapatybės dramą, A. K. Turner sakė, jog tai ideali „Playboy“ istorija, su XX a. 6-ajam dešimtmečiui tokiu svarbiu džiazo kontekstu ir makabrišku finalu.

„Playboy“ skelbta literatūra niekada nebuvo formos eksperimentai – pasak A. K. Turner, jie visi privalėjo turėti pradžią ir pabaigą. Tačiau žurnalo apsakymuose pamažu imta tolti nuo tapatybės paieškų vyro bei moters tarpusavio santykių šeimos instituto kritikos link. Didelis JAV literatūrinio gyvenimo įvykis buvo Jameso Thurberio, mėgiamo elitinio „The New Yorker“ autoriaus, sprendimas 1962 m. „Playboy“ paskelbti apsakymą „Brother Endicott“. Nors ir pasakojama apie amerikiečius svetimoje terpėje – Paryžiuje, tačiau įvykiai nuveda prie visiškai kitokių situacijų. Skaitytojas čia sutinka amerikietį rašytoją Guy, kitą amerikietį – senyvą alkoholiką Edwardą, kuris turi jauną žmoną, vardu Maria, o ši – meilužį. Slaptų įsimylėjėlių porelė paprašo Guy, jog šis kuo nors užimtų Edwardą, nes jie norėtų kiek pabūti netrukdomi. Pastarasis sutinka, nors supranta, jog nei įstatymai, nei bažnyčia nebūtų jo pusėje. Bet pasiteisinimą sau jis turįs – santuokos su vyresniu, ir dar gyvenančiu Milvokyje, neįmanoma pateisinti. Istorija lyg krypsta lengvai prognozuojamos atomazgos link, regis, porelė turėtų pabėgti ir laimingai gyventi, tačiau… nieko neįvyksta. Viskas lieka kaip buvę. Istorija baigiasi Guy apžiūrinėjant save veidrodyje. Galutinio vertinimo apsakymo autorius nepateikė, tačiau skaitytojai laiškuose „Playboy“ parodė, jog žinutė suprasta. Kiekvienas turi pats susirasti atsakymą, kaip gyventi ir kokios moralės laikytis.

Tačiau vos po poros metų pasirodęs Philipo Rotho apsakymas „An Actor's Life for Me“ jau žymiai aštriau vaizduoja santuoką kaip individą žlugdantį socialinį institutą. Pasakojama apie Niujorko pjesių rašytoją ir jo žmoną. Pjesių niekam nereikia, žmonos aktorinių gebėjimu – taip pat. Tai naujo tipo pora, apsisprendusi neturėti vaikų, net ir nujausdami, jog dėl to gali iširti jų santuoka. Vis dėlto abu šeimos tapatybę mato tik profesinėje karjeroje. Beveik nuo pat pasakojimo pradžios gretimame bute matyti vaikštinėjantis nuogas kaimynas, keliantis nuolatinius dramaturgo apmąstymus – ar tik žmona su juo nerezga romano? Tačiau, nepaisant potencialios dramos, nieko įdomaus nevyksta.

Nebematydama kitos išeities, kaip nugalėti nuobodulį, pora nusprendžia vieną savaitgalį leistis į nuotykį – kiekvienas susirasti po meilužį. Abu supranta, jog po to abu pasikeis, tačiau jiems dar įdomiau, kaip pasikeis jų santuokos turinys.

Vyras suvilioja priemiesčio motelio sekretorę ir grįžta namo žmonai lauktuvių nupirkęs baltą megztinį slidinėjimui. O jo žmona permiega su teatro prodiuseriu ir lauktuvių „parsineša“ ten gautą darbą. Susitikę abu sutuoktiniai nelaukdami eina į miegamąjį išbandyti savo santuokos pokyčių. Ph. Rothas detaliai aprašinėja tiriančius judviejų žvilgsnius, patikinimus, kokie vienas kitam yra brangūs. Ir kurtinantį sunkvežimio keliamą triukšmą anapus atviro lango. Ir abiejų norą eiti to lango uždaryti. Ir abiejų svarstymus, ar tik tai nepasirodys partneriui kaip atšalimas…

Istorija tuo nesibaigia. Moteris imasi darbo, o vyras grįžta prie rašomojo stalo. Slegianti atmosfera tik tirštėja. Jis nusprendžia, jog dėl visko kaltas nuogalius kaimynas, ir griebiasi amerikietiškosios šeimyninės romantikos klasikos – perka kelionę į Bahamų salas, priverčia žmoną mesti darbą ir atsisakyti ambicijų rašyti. Apsakymas baigiasi, kaip tvirtina kritikai, steriliausiu XX a. JAV prozoje sekso aprašu – tie-

siog pasakyta, jog vyras reprodukavo save. Skaitytojui buvo akivaizdu, jog santuoka yra labai nepalanki terpė individualioms tapatybėms, ir, kalbant apie pasyvumą, pasyviausias apsakymo personažas yra pats santuokos institutas.

Parodžius vedybų anatomiją, kitas logiškas žingsnis buvo skyrybų tema. Vienas dažniausiai minimų apie tai kalbančių „Playboy“ skelbtų tekstų yra Johno Updike'o 1974 m. apsakymas „Gesturing“, Maplesų šeimos istorijos tęsinys. Ši istorija prasideda apsakymu „Snowing in Greenwich Village“, 1956 m. paskelbtu „The New Yorker“. Įsikūrusi Niujorko bute Maplesų pora bando išlikti laiminga 1963 m. publikuotame apsakyme „Giving Blood“, paskui Maplesų šeimą skaitytojas pamato ieškančią savo tapatybės politikoje („Marching Through Boston“, 1965 m.). Šeima pradeda byrėti 1966 m. apsakyme „Your Lover Just Called“, kol galų gale istorija savo piką pasiekia „Playboy“ skelbtame „Gesturing“.

Šiame apsakyme skaitytojas mato šeimą beveik visiškai suirusią. Nors skyrybos nejvykusios, vyras išeina iš namų ir pradeda blaškytis tarp žmonos ir meilužės. Autorius labai detaliai aprašo, kaip po kiekvienos iš moterų apsilankymo jis kruopščiai savo bute atstato vienišiaus tvarką. Ir jį labiau jaudina tie tvarkymosi gestai, nei apsilankančios moterys. Po kurio laiko vyras ima skųstis žmonai nesiklostančiais santykiais su meiluže. J. Updike'as pasistengia, jog šio pokalbio situacija būtų kiek įmanoma labiau ironiška – vyras nežino, jog žmona irgi turi meilužį. Ir jis, kalbėdamas apie savo slaptą romaną, sutuoktinei tvirtina – tai netikra. Ir žmona sutinka su tuo. O pokalbį sekantis skaitytojas supranta, jog kas jau kas, bet būtent santuoka nėra ta terpė, kur galimi tikri santykiai. Galų gale abu ryžtasi nesiskirti, pakartodami, jog meilužiai netikri, o santuoka tikra, tikra ta susiklosčiusi kasdienių gestų choreografija. Tačiau J. Updike'as pasistengia pabrėžti, jog tai specifinis tikrumas – jie lieka ne kaip individai, turintys savo gyvenimus ir vardus, bet kaip Maplesų šeima.

Apžvelgti visą „Playboy“ skelbtą literatūrą sunku, čia savo tekstus publikavo tokios garsenybės kaip Bernardas Malamudas, Vladimiras Nabokovas, Kurtas Vonnegutas, Hunteris S. Thompsonas, Robertas Cooveris, Harukis Murakamis. Kaip pasakojo A. K. Turner, žurnalas kasdien sulaukdavo bent 50 pasiūlymų spausdinti įvairiausius literatūros kūrinius. Tačiau jei dar iki XX a. 8-ojo dešimtmečio „Playboy“ skelbta literatūra buvo suvokiama kaip laisvo, kiek hedonistiško individo manifestas, tai vėliau žurnalas, nepaisant pasitaikančių garsių autorių, virto tiesiog vienu iš masinės kultūros standartų. Pasakojama, jog H. Hefneris iki pat XX a. 9-ojo dešimtmečio pabaigos pats dar vis peržiūrėdavo visą čia skelbiamą medžiagą, kontroliuodamas, kaip skleidžiama jo laisvo ir lengvai gyvenančio individo – nugalėtojo – ideologija. Tačiau žurnalo pirkėjas nebesijautė kaip „Playboy“ klestėjimo laikais, socialinių ir seksualinių ideologijų kova jau nebuvo tokia aktuali. Dabar „Playboy“ tapo nostalgijos ženklu kultūrai, kurios nebėra.

Tomo Kos iliustracijos

SEKSAS IR TEKSTAS

SANDRA BERNOTAITĖ

Prieš sėsdama rašyti šį gedulingą straipsnį, išgėriau kavos, įsijungiau pateforną ir užsidėjau džiazo plokštelę. Dabar ore skraidžioja Tsyochio Yamamoto trio garsai. Džiazas gražiai dera prie temos apie Hugh̨ą Hefnerį. Gal ne visi žino, bet Hefneris savo laiku labai prisidėjo prie džiazo populiarinimo ar, galima sakyti, legalizavimo tarp baltųjų. Tai vyko Niujorke septintajame dešimtmetyje. Dabar sunku įsivaizduoti Niujorką be džiazo, o dar sunkiau – be sekso. Juk serialas „Seksas ir miestas“ iš ten. Kai prieš dešimtmetį vaikščiojau Manheteno gatvėmis, apėmė jausmas, kad matau gyvus personažus iš šio serialo. Tuomet dar nebuvau laikiusi rankose žurnalo „Playboy“, todėl ryšio tarp jų nepastebėjau.

Po kelių metų Melburno knygų komiso parduotuvėje aptikau krūvelę senų žurnalų su kiškučių ausytėmis ant viršelių. Tai pagavo mano žvilgsnį, tad stabtelėjau, panėriau pirštus tarp puslapių, ėmiau skaityti turinius. Norėjau pirkti visus, bet prie kasos nusinešiau tik du: 1974 m. ir 1987 m. numerius. Kodėl būtent šiuos? Pirmiausia, jeigu ne seksas 1974-aisiais, nebūčiau gimusi 1975-aisiais. O vėlesnis numeris pasirodė įdomus dėl to, kad jame buvo straipsnis apie pirmąjį „Playboy“, kuriame publikuotos dar visai jaunutės, labai organiškos ir charizmatiškos Merilyn Monroe nuotraukos.

Po šių pirkinių susidomėjau „Playboy“ reiškiniu. Kaip nuo tų laikų pasikeitė erotikos estetika? O straipsnių turinys – ar literatai vis dar svajoja patekti į žurnalo puslapius? Po savaitės, nusprendusi, kad reikia atlikti tyrimą iki galo, nuėjau į spaudos kioską ir įsigijau naujausią „Playboy“ numerį (buvo 2012 m. vasara). Pastebėjau esminį skirtumą, žymintį moters kaip erotinio objekto evoliuciją: dingo „krūmai“ ir atsirado implantai. Visa kita, šiame kontekste, tik smulkmenos.

Bet tekstai, tekstai! Atsivertusi senuosius „Playboy“ pamačiau, kad tekstų paklodės savo dydžiu nenusileidžia plotams nuogybės ant šilko paklodžių ar kur kitur. Kaip susijęs seksas ir tekstas?

„Playboy“ puslapiuose radau pavardes tokių autorių, kaip Vladimiras Nabokovas, Johnas Updike'as, Joyce Carol Oates, Saulas Bellowas. Straipsniuose aptariami Ayn Rand ir Jackas Kerouacas. Šriftas smulkus ir tankus, puslapiai dideli. Daug puikios kokybės interviu, kuriems skirta daug laiko, finansų ir pastangų. Gal koks trečdalis straipsnių priskiriami rubrikai *Humoras*, gausios iliustracijos, į akis tučtuojau šoka karikatūros su nešvankybėmis. Niekas neverčia tekstų skaityti, galima tik žiūrėti į paveiksliukus ir „būti su savimi“. Bet jeigu norisi apkaltinti tuos, kurie mėgsta seksą, pasidavimu žemiausiems instinktams, primitymvumu, lėkštumu ar neapsiskaitymu, turi prikąsti liežuvį ir apsimesti, kad nežinai, jog literatai užsiėmę dviem pamatinėmis jėgomis: Erosu ir Tanatu. Beje, vartant senus „Playboy“, pakanka laiko prisiminti, kad visi mes mirsime. Ir kad tie liauni sultingi moterų kūnai, kokiais „krūmais“ ar braziliška depiliacija besipuoštų, per šitiek metų nuo publikacijos gerokai apvyto, o kai kurie jau ir supuvo.

Senieji „Playboy“ yra įspūdingi ir dėl reklamų. Be abejo, rūkymas „tik pravėdina plaučius“, o brangus konjakas – puiki įžanga, einant žaisti į

miegamąjį. 1967 m., pristatant naują filmavimo kamerą *Vivitar Super* 8, detalėmis buvo „išrinkta“ ne tik kamera, bet ir mergina, vilkinti maudymosi kostiumėlį. Kitaip tariant, kameros modelis ir mergina-modelis puikiai tilpo vienoje nuotraukoje, o naudojimosi instrukcijos viena kitą papildė. Nereikia sakyti, kokiai tikslinei auditorijai buvo skirtas ir pirmasis, ir antrasis objektai.

Kai Hefneriui viename interviu pakartojo feminisčių kaltinimą, esą jis žiūri į moteris kaip į objektus, pleibojus šūktelėjo: „Betgi jos ir yra *objektai*!“ – ir tučtuojau nukreipė kalbą į moterų išsilaisvinimą, teisę į laisvą seksą, abortus ir visokias kitokias iniciatyvas, padedančias žmonėms jaustis suaugusiais. Išties, nėra nieko keisčiau, negu vieni suaugusieji, nurodinėjantys kitiems suaugusiesiems, kaip jie turėtų jaustis savo kūne, kaip turėtų elgtis su priešinga lytimi ir dar daugiau – kaip jie turėtų elgtis su savimi ar kitais nuogi, privačioje aplinkoje, lovoje. Žiūrėti į moterį kaip į objektą ar kaip į subjektą – juk tai priklauso nuo situacijos, judviejų santykio. Kodėl gi moterys negalėtų žiūrėti į vyrą kaip objektą? Po dvidešimties metų nuo „Playboy“ pradžios, kitam vyrui (!) kilo mintis leisti „Playgirl“ žurnalą, bet jis nepatyrė tokios sėkmės, nepaisant to, kad iki šiol su pertrūkiais egzistuoja. Tiesiog „Playgirl“ auditorija gana greit liovėsi būti moteriška. Paaiškėjo, kad į nuogus vyrus labiausiai geidžia žiūrėti... kiti nuogi vyrai.

Kalbant apie „Playboy“ ir literatūrą: vienas iš feminisčių kaltinimų – kad žurnalas ne tik pademonstravo, bet ir sustiprino vyriškos literatūros pirmenybę prieš moterišką. Jame reprezentuojama vyriška literatūros platforma. Kaip moteris išstatoma vyriškam žvilgsniui (*male gaze*), taip ir moteriška proza paklūsta vyrijos literatūriniam kanonui su jo rašytomis ir nerašytomis taisyklėmis.

Bet moterys dirbo ir tebedirba „Playboy“, ir ne tik pusnuogiais modeliais. Garsios autorės Margaret Attwood, Joyce Carol Oates, Ursula K. Le Guin, Nadine'ė Gordimer, Annie'ė Proulx, Doris Lessing ir feministė Germaine Greer dažniausiai minimos šiame kontekste.

Nestebina, kad Vladimiras Nabokovas, Jackas Kerouacas ar Philippas Rothas rašė Hefnerio žurnalui. Vyrai niekada nevengė temų, susijusių su seksu. Jiems visada buvo leidžiama jaustis džentelmenais, kurie, kaip Jamesas Bondas, miegamajame palieka vieną patekintą (be abejo) moterį tam, kad kitame miegamajame rastų kitą nepatenkintą ir jai „padėtų“. Bet kai „Playboy“ turinyje pamatai tokias pavardes, kaip Margaret Atwood ar Germain Greer, nejučia pakyla vienas antakis ir imi ieškoti, kodėl yra taip. Žinoma, moterys skaito vyrų auditorijai skirtus žurnalus lygiai taip pat, kaip aistringai serga žiūrėdamos pasaulinius futbolo ar krepšinio čempionatus, bet visada iškyla klausimas, ar tai yra nuoširdus susidomėjimas? Gal mes, moterys, tik norime patikti vyrams, tapdamos jų „draugeliais“, demonstruodamos, kad mėgstame vyrų žaisliukus? (Kadaise šitaip žaidė heteros, Senovės Graikijos kurtizanės, trumpai nusikirpdavusios plaukus tam, kad iš nugaros taptų panašios į berniukus.)

Kai Nabokovas išsiuntė savo „Lolitos“ rankraštį leidykloms, atsiliepė tik prancūzai. Jis žinojo, kad amerikiečiams tema taip pat įdomi, bet žinojo ir kokius tabu neatsigręždamas pervažiavo. Buvo akivaizdu, ką pakutens auditorijos sąmonėje romano protagonistas, svajojantis apie paauglės kūną, numanė, kad tai bus skandalinga, o skandalas atneš šlovę ir tokį „pasmerkimą“, kuris knygą pavers bestseleriu. Galima tik spėlioti, kokią sėkmę toks kūrinys būtų atnešęs moteriai.

Dvidešimtojo amžiaus kultūrai reikėjo tokių sukrėtimų, kaip „Lolita“ ir „Playboy“, kad taptų įmanoma kalbėti apie libido vis laisviau. Tiek kinas, tiek literatūra pamažu tapo tomis platformomis, kuriose garsiai prabylama apie sekso tabu. Jei anuomet nebūtų pasirodęs „Playboy“, ar skaitytų desperatiškos namų šeimininkės „Penkiasdešimt pilkų atspalvių“ šiandien? „Playboy“ normalizavo daug dalykų, kurie buvo už ribos.

Ar „Playboy“ įvedė moteris į vyrų pasaulį ir leido būti lygiavertėms? Joms leido būti emancipuotoms tiek, kad galėtų rinktis, ar būti emancipuotų vyrų meilužėmis, ar motinomis ir žmonomis. Literatūros bare dar ilgai nevyko sukrėtimai. Tos literatės, kurių darbai buvo publikuoti „Playboy“, atvirai nerašė apie seksą. Jos kūrė tarsi apsimesdamos, kad viskas gerai, kad yra lygios su vyrais autoriais – tereikia būti talentinga ir sunkiai dirbti, o tada jau įrodysi, jog esi meistrė, gausi pripažinimą ir įvertinimą. Nei Atwood, nei Oates negarsėja kaip feministės, bet jų kūryboje liečiamos moterims aktualios temos, ypač smurtas prieš jas. Atwood „Tarnaitės pasakojimas“ savo laiku atrodė skandalingas, ir netgi jos vyras (taip pat rašytojas), perskaitęs rankraštį, perspėjo: atsargiai, pakliūsi į bėdą. Šiandien šis romanas jau nesukelia diskomforto, nešokiruoja, tai greičiau tikrovės metafora, negu distopija (bent man).

Dabar jau žinome, kad to nepakanka, kad moterims iki šiol tenka siekti ne tik vyrams leistinos seksualinės laisvės, bet ir vyrų literatūrinės laisvės. Be to, pats autoritetas, vertinant kūrinius ir juos apdovanojant ar kanonizuojant, pagal apibrėžimą yra patriarchalinis konstruktas. Visai įmanoma, kad daugiau matriarchatinių bruožų įgavusi kultūra išvis neužsiimtų vertinimu. Iš čia kyla noras patirti, kaip skirtingai atrodytų literatūra, atplėšus ją nuo patriarchalinės platformos. Kas, jeigu išvis būtų grįžta prie sakytinės literatūros, nerašytų pasakojimų? Gal atgyveno pati literatūros kaip teksto forma? Kai taip pagalvoji, dvidešimt pirmas amžius ima atrodyti kupinas pažadų, jog daug dalykų iš esmės pajudės.

Su „Playboy“ susijusi australė Germaine Greer – klasika tapusi jos knyga „The Female Eunuch“ („Moteriškas eunuchas“) pasirodė 1970 m. – ne literatė, ji feministė, skandalistė, einanti prieš srovę net feminizmo atžvilgiu: atvirai deklaruojanti savo seksualinę laisvę, teisę į sprendimus, su kuo miegoti ir kaip dažnai miegoti. Greer buvo „groupie“, atvirai keitė vyrus, pasisakė už pornografiją ir grupinį seksą. Su „Playboy“ ji susidėjo iš išskaičiavimo – tai bene vienintelis būdas būti išgirstai itin plačios auditorijos. Jos nutolimas nuo „Playboy“ (ir Hefnerio kentėjimas nuo savo paties įvaizdžio pastaraisiais keliais dešimtmečiais, nes juk niekas seniai nebesižavėjo pižama vilkinčiu apgailėtinu seniu, kuriam vis dar suvaidinama zuikučių orgija) parodo, kad priežasties tarp pornografinių nuotraukų ieškoti geros literatūros ar aktualios publicistikos seniai nebėra.

Pagavau save: pirminis impulsas rašyti apie Hefnerį straipsnį iš moters pozicijos buvo toks nostalgiškai atgyvenęs. Noras pabūti lygia su vyrais, bent savo vaizduotėje, bent jau vieno straipsnio rėmuose pačiai įtikėti, jog rašyti pozityviai apie vyrą, kuris fetišizavo moteris didelėmis krūtimis ir peroksidiniais plaukais, vis dar yra drąsu... Laimei, jau ne.

Playboy is dead? Norisi dėti klaustuką, kad sakinys nuskambėtų filosofiškai. Kai miršta žmogus, kuriam virš devyniasdešimties, reikia sakyti: „Ką gi, jis nugyveno puikų, ilgą gyvenimą“. Hefnerio atveju norisi pridurti: tikėkimės, ties šia simboline riba prarado aktualumą ir Šaltojo karo laikų artefaktas – savaime suprantamus dalykus įkyriai propaguojantis žurnalas. Literatams nebereikia gultis greta nuogų moterų tam, kad būtų pastebėti. Moterims nebereikia rašyti taip, kad patiktų vyrams ekspertams. *Playboy is dead, now let's play!*

KRAUJAS

NODARAS DUMBADZĖ

Trumpai kirptas berniūkštis, nunarinta galva stovintis po liepa ir laikantis rankoje ant šakelės suvertus gružlius, žvelgė į basas, purvu aplipusias savo pėdas ir mąstė: „Kaip tas senolis panašus į mano tėvą! Žili plaukai... Juodi antakiai... Plati nosis... Gražios akys... O balsas – žemas, malonus... Užsimerkęs tikrai galėčiau įsivaizduoti, kad jis – mano tėvas!“

Ir berniūkštis užsimerkė.

– Štai todėl ir pasikviečiau jus, batono[1] Kišvardi! Jėgų nebeturiu! Visai pasileido, niekdarys! Visi vaikai, kaip vaikai – nuo knygos neatplėši, o šitas per kiauras dienas ir naktis gružlius meškerioja! O ką jis aną trečiadienį iškrėtė?! Arbūzą į bendrą – mūsų ir Gopodzės – šulinį įmetė! Arbūzas persprogo, ir dabar jau antra savaitė dvi šeimos nebe vandenį geriame, o kompotą!

– Trenk mane, perkūne! Ar teisybė, bičo? Nesirūpinkite, kalbatono[2] Julija! Pasiimu jį į Guriją, pakariu už kojos ant platano šakos – pašokinės jis man!

– Nežinau, ant ko jį karsite, bet pasakysiu štai ką: laiminga motina, kad nematė jos akys šitokio niekdario. Tėvas, tarp mūsų šnekant, irgi laimingas...

– Kaip jums atrodo, kalbatono Julija, nebus iš jo naudos?

– Nežinau, nieko aš nežinau... Spręskite pats: pasiunčiau jį ne per seniausiai į malūną... Pūdą rinktinių kukurūzų išsinešė, galvijas, o grįžo vos su penkiais svarais miltų maiše. Pasirodo, viską atidavė netikėliams Valiko Kuchalašvilio vaikams! „Visa kirbinė jų ten, – sako, – gyvena pusbadžiu...“ Kaip jums patinka, ką?!

– Trenk mane, perkūne! Ar tiesą sako, bičo?

– O štai dar kas! Užvakar jiedu su draugeliu, su Kukurio Ugulavos nenaudėliu, įsivogė į savo geografijos mokytojo Datiko Cveravos – tik pamanykite! – sodą, prisiplėšė persikų ir išmainė juos į tabaką! Kaip jums tas patinka?!

– Trenk mane, perkūne! Ar teisybė, bičo?

– Ko jūs vis kaip užvestas: „teisybė“, „teisybė“? Negi aš meluočiau?!

– Ką jūs, ką jūs, kalbatono Julija! Aš tik todėl, kad... Nejaugi nebėra jokios išeities? Nejaugi jis visai pražuvęs?

– Ne, kodėl gi? Išgelbėti jį galima, tik tas – ne mano jėgoms... Čia tvirtos vyriškos rankos reikia! Be kita ko, ant mano sprando dar du žvėriūkščiai – Zurabas ir Vachtangas, mano Kolios vaikai. Dar baisesni... Pargins karves, pats įsitikinsite!

– Ta-a-ip... Kuo čia jums padėjus, kalbatono Julija! Kol jo tėvai buvo gyvi, manęs prie vaiko iš tolo neprileisdavo... O ką dabar daryti? Kaip jį prisijaukinti? Kaip jo širdį sušildyti? Svetimas aš jam, supraskite, svetimas!

– Nesakykit, batono Kišvardi! Juk jis – šioks ar toks, o vyras. Su kitu vyru lengviau bendrą kalbą rasti... Be to, jis jūsų giminės tęsėjas..

– Tas, žinoma, teisybė... Tiktai kaip jo mokslai, kalbatono Julija?

– Hm... Berniūkštis, kuris vagia savo mokytojo persikus... Kuris dėl nepadorios knygiūkštės, dėl kažkokio „Dekamerono“, parduoda savo močiutės sidabrinius šaukštus... Apie kokius mokslus toks berniūkštis gali galvoti, pasakykit man, dėl Dievo meilės, batono Kišvardi!

– Teisybė, bičo? Nutarta! Pasiimu jį į Guriją ir pakabinu už kojos ant platano!

– Na va, prašom, tik pasižiūrėkite į jį: mes čia iš proto kraustomės, o jam – tas pats! Pro vieną ausį įėjo, pro kitą išėjo!

O berniūkštis užsimerkęs stovėjo po liepa ir galvojo: „Pavargo vargšė mano močiutė Julija... Koks malonus buvo anksčiau jos balsas, o dabar? Kaip piktai rėkia! O gal man tik taip atrodo? Senelis – gal tikrai jis mano senelis? – šneka ramiai, maloniai... Ne, ji bus iš tikro pavargusi... Ak, tegul tik neišsiunčia manęs dabar su tuo – gal seneliu? Tegul tik... Ir aš daugiau niekados jos neskaudinsiu, niekados! Kad tik neišsiųstų... Kad tik neišsiųstų...“

– Našlaitis juk, kalbatono Julija... Jam ne tik diržo, bet ir atjautos reikia...

– Našlaitis našlaičiui nelygu! Labai jis tą atjautą vertina? Atjauta...

– Ar teisybė, bičo? Ogi pasiimsiu jį į Guriją, o kad pakabinsiu už kojos ant platano šakos... Kada man jį pasiimti, kalbatono Julija?

– Kad ir dabar! Kiek čia truks suruošti!

– Taip greitai? Berniūkštis juk plikas kaip tilvikas!

– Tokį pernai iš Avčalo ir parsivežiau, batono Kišvardi... O gal įsakysit jam auksu ataustą čochą[3] įtaisyti?

– Vargšas berniukas...

– Gal pasistiprinsit prieš kelionę, batono Kišvardi?

– Na ne, nesirūpinkite, kalbatono Julija... Užkąsim Samtredyje, o nuo ten iki namų – jau ranka paduot...

– Jūsų valia... Gero kelio... Te globos jus šventasis Jurgis!

– Ir jūs, kalbatono Julija, likite su Dievu!

– Štai, paimkite, batono Kišvardi!

– Kas čia?

– Visokiausi jo dokumentai... Rugsėjį, reikia manyti, leisite jį į mokyklą, prireiks... Į ketvirtą klasę perėjo... Tiesa, pažymėjime klaida... Turėjo įrašyti Nodarį Lomdžariją, įrašė Nadirį![4] Nors gal ir ne klaida... Gal taip ir yra?

– Teisybė, bičo[5]? Tai ką? Pasiimu jį į Guriją ir pakariu už kojos po platanu.

– Karkite už ko tik norit, tegul tik mano akys jo daugiau nemato!

– Už kojos, už kojos pakarsiu!

– Tepadeda jums Dievas!

– O nepadės, tai taip prigriebsiu, kad akmenys verks iš gailesčio!

– Tad viso geriausio, batono Kišvardi!

– Viso geriausio, kalbatono Julija!

Šią vaiko perėmimo procedūrą 1938 metų rugpjūčio pusiaudienį nedidelėje Chonio gyvenvietėje įvykdė Imeretijos močiutė, kitaip tariant, Nodaro Lomdžarijos motinos motina, kalbatono Julija Mikeladzė, ir senelis iš Gurijos, kitaip tariant, tėvo tėvas, batono Kišvardis Lomdžarija.

O po valandos berniūkštis, kitaip tariant, Nodaras Lomdžarija, 1928 metais liepos 14 dieną gimęs Tbilisyje, tarnautojo šeimoje, jau turseno

[1] *Batono* – mandagus kreipinys į vyriškį.

[2] *Kalbatono* – mandagus kreipinys į moterį.

[3] *Čocha* – ilgas viršutinis gruzinų drabužis su šovininėmis ant krūtinės.

[4] Žodžių žaismas: Nodaras – vyro vardas, *nadiri* – žvėris.

[5] *Bičo* – kreipinys į berniuką.

nelyg virve paristas veršelis paskui savo senelį, tylomis žingsniavusį įkaitusiu dulkėtu keliu…

Iš Chonio iki Kulašio senelis su anūku nusigavo pakeleivingu automobiliu, iš Kulašio iki Samtredžio – vežimu. Čia, net neužkandę, persėdo į arbatos fabriko sunkvežimį, važiuojantį iki Čochataurio. O tada jau pėstute iki Intabuečio kaimo.

Senelis ėjo pirma, vaikas – iš paskos. Senatvės nuvargintas senutėlis krenkštė ir dejavo. Nutildavo tik išvydęs ką nors priešais ateinantį. Žemai nusilenkdavo keliauninkui, palūkėdavo keletą minučių, o paskui dejuodavo ir krenkšdavo toliau. Retsykiais jis atsigręždavo į berniūkštį. Taip sena kumelė atsigręžia į atsilikusį kumeliuką, nes baiminasi, kad praras paskutiniąją savo atžalą.

Berniukas eidamas mąstė: „Štai pirma manęs žingsniuoja senukas – liesas, ligotas, dejuojantis, su išblukusia kepure ant galvos, kuris pažadėjo pakarti mane už kojos ant medžio šakos… Šis senukas – mano senelis. Mano tėvo tėvas… Senelis! Ir kas mane verčia sekti jam iš paskos? Kodėl aš taip klusniai, nelyginant vergas, velkuosi dulkėtu keliu? Gana būtų poros žingsnių į šoną – ir baigta: laisvas kaip vėjas! Tačiau ne! Negaliu! Kažkokia jėga mane iš nugaros stumia pirmyn: pėdink paskui senelį – ir jokių kalbų! Kas tai per jėga? Kodėl aš, toks pavargęs, toks alkanas, nukamuotas kaitros ir ištroškęs, nedrįstu pasukti į šoną? Kodėl? Kaip vadinama ta jėga?“

– Ką mąstai, anūkėli? – staiga atsisuko senelis.

– Nieko, – aiktelėjo amo netekęs berniūkštis. Visko jis galėjo tikėtis, tik ne tokio klausimo.

Senukas sustojo šalikelėje, prisėdo. Atsidūsavęs ir išsikrenkštęs pradėjo lenkdamas pirštus skaičiuoti: 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38.

– Tu gimei dvidešimt aštuntaisiais, anūkėli. Dabar – trisdešimt aštuntieji. Vadinasi, eini vienuoliktus… Didelis jau… Tai kaip gali apie nieką nemąstyti, ką? O gal slepi nuo senelio?

– Kad ne, seneli, aš tikrai nieko nemąsčiau! – sumelavo berniukas.

– O laikas būtų priprasti ir mąstyti, laikas…

Stenėdamas ir aimanuodamas senukas stojosi ir ėjo toliau. Vaikas – kaip teliukas, paristas virvele – klusniai nusekė iš paskos.

Berniūkštis – įdegęs, sutaršyta plaukų kupeta – stovėjo atsirėmęs į platano kamieną, liūdnai žvelgė į basas, purvu aplipusias savo pėdas ir mąstė: „Kaip jinai paseno, susirietė per vienerius metus! Veidas – vienų raukšlių… Balsas kažkoks prislopęs. O vis dėlto ji panaši į mano motiną – jauną, gražią, švelnią… Gerąją rudakę mamą. Ir iš eisenos panaši, ir plaukai tokie pat… Užsimerkęs galėčiau įsivaizduoti, kad ji – tikrai mano mama!“

Tačiau berniūkštis neužsimerkė. Berniūkštis išsigando.

– Nebėr man ramybės, batono Kišvardi! Nelaimingos jo motinos šmėkla dieną naktį vaidenasi… O ir sąžinės balsas persekioja… Nuo tada, kai jį pasiėmėte, vaikštau lyg nesava, atrodo, kas būtų širdį iš krūtinės išplėšęs… Grąžinkit man vaiką, batono Kišvardi!

– Hm, vaikas jis buvo tada, kai pasiėmiau iš jūsų. Dabar jis – vyras, tad pats tegul sprendžia. Panorės grįžti pas jus, nedrausiu.

– Pyksta jis ant manęs… Jeigu kas ir galėtų mudu sutaikyti, tai tik jūs, batono Kišvardi. Jūs – žmogus išmintingas…

– Juk dar du tokius pat turite, kalbatono Julija… Palikit man bent tą vieną!

– Negi skaičius svarbu? Du, dešimt, šimtas – ar ne tas pats galas?! Močiutei vaikaitis vaikaičiu lieka, batono Kišvardi.

– Tas teisybė… Tačiau ką man daryti? Juk kai numirsiu, jis turės pratęsti Lomdžarijų giminę…

– Bet aš juk nekeisiu jo pavardės! Anie du irgi gali būti Lomdžarijos, tiktai šitą man atiduokite!

– Vadinasi, atimti berniuko atvažiavote, kalbatono Julija?

– Neleiskite, kad į kapus mirtinai nusidėjusi nueičiau! Kaip aš tenai jo motinai į akis pažiūrėsiu?

– Ak, kalbatono Julija, dar neaišku, kuris mudviejų pirmas tenai nukeliausime. O kaip man reikės jo tėvui ir motinai į akis žiūrėti, jeigu aš pasiskubinsiu pirma jūsų?

– Neduok Dieve jums numirti, batono Kišvardi!

– Šis vaikas man – ir laukas, ir vynuogynas, ir malūnas, ir kapas, ir antkapis… Ne, neatiduosiu jo, nors užmuškit!

– Tuomet mirsiu aš! Va čia, jūsų akivaizdoje!

– Dėl Dievo meilės, ką čia dabar šnekate, kalbatono Julija! Bičo, ar eisi su ja?

– Na, negi jis pasisakys? Jis jūsų gėdinasi!

– Ar teisybė, bičo?

– Jam motiniško švelnumo reikia, batono Kišvardi! Apskalbti, išlyginti, išmaudyti, nugarytę nutrinti, sušukuoti… Juk jūs negalite atstoti jam motinos?

– Na, kaip čia pasakius… Ligi šiol, ačiū Dievui, neblogai juo rūpinausi… Jūsų į talką tikrai nesikviečiau…

– Nesiginčysiu, nesiginčysiu, batono Kišvardi! Ir vis dėlto… Kojas vaikui prieš miegą nuplauti, į mokyklą dėl jo lakstyti… Ne vyro darbas!

– Jam ir mūsų mokykloje visai neblogai… Tik pas jus jį žvėrimi pravardžiavo ir jūs, kiek pamenu, nepriėštaravote, nors vaikas – visai ne žvėris…

– Ir kodėl man tada liežuvis nenudžiūvo?

– Tik nemanykite, kad pas mane jis tapo angelu ir nebevagia persikų!

– Ir į sveikatą!

– O gal manote, kad nebedalina miltų?

– Kas tie miltai, Dieve! Ką turiu, viskas jo! Kad nori, tegul sudegina, argi prieštaraučiau?!

– O dar jis rūko, žalčiukas!

– Ar teisybė, bičo?

– Jūs manęs klauskite, manęs! Ištuštino ir mano kišenes, ir tabakinę.

– Tegul rūko į sveikatą! Juk pats sakėte: vyras!

– Palūkėkite bent mėnesį. Gausiu premiją už šilkverpio kokonus, aprengsiu jį… Juk neišleisiu pas jus tokio driskiaus…

– Tik atiduokite! O aprengti, apauti – mano pareiga! Paskutinę suknelę nusivilksiu!

– Hm, labai jam tiktų!

– Jums tik juokus krėsti, o man širdis perpus plyšta!

– Jau pasakiau, kalbatono Julija: jis – suaugęs, tegul pats nusprendžia!

– Jis jus tikra ikona laiko, kiekvienas jūsų žodis jam – kaip Dievo įsakymas… Paliepkite, batono Kišvardi!

– Dėl Dievo meilės, kalbatono Julija! Kaip aš galiu savo kūnui ir kraujui paliepti: eik, girdi, lauk iš mano namų?

– O aš jam svetima? Argi jis nėra ir mano kūnas ir kraujas? Kas man beliko gyventi? Kokie metai, ne daugiau! Maldauju, nežudykite manęs anksčiau laiko, padovanokite senutei šitą berniuką!

– Gerbiamoji Julija…

– Atsiklaupti prieš jus galiu, ant kelių maldauju…

– Ką jūs darote? Stokite greičiau, dėl Dievo! Tegul bus, kaip norite!

– Visagali Dieve, atsiųsk jam savo palaimą!

– Sudie mano džiaugsmui ir mano palaimai…

– Dievo Motina…

– Eik su močiute, anūkėli!

Štai toks dialogas vyko tarp berniuko senelio iš Gurijos ir močiutės iš Imeretijos lygiai metams po aukščiau aprašytų įvykių prabėgus. Tačiau šį kartą tai nebuvo vaiko perėmimo procedūra. Šį kartą kunkuliavo verdantis dviejų kraujas, raudojo dvi besidaužančios širdys. Dviem lygiavertėms meilės jėgoms susikovus, berniuko širdis ėmė plakti tankiai, jo gerklę gniaužė sūrus tumulas, jį mušė šaltas prakaitas ir degino šiurpas, jis visas drebėjo nuo didžiulės sopės krūtinėje. Vieną akimirką kažkokia nepažįstama jėga stumte stūmė jį į močiutės glėbį, o kitą mirksnį – jau prie senelio. Keliskart berniukas patyrė aštrų skausmą, tarytum jo kūną būtų kiaurai pervėrusi įkaitinta ietis. Visą laiką, kol tarp abiejų senukų vyko šis keistai kartus dialogas, berniukas nerimaudamas ir baimindamasis laukė atomazgos.

Močiutė stojosi, priėjo prie berniuko, apsikabino.

– Džiaugsme mano, šviesa mano akių, eime su manimi, padovanok man dvi papildomas gyvenimo dienas!

Močiutė verkė, o karštos jos ašaros lašėjo berniukui ant pakaušio. Išsiverkusi pabandė trūktelėti berniūkštį į save, tačiau vaikas stovėjo kaip įkaltas, kaip geležinis kuolas, kaip medis, įleidęs į žemę šaknis.

– Eik su ja, anūkėli, eik su savo sena močiute… Atsidžiaugs tavimi, grįši pas mane… Iki tol ir aš spėsiu tavęs pasiilgti… Ką manai? Būti anūku – nelengvas darbas! Sunku būti anūku, sunku, ypač kai seneliai – du tokie kriošenos kaip aš ir tavo močiutė… Eik su ja, brangusis… O tavo kirvis, lova, kauptukas, spaudyklė, pintinė, karvė, teliukas, ožka ir paršelis niekur nedings, lauks, kol grįši…

Berniukas klausė, žiūrėjo ir stebėjosi: kirvis, kauptukas ir pintinė kėpso skirtingose kiemo vietose, karvė, veršelis, ožka ir kiaulė – taip pat skirtinguose kampuose, tai kaip senelis, jų nematydamas, geba tiksliai parodyti, kur kiekvienas vardijamas daiktas ar gyvulys yra?

O senelis kalbėjo toliau:

– Štai tavo kuprinė ir vadovėliai – gruzinų kalba, istorija… Kas dar? Gal ir nieko… Kelnės, marškiniai ir batai – ant kūno. Iki Samtredžio pėdink basas, nes, kol pareisi iki namų, čuviakus[6] prakiurdysi. Lyg ir viskas… Na, pirmyn!

Kišvardis Lomdžarija suprato, kad dabar jo anūkas pavirs geležies stulpu, medžiu, giliai įleidusiu šaknis į žemę, taip giliai, kad jokiomis graudžiomis litanijomis jo neišrausi. Reikėjo rasti kitokį būdą. Tačiau kokį?

O dar Kišvardis Lomdžarija suprato, jog anūkas atsidūrė užburto rato viduryje, ir tarpusavyje besikaunantis kraujas plėšia jį pusiau. Kuri pusė nugalės? Kuris kraujas švęs pergalę? Laukti, kaip kova pasibaigs, negalima… Kažkas privalo užtvenkti šią burbulais verdančio kraujo tėkmę…

Todėl Kišvardis Lomdžarija aplenkė močiutę:

– Na, ko lauki? Nusibodo man jau burną aušinti!

Berniukas išgąstingai pažvelgė į senelį.

– Marš! Ir kad nedrįstum gręžiotis! Supratai?

Karčią nuoskaudą ir gailestį vaikas pajuto tuo pat metu. Močiutės buvo gaila, senelis nuvylė. Nuo ašarų jo žvilgsnis padūmavo, galva nevalingai nusviro. Žodžio netaręs, klusniai lyg saitu paristas veršelis, nusekė dulkėtu Čochataurio keliu paskui savo sukriošusią, susikūprinusią, juodai vilkinčią močiutę.

Kišvardis Lomdžarija sėdėjo prie židinio ir laukė, kol variniame puode užvirs vanduo.

Kišvardis Lodžarija žvelgė į ugnį ir mąstė. Mąstė, nors stengėsi atsikratyti įkyrių, nelinksmų minčių. Tik ar gali žmogus nuo savo minčių pasislėpti? Juk žmogus – ne Dievas…

„Nereikėjo berniuko išleisti… Tačiau juk negalėjau likti abejingas senutės skausmui… O dabar skauda pačiam. Kitą savaitę nueisiu, paprašysiu, kad vaiką grąžintų. Neatiduos – jėga atsiimsiu! Sakysiu: kokią turi teisę atimti mano kūną ir kraują? Juk tu – ne Dievas! Bet… Ir ji gali atsakyti man tais pačiais žodžiais, nes ir aš – ne Dievas, o tik paprastas mirtingasis… Berniukas lygia dalia mudviejų abiejų… O, kad būčiau Dievas! Ak, sunku, sunku būti žmogumi, daug sunkiau, nei Dievu… Laimė, mūsų Išganytojas Jėzus Kristus pats tuo įsitikino… Nueisiu pas ją kitą savaitę, atsiklaupęs maldausiu… Nors ne… Savaitės neištversiu… Eisiu poryt… Ne, rytoj pat! Vos tik praauš, tuojau ir keliausiu… Viešpatie, kad tik greičiau rytas!“

Štai apie ką mąstė Kišvardis Lomdžarija, sėdėdamas prie židinio ir laukdamas, kol variniame puode užvirs vanduo, kai durys staiga atsivėrė ir ant slenksčio sustojo berniukas – nuleista galva, su čuviakais ant pečių.

– Ačiū tau, Viešpatie! – sušuko senelis.

– Grįžau, – sumurmėjo berniukas.

– Žinojau, kad grįši, – tarė senelis.

Paskui Kišvardis Lomdžarija pripylė varinį dubenį karšto vandens iš varinio puodo ir ilgai plovė pavargusias anūko kojas. Paskui paklojo jam ant tachtos, o pats nuėjo miegoti į mažą kamarėlę…

Vidurnaktį senelį prikėlė anūko balsas:

– Seneli, ar galiu pas tave?

– Eik šen, vaikeli! – atsakė senukas ir pasislinko prie sienos.

Berniukas atsigulė, prisispaudė prie senučio.

„Koks jis sušalęs, vargšas seneliukas!“ – pagalvojo anūkas.

„Koks jis įkaitęs!“ – pagalvojo senelis.

Po kurio laiko senelis paklausė:

– Žinai, kas tave pas mane parvedė?

– Ne.

– Tai aš tau pasakysiu: kraujas tave pas mane parvedė, štai kas! Kraujas – didelė jėga, vaikeli!

Daugiau nė žodžio jiedu vienas kitam tą naktį netarė. Apie nieką nemąstė, apie nieką nešnekėjo.

Senelis ir anūkas laimingi miegojo.

Už juos mąstė ir šnekėjo kraujas. Tačiau apie ką kraujas mąsto ir šneka, težino tik Dievas.

Iš rusų kalbos vertė Violeta Šoblinskaitė Aleksa

[6] Čuviakai – minkštas odinis kaukazietiškas apavas be kulnų.

ANDRIUS MAMONTOVAS: „ABSOLIUTI LAISVĖ ĮMANOMA TIK KŪRYBOJE“

KALBINA ALFREDAS KUKAITIS

Tomo Petreikio nuotrauka

Šis pokalbis planuotas seniai. Labai seniai. Gal nuo tada, kai 9-ojo dešimtmečio pradžioje moksleiviams skirtoje TV laidoje pirmą kartą pamačiau bei išgirdau Andrių ir jo grupę. Savitumo ir nuoširdumo nepastebėti buvo neįmanoma. Iki šiol gerai prisimenu, kad tąkart pagalvojau – jei šis vaikinas gyventų laisvoje šalyje, daug galėtų pasiekti. Žinia, viskas taip ir susiklostė.

Su Andriumi buvom susitikę ir gyvai kalbėjomės vos kelis sykius, tačiau kaskart jaučiausi tarsi bendraudamas su artimu, mielu bičiuliu.

Pradėkime nuo aktualijų. Šiemet bus išleisti du nauji Tavo albumai (vienas jų jau pasirodė). Abu – instrumentiniai... Tavo kūrybos mylėtojams tai galbūt netaps išskirtine sensacija, nes panašaus precedento jau būta – 2006 m. išleidai taip pat du, tiesa, itin skirtingus albumus („Saldi. Juoda. Naktis“ ir „Tyla“). Pastarajame skamba Tavo instrumentiniai kūriniai. Kaip bebūtų, manau, daugeliui smalsu sužinoti, ar jie bus ne tik atskiri, bet ir skirtingi?

Tai du skirtingi albumai: „Memories of Something That Never Happened“ ir „The Hong Kong Tapes“. Pastarajame rasite kelias muzikines temas iš filmo „Amaya“ ir kitas kompozicijas, kurios nepateko į jo garso takelį. Tai savotiška duoklė mano mylimiausiam pasaulio miestui – Honkongui. Daugelis albumo kompozicijų sukurtos ir įrašytos būtent ten. „Memories of Something That Never Happened“ yra mano naktinių, elektroninių meditacijų rinkinys.

Tarp dainas kuriančiųjų instrumentinis garsynas nėra dažnas reiškinys. Bet Tavuoju atveju akivaizdu, kad tai ne užgaida, o kūrybiškai svarbus poreikis. Tad klausiu: kas motyvuoja susitelkti ties vien instrumentiniais kūriniais?

Esu sukūręs muziką dviem Eimunto Nekrošiaus spektakliams ir dviem Mario Martinsono filmams. Už kompozicijas „Nereikalingiems žmonėms“ Šanchajaus kino festivalyje gavau „Jin-Jue“ („Auksinę taurę“) – pagrindinį prizą už muziką filmui. Kai dar neturiu naujų dainų ar žodžių dainoms, dažnai tiesiog ieškau kažkokių garsų, rikiuoju juos tam tikra tvarka. Taip atsiranda instrumentinės kompozicijos. Manau, kad jos labiausiai reikalingos man pačiam. Kažkuria prasme, ši muzika skirta filmams ar spektakliams, kurių dar niekas nesukūrė. Gal vieną dieną sukurs...

Ar nemanai, jog tai – kiek rizikinga? Turiu galvoje, kad tarp daugybės Tavo dainoms sėkmę ir klausytojų meilę lėmusių faktorių svarbi vieta tenka ir išskirtiniam balso tembrui bei iškart atpažįstamai dainavimo manierai. Kai to nelieka, klausytojai netenka svarbių orientyrų.

Atlikėjui, kurį daugelis žino iš tam tikro žanro dainų, visada rizikinga kardinaliai kažką keisti ar eksperimentuoti. Tokia jau žmogaus psichologija. Klausytojas tave savo mintyse pririša prie tam tikro įvaizdžio ir skambesio, ir niekaip negali priimti, jeigu kažkas neatitinka jo prote susiformavusio vaizdinio.

Galvojau, kad galbūt reiktų pakeisti savo vardą ar susigalvoti kokį specialų projekto pavadinimą. Bet tai vis tiek būsiu aš. Tai muzika, kurią kuriu. Todėl ir ant albumų pasirašau savo vardu ir pavarde. Niekas turbūt nežino mano pirmojo instrumentinio albumo, kurį 1997-ais metais išleidau „Tranzo“ pseudonimu.

Tavo muzikinė odisėja trunka jau daugiau nei 30 metų. Per šį laiką nebūta jokių nuopuolių (net ir „Foje“ baigtis neturėjo ženklesnės įtakos Tavo tolesnei kūrybinei veiklai). Vakaruose panašių pavyzdžių yra ne vienas, bet Lietuvoje tai unikalu. Kas lemia tokį stabilumą, kai fanai gausėja ir jaunėja, kai vienas žmogus geba nuolat išlikti „ant bangos“?

Tai labai apgaulingas įspūdis. Nuopuoliai ir pakilimai yra neatsiejama gyvenimo dalis. Tiesiog aš visada intuityviai jaučiu, kada reikia leisti klausytojams nuo manęs pailsėti, o kada – priminti apie save. Po „Foje“ išsiskyrimo neturėjau jokių progų patirti krizę, nes prasidėjo pasaulinės „Hamleto“ gastrolės, kurios užpildė po paskutinio mūsų koncerto besiveriančią tuštumą. Tiesą sakant, ją stipriai pajutau, kai 2013-ais surengiau savo 30-ies metų sceninės veiklos jubiliejinius koncertus ir maždaug tuo pat metu paskutinį kartą suvaidinau „Hamletą“. 2014-ieji man buvo labai sunkūs psichologiškai, nes būtent tada ir kritau į visišką tuštumą, iš kurios lipau kelis metus. Vėliau atsirado naujas albumas, nauji koncertai, ir pasaulis vėl po truputį pradėjo atgauti spalvas. Keliavau po Tibetą vienas. Ieškojau naujų atspirties taškų. Bandžiau išsiaiškinti, ką toliau noriu gyvenime daryti. Bet muzika mane visada išgelbėja ir grąžina į kelią. Negalėčiau gyventi be koncertų. Tiesą sakant, šiemet irgi nėra lengva, nes prieš didžiuosius pasirodymus Vilniuje ir Kaune gruodžio 17 ir 20 dienomis Lietuvoje praktiškai nekoncertuoju. Man to trūksta kaip oro.

Pradžioje visada būna „žodis“. Kieno „žodis“ buvo svarbus jaunystėje, tie pirmieji „stabai“, „ikonos“?

„Electric Light Orchestra“, „Pink Floyd“, „Ultravox“, „The Stranglers“, „The Cars“, „Soft Cell“, „Kraftwerk“, Jean-Michel Jarre'as, „Depeche Mode“, „A Flock of Seagulls“, „Supertramp“, „Men at Work“, „Men Without Hats“, Leonardas Cohenas, „Kino“, „Akvarium“, Vytautas Kernagis. Visų šių grupių ir atlikėjų įtaką galite girdėti tiek „Foje“, tiek mano solinėje kūryboje.

O šiandieną? Kuris garsynas Tau mielesnis? Tebesi atviras paveikoms? O gal reikia tylos?

Dažniausiai klausausi elektroninės muzikos. Paveikoms esame atviri visi, tiesiog laikui bėgant jau esi susidūręs su dalykais, kurie tave paveikė, ir tampi išrankesnis arba apsistoji ties keliomis tendencijomis. Tyloje būnu po koncertų, repeticijų arba įrašų sesijų. Juk po darbo fabrike neini į kitą fabriką pailsėti.

Andriau, Tavo „fabrikas“ labai didelis – esi ne tik kūrėjas, bet ir prodiuseris. Tavo dėka pasirodė daugelio atlikėjų debiutiniai albumai. Ar šiandieną stebi jaunus gabius žmones? Kuo jie išsiskiria?

Tik stebiu. Nebejaučiu motyvacijos ką nors prodiusuoti. Kažkada prisiliečiau prie pirmųjų „Sel“, „G&G Sindikato“, „Žas“, „Naktinių Personų“, Jurgos Šeduikytės, Tomo Augulio albumų. Dabar visada mielai duodu patarimą ar pasidalinu įžvalgomis, tačiau dėmesį noriu sutelkti tik į paties kuriamą muziką. Laikui bėgant lieka tik tai, kas svarbiausia ir kas priklauso vien nuo manęs. Beje, žodis „kūrėjas“ man visada skamba labai gremėzdiškai. Esu tiesiog dainų autorius ir atlikėjas.

Na, gerai, ne kūrėjas, bet „Gatvės muzikos dienos“ – jau dešimtmetį gyvuojantis Tavo kūdikis, per šį laiką tapęs tarptautine švente. Kiekvieną gegužę Lietuvos miestai kiek pagyvėja, tačiau... neilgam. Kokybiška muzika gatvėse nėra kasdienis reiškinys. Kodėl?

Mes neturime gilių gatvės muzikavimo tradicijų, kokios yra Vakarų Europoje. Lietuvoje miestai nėra dideli, vyraujanti kultūra ir tradicijos kilo iš kaimo. Būtent dėl poreikio plėtoti miesto kultūrą ir atsirado GMD. Neįtikėtinai džiugu, kad gruzinai, latviai ir ypač ukrainiečiai užsikrėtė šia idėja. Panašu, kad pastarieji jau lenkia mus pagal „Gatvės muzikos dienos“ mastą. Ten labai daug muzikuojančių žmonių išeina į didžiųjų miestų erdves.

Mes turime pasaulyje unikalią muzikinę tradiciją – sutartines, bet vis dar neįvertiname, koks tai yra lobis ir kaip tai gali būti įdomu už Lietuvos ribų. Didžioji žmonių dalis lietuvių liaudies muziką tapatina su lenkiškomis polkomis ir austriškais valsais. Tikiu, kad, pradėję ieškoti savo tautinės tapatybės, į sutartines atsigręšime vis dažniau.

Žinau ir kitus Tavo nuveiktus darbus. Kažkada įsteigei fondą „Muzikantai vaikams“. Taip elgiasi ne kiekvienas. Ar noriai dalyvauji labdaros akcijose? Kokios vidinės paskatos lemia tokią laikyseną?

Nedrįsčiau vartoti žodžio „noriai“. Dalyvauju tada, kai pajuntu, jog tam yra laikas ir vieta. Labdaros fondas buvo įkvėptas garsiųjų „Band Aid“ koncertų, vykusių devintajame dešimtmetyje. 1996 metais kartu su kolegomis iš muzikos verslo įkūrėme fondą „Muzikantai vaikams“ ir Vilniaus Vingio parke surengėme koncertą „Parama“. Visą pelną atidavėme labdarai. Surinkome daugiau nei 20 000 litų. Tais laikais, kaip pirmajam labdaros koncertui, tai – labai geras rezultatas. Pinigai buvo skirti mokymosi ir lavinimosi priemonėms, muzikos instrumentams, knygoms, kurias patys muzikantai vežiojo į Lietuvos vaikų namus ir sodybas.

Populiarumas yra lyg tribūna. Jis leidžia būti išgirstam. Kalbėti garsiai apie svarbius dalykus, pakviesti geriems darbams. Vieną dieną savęs paklausiau, ar galėčiau turimą populiarumą panaudoti ne tik asmeniniais tikslais? Mes tampame

turtingesni, kai pasidaliname su mažiau turinčiais. Davimas suteikia daug didesnę laimę, nei gavimas. Mačiau, kaip džiaugiasi vaikai, kai pas juos atvažiuoja žinomi muzikantai su dovanomis. Ir mačiau patenkintus muzikantus, dalijančius tas dovanas. Kas kartą spėliodavau, kurie yra laimingesni šią akimirką. Surengėme tris „Paramos“ koncertus, apvažiavome dešimtis vaikų namų ir sodybų. Taip atsirado ir daugiau labdaringų renginių, nes žmonės pajuto dalinimosi skonį.

O ką darai, kad pats „neišsibarstytum“? Juk esi ne tik viešas, populiarus asmuo. Vienas populiariausiųjų... Kaip pavyksta su tuo susigyventi, atkurti kiekvienam būtiną ramybę?

Nepainiokime sąvokų. Vieši asmenys yra politikai, kurie privalo viešai deklaruoti savo pajamas, pažiūras, vertybes ir kitus dalykus. Esu žinomas, bet nesu viešas. Niekada neįsileidžiu žiniasklaidos į savo namus, nes noriu turėti vietą, kuri yra tik mano. Noriu būti žinomas dėl savo dainų, bet ne dėl to, kas vyksta mano asmeniniame gyvenime. Tai trukdytų žmonėms išgirsti, ką kuriu. O su populiarumu susigyvenau. Pradžioje būna komplikuota, nes nežinai, kaip elgtis, kai esi visų ir visur stebimas, vėliau pradedi tuo mėgautis, ilgainiui – priimi kaip neatsiejamą savo gyvenimo dalį ir nebesuki dėl to galvos.

Turbūt ir vienatvė yra būtina, neišvengiama kūrybos proceso sąlyga bei palydovė...

Nebūtinai vienatvė. Dažniausiai užtenka tiesiog vienumos. Kūrybai reikalingas susikaupimas, įsiklausymas į save. Tam reikalinga ramybė, o ją turime, kai atsijungiame nuo šalia esančių žmonių. Man toks laikas yra naktis. Kai visi užmiega, gaunu tą vienumą, kuri reikalinga kūrybai.

Man atrodo, kad nuo pat debiuto Tau būdinga darna.

Darnos dar tik siekiu. Kol kas jos neturiu savyje.

Kaip vertini unikalią patirtį kine ir teatre? Akivaizdu, kad tam nebuvai pasirengęs nei profesine, nei moraline prasme. Kaip tai vyko, kad aktoriumi sugebėjai ne tik išlikti, bet ir įsitvirtinti? Ar nori tai tęsti?

Moraline prasme vis dėlto buvau pasirengęs, nes mokykloje svajojau tapti aktoriumi. Vienok gavau šansą juo pabūti tik tada, kai savo svajonę jau buvau seniai užmiršęs. Teatre su E. Nekrošiumi ir jo „Hamletu“ praleidau septyniolika savo gyvenimo metų. Nesu tikras, ar norėčiau grįžti į teatrą. Bet kinas masina visada. Labai gaila, kad Lietuvoje neturime didelės kino industrijos, todėl galimybę dalyvauti kuriant filmus gauna nedaugelis. Norėčiau dar nusifilmuoti įdomiame kūrinyje, galbūt suvaidinti blogietį. Būtų smagu geram filmui parašyti gerą muziką.

Į teatrą – E. Nekrošiaus teatrą! – atėjai ne iš aktorinio. Kaip Tave, mėgėją, sutiko aktoriai profesionalai?

Kai kurie priėmė iš karto. Kai kurie iš pradžių žiūrėjo į mane atsargiai, su lengva abejone veide. Tai suprantama.

O kur, Tavo galva, slypi E. Nekrošiaus magija?

Nepaaiškinamuose dalykuose, kuriuos jis sukuria vadovaudamasis savo neįtikėtina intuicija. Niekada nesistengiau sau apibrėžti, kokia vieno ar kito simbolio reikšmė. Tiesiog stebi tai, kas vyksta, ir išgyveni jausmus, kuriuos sužadina režisierius. Tai vienu metu ir fizinis, ir jutiminis teatras. Daug ko tiesiog neįmanoma niekaip įvardinti, ir tai man yra pati gražiausia dalis.

Tebebendraujate iki šiol?

Realybėje kartais apsikeičiame trumpomis žinutėmis telefonu, o mintyse dažnai su juo pasikalbu arba paklausau, ką jis man sako.

Iš šalies žvelgiant – esi laisvas žmogus. Kas Tau yra laisvė? Galėtum kasdien keltis nuolat tuo pačiu metu ir būti darbe nuo...iki?

Absoliuti laisvė įmanoma tik kūryboje. Visur kitur nesame 100% laisvi. Mano laisvė baigiasi ten, kur prasideda kito žmogaus laisvė. Ir jeigu tik nustojame gerbti kitų laisvę, savąją taip pat rizikuojame prarasti. Tai yra pagrindinis humanizmo principas: elkis su kitais taip, kaip norėtum, kad jie elgtųsi su tavimi. Turiu prisiėmęs tam tikrus įsipareigojimus gyvenime ir jų laikausi. Matau tame prasmę. Visiška laisvė yra iliuzija, nes mes visada kažkam pavaldūs. Jeigu ne kitiems žmonėms, tai savo pačių poreikiams, idėjoms, instinktams ar tiesiog egoizmui. Tai nėra nei gerai, nei blogai. Taip tiesiog yra, ir tiek. Nebūtinai tas, kuris gyvena nedirbdamas nuo... iki yra laisvas, ir atvirkščiai. Kai kuriems žmonėms aiškus darbo laiko intervalas kaip tik padeda sukaupti jėgas ir pasiekti rezultatą. Tai visada labai individualu ir aš nedrįsčiau visko suplakti į vieną ar klijuoti etiketes.

Pastaruoju metu gausiai fotografuoji. Pastebėjau, kad Tavo nuotraukos neretai prilyginamos Juozo Budraičio kuriamoms...

Fotografuoju nuo penkerių. Septintojo gimtadienio proga tėtis man padovanojo pirmą fotoaparatą. Jis buvo rentgenologas, o laisvalaikiu nepaleisdavo savo „Zenito“ iš rankų. Visur, kur keliaudavom – fotografuodavo. Tada per naktį užtamsintoje virtuvėje spausdindavome nuotraukas. Mokėjau išryškinti juostą, nustatyti ekspoziciją, parinkti tinkamo jautrumo popierių ir kitus dalykus. Vėliau lankiau fotografijos ir kino operatorių būrelius. Esu „Lietuvos kino mėgėjų draugijos“ narys. Studijuodamas žurnalistiką Vilniaus universitete, pasirinkau TV, radijo ir fotografijos specializacijas. Gerai pagalvojus, tai fotografijos mokiausi gerokai daugiau nei muzikos.

Gerbiamo Juozo nuotraukos man labai patinka, bet lygintis nedrįsčiau. Jo patirtis daug didesnė už manąją.

Kada būni tiesiog laimingas?

Laimingas būnu, kai kas nors pavyksta. Kai parašau dainą ar surengiu koncertą, iš kurio žmonės išeina laimingi. Kai randu gerą žodį kitam ir kai kas nors tokį žodį pasako man. Laimė yra akimirkos būsena. Akimirkos, kuri visada yra čia ir dabar. Tik mes ne visada ją sugebame pagauti. Juk, kai esame nelaimingi, dažniausiai galvojame apie tai, ko nėra, nebėra arba nesam tikri, kad bus. Tačiau, jei aiškiai pasižiūrėtum tik į tai, kas šiuo metu vyksta, nerastum jokio liūdesio. Vėlgi, jeigu negalvotum apie tai, ko dabar NĖRA, bet pamatytum, kas YRA čia ir dabar. Mokausi to visą savo sąmoningą gyvenimą.

Ar rašai dienoraštį? Juk iš to galėtų atsirasti įdomi knyga...

Mano pagrindinis dienoraštis yra mano dainos ir fotografijos. Kartais užsirašinėju mintis, tačiau kasdienio įvykių fiksavimo nepraktikuoju. Apie knygą esu pagalvojęs ne kartą, tačiau

Tomo Petreikio nuotrauka

kol kas „neužsikabinu“ už konkrečios idėjos. Bet tikrai neatmetu tokios galimybės.

Mudviejų pokalbyje minėjai Honkongą... O kuris Europos miestas artimiausias Tavajai širdžiai? Kur norėtum (ir galėtum) gyventi iki paskutinio atodūsio?

Europoje tai būtų Berlynas. Labai myliu šį miestą. Lankausi jame kasmet nuo 1989-ųjų. Dar spėjau pamatyti sieną, vėliau – jos griuvimą ir visas metamorfozes, per kurias Berlynas keliauja. Tai rojus menininkams ir kūrybingiems žmonėms – tiek daug visko vyksta, kad būtų sunku aprėpti. Tyliai svajoju ten pagyventi. O Honkongą įsimylėjau jį pamatęs pro lėktuvo langą 2000-aisiais, kai keliavau su „Hamletu“ į Seulą. Vėliau Honkonge rodėme spektaklį, filmavome filmą ir šiaip, ne vieną kartą ten lankiausi. Man tai ypatinga vieta, kur įmanoma rasti viską, ką tik gali sugalvoti. Visas pasaulis nedidelėje teritorijoje.

Kažkada lankeisi Tibete...

Tik dabar, po kelionės praėjus porai metų, pamažu dėliojasi įspūdžiai. Pamenu, kai iš Lasos atskridau į Čongčingą, staiga užplūdo nepamatuojamas laimės jausmas. Ar patyriau giluminės įtakas, konkrečiai atsakyti negaliu. Galbūt. Kažkas pasąmonėje buvo paliesta. Viešėdamas ten, nesuvoki visko. Emocijos labai įvairios: nuo liūdesio iki nuostabos. Keliavau vienas, tik su vairuotoju ir gidu. Abu – tibetiečiai. Aplankėme keturis Tibeto miestus. Mano maršrutas ėjo per pagrindines šventyklas ir vienuolynus. Buvome pakilę į penkių su puse kilometrų aukštį. Gidas – budizmo žinovas – man visą laiką pasakojo apie dievybes ir tibetiečių papročius. Vienoje iš šventyklų netikėtai pakliuvome pas vieną iš svarbiausių Tibeto lamų. Gavome jo palaiminimą. Gidas po to dar kelias dienas kalbėjo, kad mano karma turbūt labai gera, nes sutikti mokytoją ir gauti palaiminimą yra kiekvieno Tibete gyvenančio žmogaus svajonė. Ne visiems ji išsipildo. Kitame mieste stebėjome retą vienuolių mantrų kartojimo ceremoniją. Norėjosi prisiliesti prie tos šalies, apipintos mitais,

pajusti kvapą, išgirsti garsą, paragauti skonį, pamatyti akis, pasikalbėti su vietiniais ir savimi. Tibetas man padovanojo ramybės, kurią kartais jaučiu savyje. Nesu religingas, tačiau simpatizuoju budizmui.

Turbūt Lietuvoje nėra žmogaus, galinčio tvirtai liudyti, kad save priskiria vienai ar kitai konfesijai.

Tikėjimas yra labai asmeniškas ir intymus dalykas, kai kažką priimi kaip tiesą, nereikalaudamas įrodymų. Dėl to jis didžiąja dalimi visiškai nelogiškas, tačiau mus kartais palaiko, padeda siekti tikslų, išsivaduoti iš negerumų. Tai suprantama. Vis dėlto, turėtume jį nuolat kvestionuoti, nes kartais tikime dalykais, kurie norėtume, kad būtų, tačiau ne visada yra tiesa.

Jeigu kas įremtų ginklą į kaktą ir lieptų pasirinkti konfesiją, turbūt pasirinkčiau budizmą. Jame kalbama apie išsilaisvinimą iš proto, kuris yra visų mūsų kančių priežastis, sukurtų rėmų, siūloma tam tikra praktika. Man patinka, kai Dalai Lama teigia esąs pats žinomiausias ateistas pasaulyje, nes budistai gali sau lengvai leisti pasakyti, kad Dievo nėra. Žaviuosi tokia laisve. Manau, kad visus dievus sugalvojo žmogus. Niekas kitas. Mes kartais kažko nesuprantame, ir tada religija pasiūlo neva tai paaiškinančią mitologinę istoriją. Panašiai tėvai seka pasaką, kai nežino, kaip vaikui paaiškinti kai kuriuos dalykus, suprantamus tik suaugusiems. Daugeliui to pakanka, bet kai tik mokslas randa atsakymus – religija atsitraukia. Yra daug paslaptingų reiškinių, ir dar ilgai jų niekas negalės išnarplioti, tad žmonės ir toliau tenkinsis išgalvotomis religinėmis istorijomis. Religiją matau tik kaip kultūrinį paveldą, bet iš esmės ji mėgina būti tarpininku tarp žmogaus ir jo tikėjimo objekto. Ir dar. Religija gyvuos tol, kol egzistuos mirties baimė, nes tai pagrindinis ją maitinantis nežinomasis.

Tavęs mirties baimė nekamuoja?

Mirtis yra ta didžioji paslaptis, kuri atsivers kiekvienam iš mūsų tik tada, kai ateis laikas. Žmonija bando sužinoti, ar kažkas po jos yra, tačiau visos teorijos – tik spėlionės. Mirtis nebaugina. Labiau neramina mintis, ar nugyvensiu gyvenimą taip, kad jo gale ramiai užmerkčiau akis. Nes mirti žmogus turi laimingas ir realizavęs save.

Už kokius poelgius, veiksmus ar žodžius nepajėgtum atleisti net ir artimam žmogui?

Neįsivaizduoju, ko neatleisčiau artimam žmogui, nes niekada nebuvau tokioje situacijoje atsidūręs. Tačiau tam, kuris jį užgauna, atleidžiu sunkiai, o kartais ir niekada. Arba atleidžiu, tačiau bendravimas nebebūna toks pats. Čia, aišku, kalbu apie labai retus ir kraštutinius atvejus, kai kažkas bando mano kantrybę. Galiu ilgai tverti, tačiau kai supykstu, tai ilgam arba suvisam.

LND teatro mūzos, juodvarniais lakstančios. Andriaus Mamontovo nuotrauka

O kas žmoguje Tave žavi?

Kai jis dėmesingesnis aplinkiniams labiau negu sau. Tai visada nuginkluoja.

Turi kokį pamėgtą posakį ar obalsį, savąjį moto?

Niekada nesiimk to, kas verstų meluoti tave ar kitus. Jeigu jauti, kad tai, ką ruošiesi padaryti, vėliau turėsi slėpti – sustok.

ANDRIUS MAMONTOVAS

Malibu. Didžiojo vandenyno pakrantė

Aktorius Povilas Budrys prieš paskutinį „Hamleto“ spektaklį Vilniuje, 2013-ųjų pabaigoje

Londonas. Portobello gatvės muzikantai. Visada pamatau juos, kai atvažiuoju į tą miestą.

←
Algis Kriščiūnas man parodė, kaip turėčiau atsisėsti, kad jis mane nufotografuotų, bet aš jį nufotografavau pirmas.

Prieš koncertą Klaipėdoje. Neturėjau ką veikti, bet turėjau rašiklį.

Mano dukra Viktorija važiuoja taksi per Seulą.

Dublino gatvė

Berlynas. Elektroninių instrumentų mugė „Superbooth".
Išprotėję rankenėlių sukiojimo entuziastai susitinka čia.

Abu Dabis. Pasakiško grožio, šeicho Zaido mečetė

Mano žmona Inga pusryčiauja Romoje, žiūrėdama pro langą į Navonos aikštę.

Gitaristas ir jūra. Čeng Čao sala, Honkongas

Didžiausia pasaulyje muzikos instrumentų parduotuvė Seule, Korėjoje. Koncertas gitara pianinams

Justina Žvirblytė

1996 metų pavasarį Panevėžyje gimusi Justina Žvirblytė užaugo mažame gražiai pavadintame miestelyje – Šiluose. Mergina kasmet dalyvaudavo Jaunųjų filologų konkurse, kuriame yra laimėjusi trečią ir antrą vietas. Nepaisant to, filologe netapo – šiuo metu Justina Vilniaus universitete studijuoja biofiziką, kur randa daugiau poezijos, nei knygose.

***

man nepatinka šita programa
čia nėra žingsnio atgal
ctrl z ctrl z mygiu iki paraudonavimo

taip ir žinojau išsiardysi
užtvanką ir išplauksi
moju tau ieškau akmens su skylute
oras karštas lipnus
kliūnu už savęs veliuosi
tavo plaukus kedena vėjai

eilėraščiais bandau anuliuoti mirtį
grafikuose atidedu taškus akmenis
kuriuos užmynė tavo pėdos
prasilenkia mūsų kreivės
kompiuterio vandenynuose
ctrl z ctrl z moju
kol tampi nebejregimas
taškas tobuloj horizonto tiesėj

labai paprasta

labas tau
pratęstas planas
begalybė baigęs
galioti planas
prasitęs automatiškai
plano atsisakyti
gali išsiuntęs sms
su tekstu begalybė
su minusu

tik kažin ar suspėsi

***

verkiu tualete
nukapojusi galvas porai dešimčių krabų
vakar sakiau
žmogžudžio siaubas – nužudžius žmogų suprast kad nieko nenutinka
šiandien sakau
paragaukite krabų jie šviežiai atvežti
ką tik savo rankom nupjoviau jiems galvas
padėjau tašką poroj dešimčių
žnyplėtų pasaulių istorijų
vakar kalbėjomės sakiau
visi jaučiamės aukščiau vidurkio
vidurkio nėra kaip ir nėra aukščiau

verkiu tualete nes staiga
pasidarė baisiai sunku plauti indus
nesugraibau keptuvių ir puodų
savo didelėm žnyplėm

***

skaitysi
mano pėdkelnių raštus

po to
bus pirmasis pasaulio liežuvraštis
bus pirmasis pasaulio seilėraštis
būsiu slidi žuvis
apkvaitusio žvejo rankose
būsiu auksinė žuvis
kabliu įstrigusiu žiaunose

nemirksėsiu galiu
net nežiopčiot tik
papasakok man
kas ten parašyta

***

naktimis nerašau
paskui šviesą į guolį atseka
peteliškės uodai ir kiti gyviai
kurių pavadinimų nežinau
kurie nežino mano pavadinimų

gyvybės trupiniai
turintys perfekcionistinių siekių

taip ir gulim šešiese

***

yra visata kurioje
aš vis dar
truputį pravėrusi
lūpas tavo veido
kontūrai susilieję
ta sekundė tebesitęsia
todėl nežinau ar galiu
ją vadinti sekunde
tai tebėra trumpas blyksnis
tįstąs kaip medus

yra visata kurioje
laikas teka atgal
kaip gaila kad prieš
tai jis turėjo baigtis

kita visata talpina
visus mano sapnus ir
praeivius ten jie
susipažįsta ir kuria
gyvenimus ir kiekvienas
iš jų turi savo sapno
visatą kurioje vyksta
tie patys dalykai

yra visata kurioje
nėra kūno tai
kažkas panašaus į jūrą
jei kam sunku įsivaizduoti
įsivaizduokit kad nereikia
kalbėtis nes žodžiai
vanduo

yra visata kurios
nėra kuri neįvyko

o nuostabiausia kad
visos visatos egzistuoja
vienu metu kita kitos
neužkliudydamos

arba ne

yra visata kurioje
aš baigiu šitą eilėraštį
bet niekas neatidaro
dėžės ir nepasako
gyva visgi ar mirusi

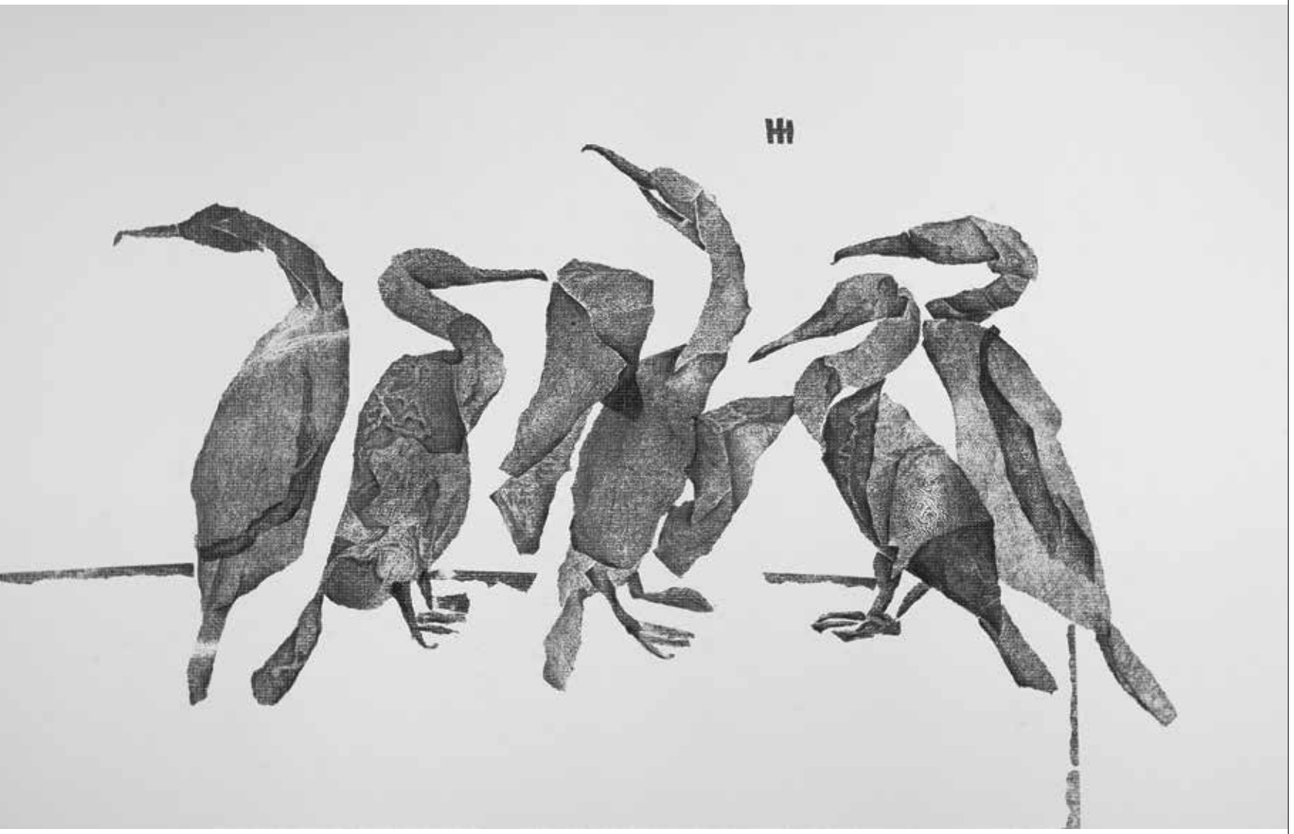

KORMORANAI, 2015. Kalkės termo spaudas, 90 x 60 cm

APPIAS ALBINA. LINIJA – JUNGTIS TARP STILIŲ IR ŽEMYNŲ

EGLĖ PETREIKIENĖ

Ne, Appias Albina nėra baltas indiškas drugelis – paprastasis albatrosas, nors *Googlas* ir mėgina tuo įtikinti. Šis kūrybinis pseudonimas lyg jaukus ir šiltas kokonas slepia tikrąjį jaunos dizainerės ir grafikės vardą – Jevgenija Gluškova. 2011 m. ji baigė Vilniaus dailės akademiją, įgydama grafinio dizaino magistro laipsnį, jau surengusi ne vieną asmeninę parodą, kelis sykius dalyvavusi grupinėse ekspozicijose Lietuvoje bei Jungtinėje Karalystėje.

Baigusi studijas Jevgenija kurį laiką dirbo dizainere reklamos agentūroje, tačiau šis darbas ilgainiui pabodo. Ir kai įkyriai ėmė kankinti mintys, kad reikia kažką keisti, gimė sūnus, pakoregavęs visus jaunosios menininkės planus. Augindama kūdikį, ji pradėjo daryti tai, ko troško labiausiai – labai daug piešti. Pradžioje iš savo kūrybinės veiklos buvo sunku pragyventi, tad imdavosi įvairių dizaino užsakymų: kūrė grafinį stilių, maketavo. Šis gyvenimo tarpsnis suformavo dvi jos kūrybines kryptis: animalistinę grafiką bei fotografijos ir grafikos miksą, t. y. dizaino projektus, peraugusius į mišrios technikos meno kūrinius.

PAUKŠČIAI SEKA PASAKĄ, 2015. Mišri technika, 75 x 85 cm

PLŪDURIUOJANTIS PELIKANAS, 2015. Mišri technika, 100 x 70 cm

Jevgenijos grafikos darbuose dominuoja gyvūnija ir augaliniai motyvai. Nenorėdama supanašėti su poparto tapytojais, atsigręžusiais į hiperrealistinį portretą, bei figūratyviojo meno kūrėjais, ji apgalvotai renkasi kitas temas, kurios jai išties labai artimos. Menininkė pripažįsta, kad jeigu kažkada nebūtų savo profesija pasirinkusi grafikos, tikriausiai būtų tapusi biologe. Grafinių atspaudų serijose su vabzdžiais ar visa sparnuočių įvairove – žąsimis, antimis, pingvinais, pelikanais, kormoranais – galima įžvelgti kone japonišką minimalizmą, pagarbą linijai ir erdvei. Šių darbų (skirtingai, nei klasikinių estampų) neįmanoma reprodukuoti dėl ypatingos autorinės technikos. Artimi monotipijoms kūriniai atlikti originaliu būdu – prideginant kopijavimo popierių lapo paviršiuje.

„Per keletą kūrybos metų atradau savo autorinę grafikos techniką, – pasakoja Jevgenija, pristatydama šią vasarą Juodkrantėje eksponuotą asmeninę parodą „Vandens paukščiai“. – Tai kopijavimo popieriaus termo spaudas, kurį dažnai papildau tradicinėmis grafikos priemonėmis – grafitu, tušu. Pagrindinė mano kūrybinė medžiaga yra senovinis juodas kopijavimo popierius, vadinamoji kalkė. Prireikė nemažai laiko ir eksperimentų, kol „užauginau“ jį iki savarankiško įrankio rimtai grafinei kūrybai. Kalkė leidžia perkelti ant popieriaus smulkiausias faktūras su begale detalių, suteikti joms įvairias formas. Intriguoja tai, jog niekada nesu tikra dėl rezultato – kopijavimo popieriaus termo spaudas nėra absoliučiai kūrėjui paklūstantis procesas, kaip tai būna su dauguma grafikos technikų. Bet eksperimentinis lygmuo ir padaro šį būdą tokia savitu, kiekvienas darbas yra šimtu procentų unikalus ir nepakartojamas.“

Idėja naudoti kopijavimo popierių monotipijoms jai kilo studijų metais, prisiminus kažkada vaikystėje dailės mokytojos parodytus „triukus su kalke“: iškerpi iš jos figūrą, uždedi ant popieriaus ir prikepini lygintuvu. Menininkė ėmė

ELGETA, 2015. Kalkės termo spaudas, 85 x 100 cm

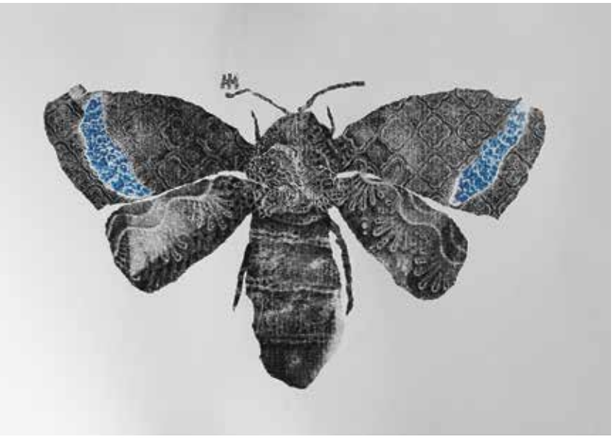

NAKTINIS DRUGELIS, 2017. Kalkės termo spaudas, 42 x 60 cm

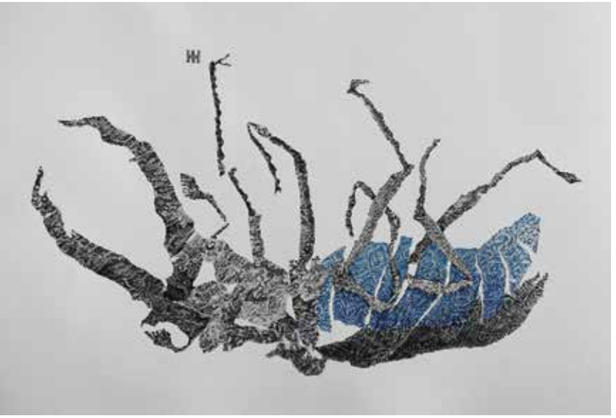

VABALAS, 2017. Kalkės termo spaudas, 75 x 55 cm

SIAMO KATĖ, 2008. Kalkės termo spaudas, 50 x 70 cm

eksperimentuoti. Tai matydama, Jevgenijos mama iš darbo parnešė didžiausią šūsnį seno tarybinių laikų kopijavimo popieriaus – tūkstančius lapų. Jeigu kūrybiniams ieškojimams dabar reikėtų šias medžiagas pirkti, būtų brangoka. Paaiškėjo, kad pati geriausia yra juoda sovietinė kalkė. Anot menininkės, dabartiniai gamintojai taupo dažus. Grafikos darbų monochrominį koloritą taip pat nulėmė turimos medžiagos: senasis spalvotas kopijavimo popierius – raudonas, žalias, mėlynas – yra nekokybiškas.

Įdomu, kad autorė ieškojo panašia *carbon hot press* technika kuriančių grafikos meistrų, siekdama potencialios konkurencijos ar apsikeitimo patirtimi, tik iki šiol nerado. Buvę akademijos dėstytojai netgi siūlo Jevgenijai sugalvoti šiai autorinei technikai savo pavadinimą.

Kūrybinis projektas „Moon Armada“, gimęs gana netikėtomis aplinkybėmis, jai yra pats smagiausias. Appias Albina, prieš keletą metų nusprendusi – kaip ir daugelis kitų jaunų autorių – talpinti darbus *Instragrame*, netrukus sulaukė savo kūrybos gerbėjų dėmesio. Jais dažniau žavėjosi amerikiečiai nei europiečiai. Kartą parašė vyrukas iš Teksaso, prašydamas sukurti jo verslui – noise muzikos aparatūrai – logotipą.

Dailininkei patiko laisvė, kurią suteikė užsakovas, tad po logotipo gimė plakatas, vėliau – ir išskirtinis firminis stilius, suteikęs Jevgenijai daugiau populiarumo, o verslininkui smarkiai padidinęs žinomumą ir pardavimus. Buvęs dalykinis judviejų santykis peraugo į kūrybinę partnerystę. Merginai ir anksčiau patiko noise stiliaus muzika, tad „Moon Armada“ rankų darbo abstraktūs (taip įvardija patys gamintojai) muzikos instrumentai, sumontuoti lėlių galvose, pasirodė labai įdomūs, artimi ir padiktavo keistą kiberpankišką grafinį stilių. Kuriant „triukšmadarių“ įvaizdį pasitarnavo Jevgenijos puikiai valdoma linijinio piešimo technika. Kontūriniai raizginiai lėlių galvose gali būti asocijuojami ir su laidų jungtimis instrumentuose, ir su smegenų sinapsėmis. Labai siaurai pirkėjų nišai – noise muzikos kūrėjams – skirti nepigūs produktai naujo dizaino dėka kilstelėjo savo pozicijos kartelę aukščiau – iki vienetinių meninių objektų.

Šiuo metu Jevgenija jau yra „Moon Armada“ komandos narė ir rūpinasi kompanijos vizualiuoju įvaizdžiu, kuruoja interneto svetainę bei stebisi tokiais sėkmingais savo gyvenimo atsitiktinumais: „Seniai svajojau kurti kažką muzikos industrijai, maniau, kad tai man tiktų ir sektųsi. Dabar tai ir darau. Kažkada iš visokių šiukšlių esu gaminusi nedideles stimpanko stiliaus lėles-pilotus, konstravau jiems mašinėles, įmontuodama jas kai kurių pilotų galvose. Man tiesiog nuostabu kitam pasaulio krašte atrasti žmogų, kuris daro beveik tą patį ir geriau, jungdamas visa tai su muzika, kuri patinka, o aš galiu dalyvauti šiame kūrybiniame procese.“

Komercinį užsakymą, virtusį meniniu projektu, Jevgenija tęsia toliau: atradusi savo fotografijų archyve nuotraukas-klaidas (tokias, kurių pavienių nei kam parodysi, nei kur panaudosi), nusprendė suteikti joms antrą šansą. Truputis linijinės grafikos, kiberpankiniai personažai, šiek tiek ryškesnio kolorito – taip gimė skaitmeninio meno kūriniai, „mėnulio armados“ tęsinys.

Peržiūrint internete trumpus Jevgenijos filmukus, kuriuose ji lengva ranka beveik nenutrūkstančia linija geba užmesti detalizuotą gyvūno figūrą ar lėlės galvą, nejučia atklysta kažkada skaitytas meno kritiko Lance'o Esplundo pastebėjimas: „Menininkui linija – turtinga metafora. Ji apibrėžia ne tik ribą, kraštą ar kontūrą, bet ir vietą, suteikia energiją ir augimą. Linija yra tiesiog judėjimas ir pokytis – pats gyvenimas.“

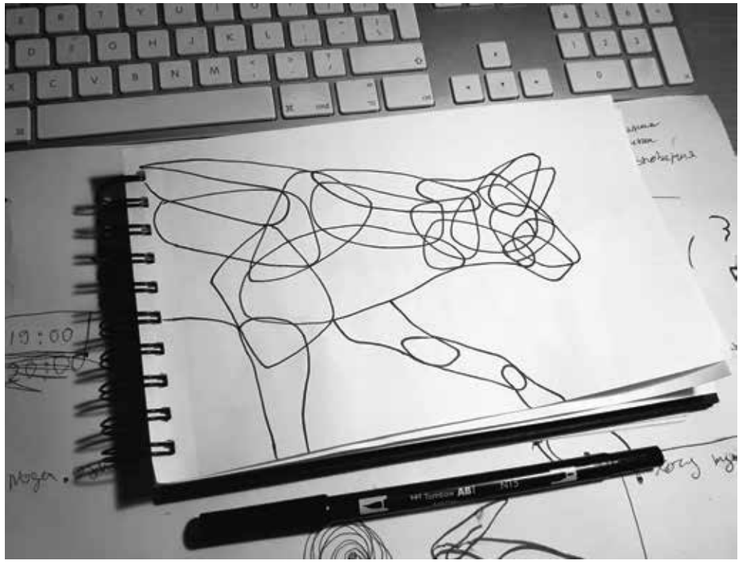

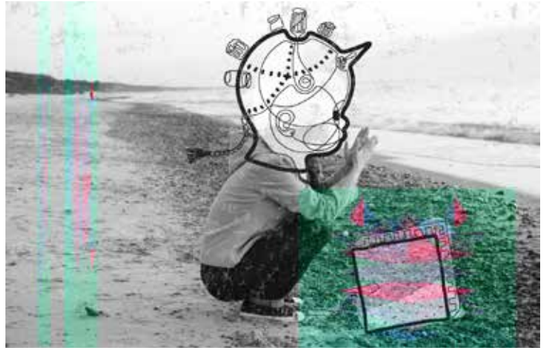

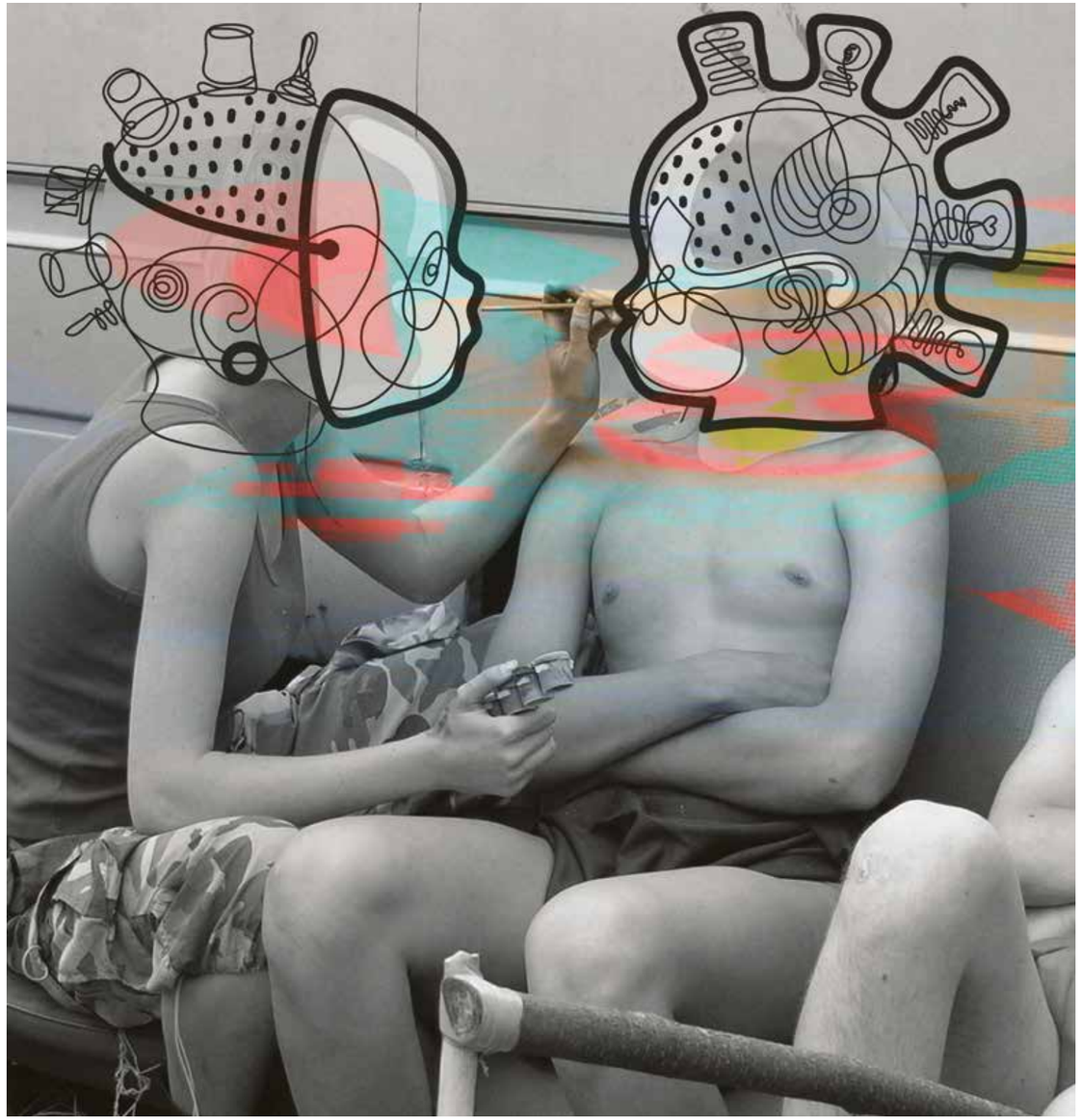

Projekto MOON ARMADA vizualine komunikacija, 2017

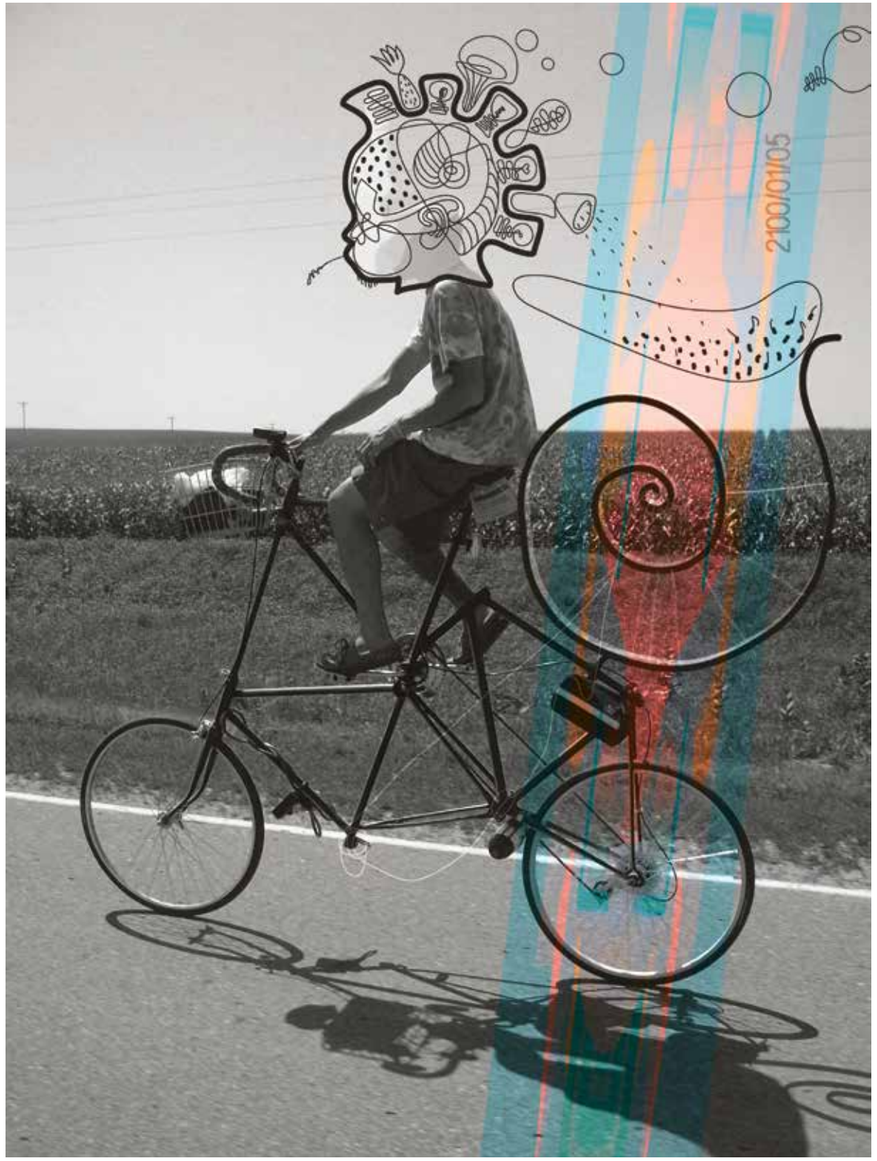
2100/0105

Tomo Kos iliustracija

SAULES MIESTA CHARAKTERIS

LUKIS STUORS I ANDRIENS

Pirmadienis, miegu sau. Anksčeusei nuo ryta, kažkur puse dvylikas skambin nežinoms numeris. Pakeliu:

– Atsiliepiau.

– Laba diena, skambina jums Kotryna iš…

– Nereik man nauja plana, – iškart, ka negaišt, sakau.

– Ne, ne, paklausykite. Aš skambinu iš hedhantinimo agentūros. Jūsų projektu susidomėję yra kelios kreatyvo agentūros, norėtume su jumis pabendrauti. Gal būtų įmanoma rasti bendrų sąlyčio taškų ir padėti jums monetizuoti projektą. Tai rimti žmonės, turintys patirties dirbant promoušino srityje, – be jokios pauzes diesta Kotryna man. Gal aš i ne tikslei atkartuoju, ka jin saka, nes labai greit mandrius žuodžius ber.

– Nu aš nežinau, Kotryna, kaip če taip gavos, ka medžiuotojam atruoda, ka mum padiet reik. Nu bet maluonu. O jei parašytum iš sava profile, aš gal pažiejęs tava selfius galiečiau įvertint galimus sąlyče taškus, – toks apsiblausęs palengva diestau.

– Hi hi hi, jūsų jumoro jausmas tikrai unikalus. Gal galėtume sutarti, kada atvyktumėte į Vilnių pokalbiui?

Nu nebluogai tas Vilnius stum, visai be logikas, kai visad. A kada būn taip, ka gruobis ein pas medžiuotoją? Tipa diedis Steps siedž namie. Skambin jam šerns į saka: „Agirdi, aš če prie bokštele giliukus knisu, a gali priliekt pašaut?“ Nu visai be logikas.

Nu bet iš kituos puses, patūsint suostinej irgi variants. Žiek, da jei monetizuos, bus už ką fifūlkas pagaudyt.

– A tai kada tu laisva? Draugę kokią turi?

– Hi hi hi, na jūs ir linksmuolis, – vel linksmai saka.

– Nenuoriu pasiruodyt senamadišks, bet man nejauku, ka aš tau komplimentą da nepasakiau, o tu man jau du pasakei, – toks biški susigluminęs sakau.

– Hi hi hi, tai ar galėtume sulaukti jūsų svečiuose?

– Reik pasitart su Andrienu, jis lygtai audikei važiuoklę perrinkiniej. A tau bet kada tink?

– Na būtų gerai, jog laiką suderintume prieš kelias dienas, nes mūsų vadovas taip pat norėtų su jumis susipažinti. Jis taip pat kilęs iš Šiaulių krašto. Jis iš Joniškio, – saka Kotryna.

Tas „taip pat“ nuskambieje kaip įžeidims. Nu bet aš nuryju, ką če žinai, gal visai geri tie sąlyče taškai.

– Nu gerai, šende link vakara pasuksiu, bet jaučiu, ka an penktadiene geriausia būtų, ka nereiktų tau ant rytuojaus į darbą.

– Hi hi hi, gerai, sutarta. Lauksime iš jūsų žinių, geros dienos, Lukai, – tas palinkiejims maluonei nuskambieje. Švelnus balsas pas Kotryną, tik ka žveng labai lengvai. Tas biški glumin.

Penktadienis. Siedim mes hedhanterių ofise, Kotryna atsipraširniej, ka šefs veluoj. Nu kur če neveluosi, kai Vilniuj gyveni. Nieka toke, man visai patink žiet į Kotrynas sąlyče taškus.

Ilgas blakstienas, lūpą kand, darbine apranga toke įkalbiniejanti. I da saka:

– Musų laukiamajame yra šaltų gėrimų šaldytuvas, kviečiu pasivaišinti.

– Diekui, bet ka nesveika limonadus gert, – mandagiai bandau atsisakyt.

– Na patikrinkite, esu tikra, rasite tai, kas jums patiks.

Atsidarau šaldytuvą, žiūriu Kvietine dvi bonkikes stuov. O če tai Kotryna! Tikra fieja, gerai medžiuoj. I da lekštike su citrinom padieta. Nuojauta kužd, ka neapsirikom nutarę pasižmoniet. Įdomu, ką del monetų šnekies.

Atvara šefs. Stiliuks toks kai pas Saugirdą, irgi šalikiukus miegst. Tik sudejims smulkesnis. Iškart aišku, ka gezui nesiseke prie grūdų Juonišky, tai išpūte į Vilnių. Varda tik nepamenu. Nepyk, hedhanteri, pats matei, ka tava Kotryna trukde susikaupt.

Kotryna išieje, nes daba bizne reikalai, ne jos sritis. I iškart prasidieje nejdomiuoji dalis. Gezas kokį pusę valandas šnekieje, kaip če Vilniuj prasimuša, kaip buva sunku, o daba jau afigienai. Leksusą vairuoj, nams stuov, čioles tik trūkst, kiek supratau. Nors Andriens saka, ka jam ne čioles galvuoj. Žuodžiu, šnek i šnek. Andriens pasisuk į mane pakielęs antakį i klaus:

– A tu pastebi, ką jis dara?

Hanteris nutyl biški išsimušęs iš monologa.

– Nu matau, – sakau, – motyvuoj daba mumis. Nuor, ka galvuotume, ka esam afigieni talentai i atvažiuotume į Vilnių prasimušiniet. Gyvensim gerai i vesim seminarus. Nuor, ka būtume kai Geležine lape – lape stuov prie Talšofkes, o sodybą prastuminieje ne prie Šiauliofkes.

Hanteris išrauda. Andriens i klaus:

– O tai ką del monetų? Kiek čia europietiškais bus?

Pradieje mykt. Tipa reik rinka žiet, pasiekemumą, auditorijes dydį, tikslinę auditoriją… O pas mum jin aug, sunku tikslei vertint. Saka gal da knygą atprintint, kai Tautuos fronts tipa. Karoče – perspektyvą mum siūla.

– Biški gezas matau nejsikerti, – sakau jam. – Mes su Andrienu esam paprasti geziukai, nefalšyvi. Kaip mum atruoda, taip mes i darom. Kaip yra, taip i rašom. Esam ne kokie ten talentingi rašytojai, o tesiog du talentai. I jei jum če Vilniuj atruoda, ka Gabrielius arogantišks, tai nuoriu tave nuramint i paaiškint, koke aregoncije kvep mūsų talents.

Gezas įsikiba į kedies turieklus, biški sunerima. O aš diestau jam toleu:

– Jei tau atruoda, ka su mūsų tekstais tu gali įsirengt terasą sava chatoj, tai gerai. Vadinas mes i garažą galiesim įsirengt. Smagu, ka tau pasiruode, jog če didelis talents. Bet kaip i visi talentai, mūsų talents irgi reikalauj tam tikrų salygų:

1. Į suostine nesikraustysim, ačiū už pasiūlymą i motyvacinę kalbą.
2. Jei tu noriesi, ka mes šūdiną dalyką aprašytume, tai mes šūdais i aprašysim. O jei bus gers dalyks, jam pasiseks. O jei bus biški gers, biški bluogs – taip i parašysim.
3. Jei tas dalyks bus ne iš Šiaulių, yra nedidele 84% tikimybe, ka mum an juo bus px. Bet liek da didele 16%, ka ne. Skaičiuok pats.
4. Del knygas, tai man ruodas, nesusivoki. Knygas pas mum Rimuks raša, ans ten gaudos gramatikoj i žina ape autorinius muokesčius.
5. Darba mes neieškom i pižonais būt nesiruošiam, tode jokių sutarčių su tava kreatyvais nesirašysim. Tegu kreipes visi, o mes kam noriesim, tam padiesim.
6. Jei mum atsibuos, vadinas atsibuos. I jokes sutartis a eurai mum nejduomu bus, nes bus atsibuodę. Tikras talents dara ką nuor, a ne taip?

– Tikrai taip, talentą reikia gerbti, – logiškai pradieje šnekiet geziuks.

– I ne vilniečei padet šiauliečem, – aiškinu toliau, – o šiauliečei padet vilniečem. Ka nenusipeziet į lankas, siūlau prisimint kelis kentus i kenčikes, be kurių gerų dalykų nebūtų: Sams, Ščiogolovaite, Sireika, Žukausks, Slanina, Javtuoks, Andriulis, Kuklys, Žičkus, Čmilyte, Ramanecks, Dzidzeletaite i t. t. Aj, atsibuoda vardint, pasigūglink pats. O kur da visokie žmuones, katrie tvarką dara ministerijose, ambasadose, muziejuose, versluose i kituose dalykuose. Katrie realiai dalykus dara, o ne kreivuom šypsenom makaruonus per teliką kabin!

Žuodžiu, paaiškinom gezui, ka susikonkretintų ape monetas i pasigalvuotų ape sąlygas. I ka ne jokie mes talentai, mes tiesiog iš Šiaulių. O kai esi iš Šiaulių – tu turi bet kuokį talentą, koke tik nuori.

O kode taip yra? O tode, ka ties Tilžes gatve susikert aukštaitišks mandrums i žeimaitišks užsispyrims. I če yra lietuvišks charakteris! I če yra Lietuvuos širdis, o ne Kaune! Kauns yra patrijuotinių leukocitų organs, bet ne širdis. Jie jud, krut, viską dara. O mes ramei pumpuojam esmę.

I stabdžei a atmazai mum nereikalingi, i vairą sava sukam ten, kur patys nuorim i kada nuorim. Galit vadint tai arogancija, bet būsit neteisūs. Če tesiog taip yra. I viskas.

– Daba mes varom pakramtyt ką nors iki Gedže prospekta. Paskui varysim su Kotryna i juos drauge švęst septyni šimtai aštuompirma Šiaulių gimtadiene. Jei nuori – prisijunk, apruodysi ką nuors a šeip patūsinsim. Tafaj, šalikiuk!

Neblogai patūsinom, tik vargin ta jų mada eit per visus kabakus, joke pastovuma. O gezikes iš Simna atvariuses vilniečem padiet. Bet sake, pavarga jau biški. Sakiau, ka pasisuktų Sonatai iš Personala – pas mum irgi hedhantin jin, gal reiks pagalbas kam a ką. Sake pagalvuos, gal visai i nieka mintis į normalų miestą persikelt.

TIKRŲ VYRŲ REIKALAI

Siedim su Andrienu balkone, trečedienis. Kaip ir nuobodu abiem. Po naktų i dienų toks ilgesys linksmybem širdį draska. „Varom į Pegį“, – siūla Andriens.

Nulekiam, liaudes nedaug. Keli tik staliukai apsiesti. Prie viena ger keli geziukai aptemptais megztineis. Daros selfius, karoče ūž nauji gyventojai klube.

Šuokiu eikštelej sukas trys fiejas, svirduliuodamas, bet seksuales. Turbūt švenč darba jubiliejų, nes matos, ka tokias dalykiškas.

Nu po kelių bokalų organizmas reikalaut praded bendravima su pisuaru. Nueinu, bendrauju. Ilek viens gezas iš tų megztinių. Megztinei geri, matos kada gezas įtemp krūtines raumenis i kada atleidž. Kai rankų nepakieles ein, visad įtemp.

– A šiaulensks būsi? – klaus. Ble, galvuoju, če tik Palanguoj tokį žuodį gali išgirst. Bus gezas jaučiu nuo Plunges a Gargždų.

– Nu.

– A tai kas gera Šiauliuose?

– Nu ką žinau, viskas če gerai, – biški nenuoriedams bendraut tokiu intymiu momentu sakau. Nu i šeip vengiu sysiuodams dialogų, o tai niekad nežinai, kaip gal įvykei pasisukt su mana tiesiom mintim. O apšlapinti batai neromantiškai kvep paskui.

– O tai kuo neklausi, iš kur aš?

– Tai ka man px, matau, ka ne iš če.

– Iš kuo sprendi?

– Iš megztine.

– A tai irgi šmutkese gaudais?

Praslenku pro gezą rankų plaut. Gers vejelis Pegase, stiprus toks, greit rankas džiovin.

– Nu kažkiek.

– Londone pirkau vasarą, – girias fešionists.

– Maladiec, – mandagei pagiriu.

– O tai kur visas kurvikes? – klaus manes stileiva.

– Nier če tuokių, paklausk dušmanų, nežinuos, kur vežt.

– Ne, ta prasme mergų kode niera?

– Aaa, nu tai po rugsieja pirmuos veng normales mergas klubų. Privažiuoj visuokių kaušų, nesamones dara. Nelabai jom patink.

Atsistuoju patuogiau, tie gezai visad miegst be perspejima antakį prakirst. O aš nauja megztine pirkt nenuoriu.

– Tu če ape mane? – sutrikęs gezas klaus. Ka pradiejau žvengt.

– Tai aišku, ka ne. Tu taigi normalus.

I išeinu žvengdams. Siedžiu prie staliuka, gezas parein link sava draugų. Matau, ka pasakoj tiem, ką gera sužinuoje ape Šiaulius. Visi sukiniejas į mane pažiet. Viens matau įsikirta, bet ne iki gala.

Aš Andrienui nieka nesakau. Aš gipsą klijuot galiu i su pamušta akim, o tam duobej tamsuoj abi akys reikalingas. Nu i šeip, daba neturiu chaltūras, tai kaip ir laisvas esu.

Varau, galvuoju, į lauką parūkyt. Ten vietas daugiau manevram, jei visi iškart nuorietų pakalbiet i pasigilint į mūsų miesta rutiną. Megztinius, matos, visi Londone pirkę.

Išlendu, žiūriu, atein arabiškų spalvų keli geziukai – marazmai iš universiteta, pagal mainų programą.

– Its buoring insaid, dont go, – sakau tiem. Gezai maluonei pasišypsa, saka nuor pasižmoniet. Nu žmoniekites, ble.

Parūkau, nusileidžiu pažiet. Marazmai svinguoj aplink panikes, o mana naujas draugs laksta aplink juos. Kiš ištiesęs rankas sava kuluokus pauostyt mažiausiam marazmui.

– What? – su nustebuse išraiška klaus marazms.

– Women, dount tač, Lifjueinian! – riek megztuks. Žvengiu iki negaliejima. Gers gezas, Londone saka pirka. Peterbors juk ne Londone?

Aš nebejduomus. I šeip, sunku buva jam suprast, ką šneku. O su marazmais paprasčiau, nereik gilintis.

– Nu, ką darom? – klausiu Andriena. – Judam a laukiam tarptautine konflikta?

– Nespies, – saka Andriens, muosteldams barzdą link išiejima.

O ten stuov Pegatrona megatronai. Aptariniej jau būsimą užsakymą. Tie kentai miegst, kai leudis tūsin, o ne cirkinas. Jie vidutiniškai užtrunk ape 14,3 sek., kol suglamža tokius megztinius i padžiaun lauke prie išiejima. Yra i man buvę seniau, įduomus atrakcijons. Nespieji sureaguot, o tu jau beldi į duris i prašai: „A galit striukę paduot? Va mana numeriuks“. Respekts Daivara komandai!

Miela valdže, aš jūsų maldauju, išsaugokit universitetą. Vien pruofkių če per daug. Reik, ka būtų balansas tarp smegenų i besmegenių. I tie statybininkai a kiti specelistai, gavę diplomą išpuč iš če. Kaži a jie taip smarkei reikalingi mum, gi danguoraižių neorganizuojat. O tas tamsus šešielis kenk mūsų miestui.

Nu arba atkurkit Arklius. Visiem būdava patuogiau, kai tie gezai vienam garde tūsina, o ne palaidi po miestą blaškes.

Duod į veidą i Šiauliečei, bet kai labai reik. I dara tai normalei, ne iš nugaras, ne iš šuona, o garsiai šaukdami: „Ateini če, gaidy!“

Maldauju!

ES programa

Kūrybiška Europa

2014 — 2020

Kūrybiška Europa

https://
eacea.ec.europa.eu/
creative-europe

Užsisakykite naujienlaiškį ir gaukite informaciją apie mūsų ir tarptautinius (ne)mokamus mokymus, finansavimo galimybes kultūros ir kūrybiniam sektoriui, partnersytės pasiūlymus ir dar daugiau.

Kultūra | MEDIA

www.kurybiskaeuropa.eu